

TAMPEREEN YLIOPISTO

Oili Salminen

**Tavikset tietoverkoissa –
kansalaisosallistumisen edellytyksiä ja mahdollisuuksia
viestintävalmiuksien näkökulmasta**

**Tiedotusopin lisensiaatintutkimus
Joulukuu 2006**

TIIVISTELMÄ

"Tavikset tietoverkoissa – kansalaisosallistumisen edellytyksiä ja mahdollisuuksia viestintävalmiuksien näkökulmasta" käsittelee kohtaamisten ongelmia. Niitä muodostuu, kun kansalaiset käyttävät osallistumisessa ja vaikuttamisessa tietoverkkovälitteisiä keinoja ja kanavia, joita varten ei vielä ole olemassa vakiintuneita käytäntöjä kansalaisyhteiskunnassa, hallinnolla, instituutioilla eikä medialla. Sama kohtaamisen haaste ilmenee, kun yhteiskunnallisen päätöksenteon menetelmiä ja osallistumiskanavia siirretään tietoverkkoihin.

Kohtaamisongelmien syntyyn vaikuttavat muun muassa toimintakulttuurien erilaiset tavat ja arvot, taloudelliset ja henkiset resurssit, tietoverkkojen hyödyntämisen lyhyt historia ja yhteiskunnallisiin asioihin liittyvät asenteet. Tässä tutkimuksessa kohtaamisongelmiin etsitään ratkaisuja tarkastelemalla esimerkkien avulla osallistumisen ja vaikuttamisen tietoverkkovälitteisiä keinoja ja kanavia. Ne kehystetään tietoyhteiskunnasta esitettyjen teorioiden ja näkökulmien avulla, jolloin voidaan tutkia tietoyhteiskunnan kansalaisten toimijuutta ja sen toteuttamisen edellytyksiä, ehtoja ja puitteita. Jotta osallistumisen ja vaikuttamisen paikkoja ja tilanteita kyetään käyttämään, toimijoilla on kansalaistaitojen lisäksi oltava osaamista ja motivaatiota tieto- ja viestintäteknikan käyttöön sekä sopivia välineitä ja yhteyksiä tietoverkkoihin liittymiseksi. Näitä toimintakyvykkyyden osa-alueita kutsutaan tässä tutkimuksessa viestintävalmiuksiksi.

Tieto- ja viestintäteknikan palveluja ja sovelluksia käyttämällä toimijat saavat käyttöönsä uusia mahdollisuuksia ruohonjuuritasolta aina globaalitason osallistumis- ja vaikuttamistilanteisiin. Kansalaisyhteiskunnassa tieto- ja viestintäteknikkaa voidaan hyödyntää sekä organisoitumiseen ja toiminnan ylläpitämiseen että ideologiseen työhön, kuten kansalaismedian tuottamiseen, mediajulkisuuteen pyrkimiseen ja kampanjointiin.

Valtamedialla on edelleen suuri vaikutusvalta julkisuuden puheenaiheista. Se on myös tärkeimpiä kanavia saavuttaa suuria ihmismääriä ja päästä julkisuuteen. Kansalaistoimijat pyrkivät keskinäisellä yhteistyöllä saamaan huomiota mediajulkisuudessa menetelmin, joihin myös liittyy tietoverkkojen hyödyntäminen omien tavoitteiden esiin tuomiseksi. Kansalaistoimijat tekevät yhteistyötä median kanssa omien tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Uudet tiedon tuotannon ja jakamisen tavat muuttavat toimijoiden suhteita. Julkisuudessa esillä olevien asioiden määrittelykamppailu nostaa esiin uusia näkökulmia ja uusia toimijoita, kuten katujournalisteja ja keskustelufoorumien vakituisia keskustelijoita. Julkisuuden ja päätöksenteon haasteeksi muodostuu, kuinka moninaisessa vuorovaikutusverkostossa syntynyttä tietoa tunnistetaan ja hyväksytään politiikassa ja päätöksentekoprosesseissa käytettäväksi aineistoksi.

Perinteinen politiikka ja edustuksellinen demokratia ovat menettäneet kiinnostavuuttaan Suomessa 1970-luvulta lähtien. Osallistuminen ei ole kuitenkaan vähentynyt, sillä suomalaiset osallistuvat toimintaan, jossa pääsee vaikuttamaan omien erityisintressien kannalta tärkeisiin asioihin. Ne, jotka ovat eniten kiinnostuneita yhteiskunnallisesta institutionaalisesta osallistumisesta ja vaikuttamisesta, eivät käytä tietoverkkoja vielä kovin paljon. Tietoverkkovälitteinen osallistuva demokratia saattaa tämän vuoksi kehittyä hyvin koulutetun ja tietoyhteiskuntataitaisen keski-ikäisen ja sitä nuoremman väestön osallistumis-

ja vaikuttamismuodoksi, mikäli nämä ryhmät kiinnostuvat nykyistä enemmän toiminaan yhteisten asioiden parissa.

Kansalaisyhteiskunnan, hallinnon ja median toimintakulttuurien erilaisuuden lisäksi viestintävalmiuksissa on vajeita kaikilla yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen osapuolilla. Tietoverkko-osallistumisessa on vielä paljon kehitettävää. Kansalaistoiminta tapahtuu yleensä vapaa-ajalla, jolloin toimijoiden ajankäytöstä ja muista resursseista kilpailevat monet muut asiat eikä kukaan ole yhteiskunnallinen toimija kaikkina vuorokauden tunteina. Yhteiskunnallisten osallistumis- ja vaikuttamispalvelujen on syytä olla houkuttelevia, helppokäyttöisiä, kustannuksiltaan matalia ja sellaisia, että niiden kautta tapahtuva vuorovaikutus on elävää ja vaikuttavaa. Tähän tarvitaan yhteistyötä ja yhteisiä näkemyksiä, mikä edellyttää kansalaistoimijoiden, poliittisen elämän, liiketoiminnan ja hallinnon yhteisiä verkostoja ja hankkeita erilaisten demokratiapalvelujen aikaan saamiseksi.

"Tavikset tietoverkoissa – kansalaisosallistumisen edellytyksiä ja mahdollisuuksia viestintävalmiuksien näkökulmasta" on Digitaalisen viestinnän ammatilliseen lisensointitutkintoon (DVLIS) tehty opinnäytetyö.

Asiasanat ja sanayhdistelmät: viestintävalmiudet, osallistuva demokratia, yhteiskunnallinen osallistuminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, mediajulkisuus, verkosto, tietoverkko

KIITOKSET

Digitaalisen viestinnän ammatillisen lisensiaattitutkinnon (DVLIS) aikaiset jatko-opintoni mahdollistivat monet henkilöt ja tekijät. Perheeni lisäksi haluan osoittaa kiitokset Yleisradion 75-vuotisjuhlavuoden rahastolle ja TeliaSonera Finland Oyj:n koulutus- ja tutkimussäätiölle saamistani apurahoista. Entiset ja nykyiset kollegani ovat antaneet kannustusta ja tukea, mistä kiitokset heille.

Innostusta olen löytänyt runsain määrin DVLIS-opiskelijatovereiltani sekä opetukseen ja kommentointiin sitoutuneilta opettajiltamme. Kiitokset osoitan kaikille mukana olleille ja erityisesti ohjaajalleni YTT Erkki Karvoselle ja ohjelman professori Pertti Hurmeelle kannustavan palautteen antamisesta ja opiskeluohjelmamme järjestämisestä.

Helsingissä 29. lokakuuta 2006

Oili Salminen

Kuviot

Kuvio 1.

Demokratian muodot ja osallistuminen

Kuvio 2.

Osallistumismenetelmien vaikuttavuusarviointia menetelmien näkökulmasta

Kuvio 3.

Digitaalisten viestintävälineiden erityispiirteitä käyttäjän näkökulmasta välineiden nykyisillä käyttökulttuureilla

Kuvio 4.

Tietoverkkovälitteisen kansalaistoiminnan vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat Suomessa

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
2.	TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	6
3.	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	12
3.1.	Tavoite	12
3.2.	Teoriat ja tutkimuskysymys	13
3.3.	Aineisto	17
3.4.	Menetelmät	18
4.	KESKEISET KÄSITTEET	22
4.1.	Kansalainen	22
4.1.1.	Määritelmiä	22
4.1.2.	Roolit ja toimijuus	24
4.1.3.	Yhteenveto	26
4.2.	Tieto- ja viestintäteknikka	26
4.3.	Viestintävalmiudet	31
4.3.1.	Viestintävalmiudet kansalaistaitojen osana	35
4.3.2.	Digitaaliset kuulut ja vajeet viestintävalmiuksissa	38
4.3.3.	Yhteenveto	39
5.	KANSALAISET OSALLISTUJINA JA VAIKUTTAJINA TIETOYHTEISKUNNASSA	40
5.1.	Osallistuminen ja vaikuttaminen	40
5.1.1.	Järjestäytyminen	42
5.1.2.	Toimintamuodot	45
5.1.3.	Toiminnan tavoitteita: mediajulkisuus	47
5.2.	Demokratiakäytäntöjä tietoyhteiskunnassa	53
5.3.	Kansalaisten omaehtoinen tietoverkkotoiminta	60
5.3.1.	Yhteisöllinen tiedontuottaminen	62
5.3.2.	Kansalaismedian julkaiseminen	66
5.3.3.	Kokoontuminen	67
5.3.4.	Muita keinoja	70
5.3.5.	Verkkoaktivismi	72
5.4.	Viestintävalmiudet ja tietoverkko-osallistuminen	74
6.	CASE: VERKOSTO PAIKALLISENA TOIMIJANA	79
6.1.	Pro kuntapalvelut ja paikallinen toimijuus	79
6.2.	Julkiso ja pyrkimys mediajulkisuuteen	81
6.3.	Toiminnan järjestäminen ja vaikuttaminen	83

6.4.	Verkoston tv:t:n käyttötavat ja viestintävalmiudet	85
6.4.1.	Liittymä	85
6.4.2.	Motivaatio	87
6.4.3.	Osaaminen	87
6.5.	Verkoston ja järjestöjen väliset tv:t:n käyttökulttuurierot	88
7.	TVT:N PALVELUJA KANSALAISSOSALLISTUMISESSA	91
7.1.	Verkottunut media	91
7.1.1.	Internet	92
7.1.2.	Mobiiliviestintä	93
7.1.3.	Digitaalinen televisio	93
7.1.4.	Yhteenveto	94
7.2.	Haasteita ja edellytyksiä verkottuneen median käytölle	98
8.	LOPPUPÄÄTELMÄ	101
8.1.	Johtopäätöksiä	101
8.2.	Arviota omasta tutkimuksesta	108
	KIRJALLISUUS	109

1. JOHDANTO

Suomen euroviisuvoittaja Lordi ja tutkimukseni aihe ”taviksista” tietoverkoissa kietoutuvat mielenkiintoisella tavalla yhteen. Lordi-yhtye toi Suomelle historiallisen viisuvoiton keväällä 2006, ja yhtyeen jäsenistä tuli heti median mielenkiinnon kohteita. Maskinsa takaa Mr. Lord, Tomi Putaansuu, antoi haastatteluja ja toivoi, ettei heistä julkaista henkilökuvia ilman naamioita ja esiintymispukuja. Tämä toive toteutui jonkin aikaa, kunnes Seiska / 7 päivää -lehti ilmestyi toukokuun lopulla. Sen kannessa oli Putaansuu muutaman vuoden vanhassa kasvokuvassa. Lordi yhtyeen fanit ryhtyivät toimimaan tietoverkoissa heti lehden ilmestyttyä: Seiskan keskustelupalsta täyttyi nopeasti vihasista viesteistä, vetoamus lehden boikotoimiseksi ilmestyi adressit.com-palveluun ja internetissä oli kampanja, jossa kehoitettiin kääntämään lehdet ylösalaisin myyntitelineissä. Niistä otettuja kuvia julkaistiin Flickr-kuvapalvelussa.

Muutamassa päivässä vetoamuksessa oli yli 230 000 nimeä. Julkisuudessa epäiltiin, että osa adressin nimistä oli keksittyjä. Helsingin Sanomien toimittaja sai listat tarkastettaviksi ja hän soitteli satunnaisesti listoilta poimituille henkilöille, olivatko nämä todellisia allekirjoittajia. Otoksessa paljastui jonkin verran väärien nimien käyttöä. Tekaistut ja päällekkäiset nimet poistettiin, mutta poistojen jälkeenkin listalle jäi runsaat 200 000 nimeä. Helsingin Sanomat julkaisi uutisen: ”Lordi-nettiadressin nimet ovat valtaosin todellisia”. Jotkut Seiskan mainostajista ilmoittivat ottavansa omia ilmoituksiaan pois lehdestä. Tilauksia peruttiin. Lopulta 7 päivää -lehti esitti julkisen anteeksipyyntöä, mitä ei enää löydä Seiskan verkkosivuilta.

Aiemmin internetin voima Suomessa tuli esiin Sonera-kirjan ”Minne hävisivät Soneran rahat” (<http://www.kolumbus.fi/sidewinder/Sonera-kirja.txt>) levittämisessä. Se julkaistiin kesäkuussa 2001 anonymipalvelimella internetissä, ja tietoa kirjasta levitettiin sähköpostin, tekstiviestien, keskustelufoorumien ja valtamedian uutisten avulla. Jälkikäteen on arvioitu, että kirja levisi heti julkaisemisen jälkeen vuorokauden aikana noin 200 000 henkilölle. Verkkokirja otettiin pois internetistä, mutta se oli ehtinyt jo tallentua eri puolille verkkoa ja löytyy edelleenkin monista paikoista. Sonera-kirjasta on syntynyt oikeudenkäyntiprosessi, joka on vieläkin kesken.

Tietoverkkotoiminnalla on valtaa ja vaikutusta, voitaneen todeta edellä kuvattujen esimerkkien valossa. Toiminta osoitti, että tietoverkkoavusteisesti kokoontuva ryhmä pystyy toimimaan nopeasti, levittämään verkostojen avulla tietoa kampanjoinnista, lisäämään osallistujien määrää sekä vaikuttamaan kohteeseensa. Tällaiselle nopean toiminnan ryhmälle on ominaista lyhytkestoisuus ja hajoaminen heti tapahtuman jälkeen. Mukana olleet siirtyvät muihin ryhmiin tai vetäytyvät, mikäli kiinnostavaa asiaa ei ole näköpiirissä.

Helposti hahmotettava asia, selvä kohde, internetin käyttömahdollisuus ja ihmisten tietoisuus kampanjasta edesauttoivat Lordi-vetoomuksen nimien keräämistä. Ilman valtakunnallisen median antamaa julkisuutta vetoomuksen allekirjoituksia olisi tosin saattanut tulla vähemmän. Tapaukseen liittyy toisaalta moraaliseettisiä näkökulmia, muun muassa keskusteluja siitä, voiko jokin taho vaatia mediaa käyttäytymään haluamallaan tavalla, mitkä ovat hyväksyttäviä keinoja vaikuttaa ja miten oikeina toimijoiden tuloksia pidetään. Toisaalta siihen liittyy symbolista osallistumista, sillä allekirjoittajista valtaosa oli eri arvioiden mukaan Lordi-faneja, joita yhtye yhdistää ja jonka avulla voi kokea osallisuutta esimerkiksi euroviisuvoitosta.

Kansalaisyhteiskunnassa on viime vuosien aikana esiintynyt yhä enemmän edellä kuvattujen esimerkkien kaltaisia uudenlaisia osallistumis- ja vaikuttamiskäytäntöjä. Toiminta käynnistyy ruohonjuuritasolla ja tieto siitä leviää sähköpostin, tekstiviestien, verkkopäiväkirjojen, keskustelupalstojen ja muiden palvelujen avulla nopeasti laajoille piireille ja toimijatahoille. Siitä kertovat laajalle levinneet yksityisten ihmisten ja ryhmien sähköposti- ja nettikampanjat, kansalaismedian tuottaminen onnettomuuksien ja mellakoiden yhteydessä, osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja aloitteiden tekemiseen monenlaisilla foorumeilla. Kansalaistoiminnan välineistöön kuuluvat nyt internetin ja matkaviestinnän monet palvelut toiminnan organisoimisessa, koordinoinnissa ja mobilisoinnissa. Tavalliset ihmiset - tutkimukseni otsikossa olevat ”tavikset” - voivat toimia katureporttereina ja -kuvaajina, osallistua suoraan televisio-ohjelmaan tekstiviestein tai internetin välityksellä, ottaa yhteyttä päättäjiin ja keskustella julkisen hallinnon järjestämällä keskustelupalstoilla. Toimintamahdollisuudet ovat laajat ja monipuoliset, ja tieto- ja viestintäteknikan kehitys tuo tähän jatkuvasti uusia piirteitä ja soveltamismahdollisuuksia. Toimijoiden välinen viestintä tapahtuu tieto- ja viestintäteknikan (tästä eteenpäin lyhenteenä tv) välineiden ja palvelujen avulla.

Uudenlaiset toimintatavat ovat seurausta yhteiskunnan muutoksista. Kehityssuuntia ovat talouden globalisoituminen, nopea tekninen kehitys erityisesti tv:n alalla sekä poliittinen ja taloudellinen yhdentymisen. Ne luovat jännitteitä valtioiden, markkinoiden ja kansalaisyhteiskuntien keskinäisiin suhteisiin. Nykyisestä yhteiskunnallisesta kehitysvaiheesta pyritään saamaan otetta erilaisilla käsitteillä. Usein aikaamme kuvataan verkostoituneeksi tietoyhteiskunnaksi, jossa viestinnän tarve lisääntyy verkostojen synnyttämisessä ja koossa pitämisessä. Tämä puolestaan vaatii esimerkiksi yhä tehokkaampien tietojärjestelmien, tietoliikenneyhteyksien ja viestintäpalvelujen käyttöä. Viestintä liudentuu yhteiskunnan prosesseihin, ja saa uusia muotoja ja mahdollisuuksia tv:n hyödyntämisestä. Digitaaliset välineet ja palvelut lisääntyvät ja niiden käyttökulttuurit muovautuvat yhteiskunnan kehityksen mukana ja samalla muokkaavat toimintatapoja. Kehityksestä ei voi nostaa yksittäisiä vaikuttajia ja määrittelijöitä esiin, sillä myös valta on hajautunut verkostoihin vaikeasti paikannettavaksi. (esimerkiksi Anttiroiko 2003, Ruostetsaari 2002)

Virallisissa yhteiskunnan kehittämisen ohjelmissa, kannanotoissa ja linjapuheissa korostetaan kansalaisyhteiskunnan merkitystä. Tämä trendi on syntynyt muutaman viime vuoden aikana niin maassamme kuin kansainvälisestikin. Kehityssuunnan valintaan on vaikuttanut huoli siitä, että kansalaisten kiinnostus yhteisten asioiden hoitamiseen institutionaalisella tavalla on vähentynyt ja sosiaaliset ongelmat ovat syventyneet. Kehittämisen kohteena on juuri kansalaisyhteiskunta, sillä siellä ilmenevät muun muassa ihmisten hyvinvointiin ja demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän toimivuuteen vaikuttavat kehityssuunnat.

Huoli kansalaisyhteiskunnan kehityksestä ei ole aiheetonta. Vaikka suomalaisten tiedolliset ja taidolliset toimintaedellytykset ovat parantuneet, osallistuminen lakien ja säännösten suomaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ei vastaavasti ole noussut. Kiinnostus demokraattiseen vaikuttamiseen ja perinteiseen politiikkaan on laskusuunnassa Suomessa ja koko teollistuneessa maailmassa, kun sitä tarkastellaan esimerkiksi äänestysprosenttien avulla (Borg 2005). Lyhytkestoiset kampanjat, kansalaisliikkeet ja yksilöiden omasta aktiivisuudesta syntyvä toiminta kiinnostavat nyt enemmän kuin pitkäjänteisyyttä vaativa puolue työ tai toimiminen muussa vaikuttamisorganisaatiossa. Tämä kehityskulku on yleismaailmallista. (Siisiäinen 2005)

Arjen asioita politisoidaan ja nostetaan julkiseen keskusteluun entistä monimuotoisemmin. Kansalaisten omatoiminen tietoverkkojen hyödyntäminen synnyttää ”uutta politiikkaa”, jolle vakiintuneessa parlamentaarisessa ja hallinnollisessa toimintatavassa ei helposti löydy käytäntöjä siihen, miten sitä käsiteltäisiin.

Tavallisille ihmisille – ”taviksille” – on tarjolla laaja kirjo viestintäpalveluja, joita voidaan käyttää oman elämän hallintaan, yhteydenpitoon, asiointiin, median seuraamiseen, itsensä ilmaisemiseen sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Viime mainittuihin niitä ei vielä kovin laajasti käytetä. Tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää, miksi näin tapahtuu ja mitä pitäisi tehdä, jotta myös yhteiskunnalliset asiat motivoisivat ihmisiä toimimaan sekä perinteisillä että uudennlaisilla menetelmillä tietoverkkoja hyödyntämällä.

Tietoyhteiskuntaa koskevassa puheessa viljellään lupauksia tv:n hyödyistä muun muassa kansalaisten osallistumisen, vaikuttamisen, itseilmaisun ja demokratiakäytäntöjen parantamisessa. Myös tämän ”lupausteknologian” käsitteleminen kuuluu tutkimukseni piiriin.

Tässä tutkimuksessa yhteiskunnallinen kehitys nähdään jatkuvien muutosten alaisena. Viestinnällä on entistä suurempi merkitys yhteiskuntien koossa pitämisessä. Viestinnän mahdollisuudet lisääntyvät tieto- ja viestintäteknikan avulla, mutta mahdollisuuksiin tarttuminen edellyttää toimijoilta toimintakyvykkyyttä ja osaamista muuttuneissa olosuhteissa.

TUTKIMUSRAPORTIN RAKENNE

Luvussa 2 esittelen tutkimuksen viitekehystä. Tietoyhteiskunnan käsitteellistämällä luon taustaa, jota vasten hahmotan kansalaistoimijoiden tietoverkkovälitteisen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ja rajoitteita. Tietoyhteiskunnan teorioiden ja näkökulmien kautta saadaan perspektiiviä verkosto-ajattelulle, jota on käytetty viime vuosina myös tutkittaessa kansalaisyhteiskunnan toimintatapoja. Tietoyhteiskunta-käsityksissä verkostot ovat aiemmin olleet selitysmalleja yhteiskunnan organisoitumiselle etupäässä globaalien talouden yhteydessä, mutta sitä voidaan soveltaa kansalaisyhteiskunnan ja verkostoyhteiskunnan vuorovaikutussuhteen tutkimiseen. Tutkittavan ilmiökentän kehystämisen perään esitän luvussa 3 lähtökohdat tutkimukselle sekä tutkimuskysymyksen, tavoitteet, aineistot ja menetelmät.

Luvussa 4 määrittelen tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä - kansalaista, tieto- ja viestintäteknikka ja viestintävalmiuksia - joiden avulla pyrin myöhemmissä luvuissa tuomaan esille, mitä mahdollisuuksia tulisi olla tarjolla, jotta tietoverkkovälitteinen osallistuminen ja vaikuttaminen tulisivat nykyistä laajempaan käyttöön ja vaikutuksiltaan tehokkaammiksi. Kansalaisten näkökulmasta edellytyksiin kuuluvat viestintävalmiudet yksilöiden ja ryhmien toimintakyvyyden turvaajina.

Luvussa 5 käsittelen kansalaisia osallistujina ja vaikuttajina tietoyhteiskunnassa. Tässä yhteydessä luon katsauksen siihen, mitä keinoja ja menetelmiä on käytössä ja olisi käytettävissä tietoverkkojen välityksellä, mikäli viestintävalmiudet ovat kehittyneet riittävän laajoiksi. Kansalaisten itse järjestämät toimintamuodot sekä hallinnon ja median tarjoamat osallistumismahdollisuudet lomittuvat keskenään, muun muassa julkisten keskustelujen synnyttämisessä.

Luvussa 6 on vuorossa katsaus siihen, miten helsinkiläinen sosiaalista vastuuta peräänkuuluttava verkosto Pro kuntapalvelut käyttää toiminnassaan tieto- ja viestintäteknikan palveluja ja minkälaisena verkoston edustajat kokevat niiden merkityksen. Pro kuntapalvelujen tavoite on argumentoinnin avulla haastaa Helsingin kaupungin johtoa ja luottamushenkilöitä julkiseen keskusteluun kuntapalvelujen rahoituksesta.

Luku 7 on yhteenvetoa siitä, miten erilaisia viestintäpalveluja voidaan hyödyntää kansalaisosallistumisessa. Näkökulmana luvussa on myös digitaalisen television potentiaaliset käyttömahdollisuudet. Digitaalista televisiota voitaisiin juuri sen digitaalisuuden ja muuhun mediaan verkotettavuuden vuoksi hyödyntää kansalaisten omaehtoisessa toiminnassa, mutta muun muassa viestintäpoliittiset linjaukset, osaamistaso, kustannukset ja muut rajoitukset ovat vielä esteinä tämänkaltaiselle uudelle television käyttökulttuurille.

Luvussa 8 esitän tutkimukseni tulosten perusteella kehittämisideoita, miten kansalaisten osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää tietoyhteiskunnassa.

2. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Yhteiskunnallisia muutoksia tarkastellaan useimmiten talouden ja tekniikan näkökulmista. Talouteen liittyviä ovat muun muassa kilpailukyky, elinkeinojen elinvoimaisuus ja globalisaatio; tekniikkaan liittyvät puolestaan esimerkiksi innovatiivisuus tuotekehittelyssä ja tieto- ja viestintätekniikan palvelujen kehittäminen yritysten ja julkisen sektorin tarpeisiin. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet arkielämässä tapahtuvat kulttuuriset muutokset, joiden perusteella voidaan tarkastella kansalaisyhteiskunnan "tietoyhteiskunnaksi kehkeytymistä" (Nurmela et al.: 2004).

Yhteiskuntaa käsittelevien teorioiden ja näkökulmien mukaan siirtyminen tietoyhteiskunnaksi nimettyyn kehitysvaiheeseen on alkanut 1960-luvulla, jolloin mikroelektroniikan soveltaminen aloitettiin teollisuuden tuotantoprosesseissa. Tämä uusi automaattinen tietojenkäsittely (atk) levisi laajalle ja lisäsi tiedon luomisen, käsittelyn ja jakamisen tapoja räjähdysmäisesti seuraavina vuosikymmeninä. Tietoyhteiskunnan teoretisointi¹ kuuluu yhteiskuntateorioiden joukkoon, joilla luodaan yleisiä selitysmalleja yhteiskunnan kokonaisuudesta, sen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä ja muutosvoimista. Tietoyhteiskuntateoriat selittävät teollisen yhteiskunnan jälkeistä aikaa, ja niissä tulee esiin erilaisia painotuksia kehityksen syistä ja seurauksista riippuen siitä, minkälaiseen näkemykseen teorian esittäjä pohjaa tarkastelunsa. Yhteistä teorioissa on, että niissä nähdään tieto / informaatio ja teknologia yhteiskunnallisten muutosten käynnistäjinä tai ainakin keskeisesti niihin vaikuttavina. Anttiroikon (2003: 21) mukaan teoriat voidaan jakaa kahteen

¹ Tietoyhteiskunta tuli terminä käyttöön 1960-luvulla, jolloin yhdysvaltalainen Fitz Machlup esitti, että tieto on samanlainen hyödyke kuin muutkin tuotteet. Tämän teoreettisen taloustieteellisen ajattelun rinnalle nousi 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa tieto- ja informaatioyhteiskunnan käsitteellistäminen, jonka edustajia olivat Peter F. Drucker ja Yoneij Masuda. Masudan käyttämä japaninkielinen 'johoka shakai' -käsite käännettiin englanniksi muotoon 'information society'. Se suomennettiin tietoyhteiskunnaksi 1970-luvulla. Toinen vaihtoehto olisi ollut kääntää termi informaatioyhteiskunnaksi. Eroa voidaan hahmottaa tiedosta ja informaatiosta esitettyjen määritelmien avulla. Käsitesotkua Ilkka Niiniluoto (ilman vuotta) pitää käsitteellisenä romahduksena, jolloin tieto- ja informaatiotermit käännettään suomeksi aina tiedoksi, vaikka niiden merkitykset ovat erilaisia. Informaatio on Niiniluodon mukaan yläkäsite, ja tieto sen alakäsitteenä tarkoittaa tarkempaa perusteltavuuteen ja totuudenmukaisuuteen liittyvää vaatimusta. Karvosen (2000) mukaan arkikielessä tieto ja informaatio ovat melkein sama asia, mutta tieteellisissä käytöissä niiden välillä on suuri ero. Informaatiosta voidaan hänen mukaansa erottaa ontologisia tasoja, joista vain ylimmät ovat semanttista informaatiota, kertovat maailmasta ja ovat totta. Informaatioyhteiskunta ja tietoyhteiskunta viittaavat Karvosen mukaan maailmaan eri suhteissa. Informaatioyhteiskunnan tapauksessa kyse on informaation minkä tahansa muodon tai järjestyksen tarkasta siirtämisestä ja tähän liittyvästä signaalinsiirron teknologiasta. Tietoyhteiskunta viittaa osaamiseen, tietämiseen, joka ei välttämättä vaadi korkeaa teknologiaa tai ole siitä riippuvainen. Tätä jaottelua tulkitsemalla voidaan päätellä, että informaatioyhteiskunnassa tärkeää ovat informaation infrastruktuurit ja verkot, tietoyhteiskunnassa puolestaan sisällöt ja palvelut. Pidemmälle tulkittuna määrittely antaisi mahdollisuuden käyttää tiedon yhteiskunta-käsitettä, jossa informaatiota on jalostettu tiedoksi, jota voidaan hyödyntää sosiaalisesti ja kulttuurisesti eri tarkoituksiin.

erilaiseen lähestymistapaan, jolloin tietoyhteiskunta ymmärretään joko uutena yhteiskunnallisena kehitysvaiheena tai aikaisempien yhteiskuntien jatkumona. Teorioiden rinnalla tietoyhteiskunnan olemusta on pyritty kuvaamaan eri näkökulmien avulla, esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan horisontista.

Lisäksi on mahdollista nähdä tietoyhteiskunta kertomuksena, kuten esimerkiksi Seppo Knuutila (2001: 190). Knuutila jäsentää tietoyhteiskuntakertomusta narratiivin käsitteen avulla. Se tarkoittaa sekä elettyihin että mahdollisiin asioihin ja niistä käytyihin keskusteluihin liittyvää kerronnallistavaa pyrkimystä. Suomessa esitetystä tietoyhteiskuntapuheesta kerrontaa on ollut runsaasti, mutta niissä tunnistetaan hänen mukaansa huonosti sellaisia sosiaalisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia, joilla ei ole poliittisten ja taloudellisten valtakeskittymien näkökulmasta käyttöä. (emt.: 190-191)

Jos tietoyhteiskunta nähdään kokonaisuutena tai konkreettisenä toteutumana, silloin ohitetaan ne yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ilmiöt, jotka eivät ole tietotekniikkaan sidoksissa. Narratiivin avulla jäsenetään menneisyyttä ja yhtenäistetään käytäntöjä nykyhetkessä tulevaisuutta varten, jolloin kielikuvilla ohjailaan kehitystä. Kielikuvissa on ollut käytössä muun muassa houkuttelemista ja käskemistä mukaan käyttämään uutta tekniikkaa, sankaritarinoiden levittämistä ja haastamista kilpailuun maailman tietoyhteiskuntakisan johtopaikasta. (emt.: 194-195)

Talous- ja tekniikkapainotteisista tietoyhteiskuntaselityksistä tunnetuimpia ovat Manuel Castellsin esittämät teoriat. Hän korostaa tietoyhteiskuntaa uutena yhteiskunnallisena kehitysvaiheena informaationaalisen verkostoyhteiskunnan teoriassaan. Siinä tietoyhteiskunnallistumisen, ”tietoistetun yhteiskunnan”, selityksenä nähdään mikroelektroniikan kehitys, joka mahdollistaa erilaisten teknologioiden käytön informaationkäsittelyyn sekä tiedon tuotantoon ja soveltamiseen. (Castells 2001: 140)

Informationalismin teorian mukaan taloudessa erilaisten toimijoiden tuottavuus ja kilpailukyky riippuu niiden kyvystä tuottaa, prosessoida ja soveltaa uutta tietoa ja käyttää sitä edelleen uuden tiedon luomiseen. Tietoprosessit tapahtuvat suureksi osaksi tv:n avulla vuorovaikutusverkostoissa.

Koska informaation prosessointi nopeutuu ja monipuolistuu, Castellsin mukaan teknologioilla on kyky yhdistää toisiinsa mitä tahansa ja mistä tahansa tulevaa informaatiota joustavasti jaettavaksi erilaisissa sovelluksissa ja tilanteissa. Yhdistelemiskyky voi tuottaa innovaatioita ja synnyttää uutta informaatiota sekä luoda merkityksellisiä uusia käytäntöjä ja tapoja käyttäjä-tuottajan tarpeisiin. Tämä piirre luo pohjaa informaation luomiseen ja käsittelemiseen kaikkialla, mm. langattoman internetin ja mobiililaitteiden avulla. (2001: 141-143)

Informationalismi luo perustan sosiaaliselle rakenteelle, jota Castells kutsuu verkostoyhteiskunnaksi (2001:139). Informaatioteknologian avulla ihmiset voivat verkottua ja muodostaa sosiaalisia rakenteita, joissa vuorovaikutus mahdollistaa niin tuotannon, kulutuksen, vallankäytön kuin kokemustenkin jaon. Vaikka verkostoja on aina ollut ihmiskunnan historiassa, globaalit verkostot eivät olisi voineet syntyä ilman tv:t:a. Castellsin näkemyksiä voidaan arvostella sen perusteella, että niissä korostuu liikaa teknologisten muutosten vaikutus nyky-yhteiskunnan oleellisten muutostrendien selittämisessä (esimerkiksi Kasvio 2005).

Seurauksia ovat muun muassa sosiaalisten rakenteiden ja kansalaisliikkeiden muutokset. Koska kansalaisyhteiskunnan toimijat tarvitsevat toimintaedellytyksiä muuttuneissa olosuhteissa, ihmiset alkavat verkostoitua ja toimia erilaisissa liikkeissä. Informationalismi luo yhteiskunnan kahtiajakautumiselle, jolloin ihmisten edellytykset ja kyvykkyys jakautuvat ääripäissään mahdollisuuksina toimia uusissa puitteissa tai menettää toimintakykyisyyttä. Kahtiajakautumisen estämiseen yhteiskunnissa ja valtioissa on varauduttu tietoyhteiskuntaohjelmin, teknologiapolitiikoin, kansalaistaitojen edistämällä jne. Niissä kansalaisia katsotaan kuitenkin vielä toimenpiteiden kohteina, ylhäältä alaspäin (Uotinen 2006).

Sosiaalisten ristiriitojen, jännitteiden ja lieveilmiöiden vähentämisessä kansalaisten osallisuuden lisääminen ja verkostoihin kuulumisen tukeminen ovat näin ollen sekä kansalaisyhteiskunnan että koko yhteiskunnan kannalta suotavaa.

Tietoyhteiskunnasta puhuminen on myös strateginen linjaus ja ajoittain myös taktinen iskusana tiettyjen asioiden tekemiseen tai tekemättä jättämiseen. Sen nimissä voidaan esimerkiksi edistää talouskasvua, suojella ympäristöä, nostaa kilpailukykyä ja tuottavuutta, helpottaa vanhusten elämää, hoitaa lapsia matkapuhelimen avulla, suunnitella

koulujärjestelmää ja saada ihmiset kiinnostumaan uusista viestintälaitteista. Tietoyhteiskunta herättää intoa ja visiointia, mutta myös kritiikkiä, uhkakuvia ja pelkoja.

Teoretisoinnin lisäksi tietoyhteiskuntaa on kuvailtu eri näkökulmista. Viherä (1999: 50-71) on listannut Frank Websterin vuonna 1995 esittämien viiden määrittelynäkökulman (tekninen, taloudellinen, ammatillinen, spatiaalinen ja kulttuurinen) rinnalle osaamisen, oppimisen, toimintakäytäntöjen muutoksen sekä kansalaisyhteiskunnan näkökulman. Osaamisessa ja oppimisessa korostuvat muun muassa tiedon haku ja jäsentäminen sekä niiden avulla uuden tiedon tuottaminen. Sosiaalisissa verkostoissa oppiminen tapahtuu yhteisöllisesti ja jo opittua soveltamalla uuteen tilanteeseen ja asiaan. Toimintakäytäntöjen muutos heijastuu kaikkiin organisaatioihin ja niiden rakenteisiin, kun tv:n avulla voidaan nopeuttaa ja tehostaa vanhoja menetelmiä sekä myös luoda uusia. Kansalaisyhteiskunnan näkökulmaa käsittelem erillisessä luvussa (Luku 5).

Nykyistä kehitysvaihetta kuvaavia termejä ovat lisäksi verkkoyhteiskunta, verkostoyhteiskunta, informaatioyhteiskunta, tietotekniikkayhteiskunta, palveluyhteiskunta, vuorovaikutusyhteiskunta, riskiyhteiskunta, viestintäyhteiskunta, arjen tietoyhteiskunta ja kilpailuyhteiskunta.

Verkkoyhteiskunnan näkökulmassa korostuu informaatioinfrastruktuuri, johon kuuluvat muun muassa tietoverkot, päätteet ja tietovarastot, jotka mahdollistavat monipuolisia käyttötapoja. Toiminta verkkoyhteiskunnassa sisältää oikeudellisia ulottuvuuksia, jotka liittyvät kansalaisten perusoikeuksien käyttöön. Saarenpää (2002: 119) katsoo perusoikeuksien - kuten luottamuksellinen viestintä, julkisuusperiaatteen toteuttaminen, sähköinen hallinto, sananvapauden käyttö ja henkilötietojen suoja – käytössä olevan merkittäviä riskejä verkkoyhteiskunnassa. Niistä keskeisimpiin kuuluu tietoturvallisuus, jonka turvaamiseksi maassamme ei ole kattavaa lainsäädäntöä, vaan erillissäännöksiä, ohjausta ja markkinoiden luomia käytäntöjä. (emt.)

Tietoverkkojen infrastruktuuria voidaan käyttää kansalaisten valvontaan, jolloin internetiin liitetty vapauden ja avoimuuden luonne kärsii. Riskit ja uhat ihmisten yksilönsuojalle tai valtioiden turvallisuudelle antavat aiheita kuvata nykyistä kehitysvaihetta riskiyhteiskuntana.

Antti Kasvio (2005: 9) väittää, että tietoyhteiskunta on menettänyt viime aikoina yleisen kiinnostavuutensa laajassa yhteiskunnallisessa keskustelussa eikä se enää herätä innostusta sen paremmin päättäjien kuin kansalaistenkaan keskuudessa. Elämme hänen mukaansa nyt suomalaisen tietoyhteiskuntaprojektimme suvantovaiheessa (emt: 10).

Arkitasolla tietoyhteiskunta konkretisoituu internetin www-sivustoiksi ja matkapuhelimien käyttöön. Kansalaisten käsitykset tietoyhteiskunnasta ovat välineellisiä, jolloin sen olemassaolo koetaan ensisijaisesti laitteiden omistamisen ja niiden käytön kautta (Nurmela et al. 2005).

Narratiivin käsittelyn yhteydessä tuli esille, että tietoyhteiskunnan kehitystä voidaan ohjata puhetapojen avulla. Puhetavoissa ovat olleet vallalla kilpailuun, tuotantoon, yritystoimintaan ja kansainvälistymiseen liittyvät tavoitteet ja tehtävät (Karvonen 2000). Tietoyhteiskuntapuheessa luotiin mielikuvia ja suuria odotuksia aina 1990-luvun teknokuplan puhkeamiseen asti. Huuman jälkeen siirryttiin takaisin ajattelumalleihin, joissa monien yleisten yhteiskunnallisten lainalaisuuksien nähdään olevan edelleen voimissaan, ja kehitys jatkuu evolutionäärisesti. (Karvonen 2005: 21-38)

Valtiollisessa tietoyhteiskuntaohjelmassa (VNK 2002) tavoitteena on tehdä Suomesta kansalaisten tietoyhteiskunta. Ohjelmassa korostetaan, että kansalaisille tulee taata riittävät mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja saada mahdollisuudet olla oppimassa kansalaistaitoja ja tietoyhteiskunnan edellyttämiä viestintävalmiuksia. Viime vuosina Euroopan unioni, eri maiden hallitukset, poliittiset puolueet ja kunnat ovat laatineet tietoyhteiskuntastrategioita ja -ohjelmia, joissa visioidaan tulevaa kehitystä hyvin laaja-alaisesti. Lisäksi tietoyhteiskunnan maailmanlaajuisista kehitystä arvioitiin YK:n kaksiosaisessa tietoyhteiskunnan huippukokouksessa (WSIS) vuosina 2003 ja 2005. Useimmissa näihin yhteyksiin laadituissa strategioissa kansalaisten taitoihin viitataan toimenpidesuosituksina, jotka on aiheellista suorittaa, jotta menestyisi työelämässä. Ohjelmissa on edelleen paljon ylhäältä alas -ajattelumallia, ja kansalainen nähdään niissä aktiivisena omia taitojaan koko ajan kehittävänä toimijana. Toimintatapa johtaa siihen, että kansalaisten on sopeuduttava luotuihin rakenteisiin ja opeteltava käyttämään niissä oleva tarjontaa.

Uusin tietoyhteiskuntastrategia julkaistiin syyskuun loppupuolella 2006, joten sen sisältö ja painotukset eivät ole olleet käytettävissä tässä tutkimuksessa.

Nyky-yhteiskuntaa kuvaavia termejä on tarjolla runsaasti, kuten edellä on tullut ilmi. Olen päättänyt käyttää tietoyhteiskunnan käsitettä, sillä se on suomen kielessä laajimmin käytössä oleva termi kuvaamaan aikaamme ja yhteiskunnan kehitysvaihetta. En ota kantaa siihen, miten hyvin se kuvaa aikamme ilmiöitä tai mitä näkökulmia se korostaa. Tietoyhteiskunta käsitteenä lomittuu tässä tutkimuksessa kansalaisyhteiskuntaan ja ilmenee muun muassa tv:n palvelujen käyttönä tiedonhankinnassa, yhteydenpidossa, asioinnissa, vihteessä, harrastuksissa sekä osallistumisen ja vaikuttamisen yhteyksissä, jolloin voidaan puhua kansalaisyhteiskunnan tietoyhteiskunta-ulottuvuudesta.

3. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

3.1. Tavoite

Tavoitteenani on luoda katsaus verkostoituvan kansalaisyhteiskunnan tietoverkkoavusteisiin osallistumis- ja vaikuttamismuotoihin. Tarkastelun kohteina ovat aktiiviset osallistujat ja vaikuttajat, joiden toimijuutta tarkastelemalla voidaan tuottaa tietoisuutta uudenaikaisista käytännöistä.

Kansalaisyhteiskunnan käytännöt ovat moninaisia, joten tutkimuksessani ovat esillä sekä olemassa olevat että potentiaaliset tietoverkkojen palvelut ja sovellukset. Kansalaisnäkökulmasta katsottuna mielenkiintoista on tarkastella, miten nämä uudet muodot korvaavat ja/tai täydentävät perinteisempiä osallistumis- ja vaikuttamismuotoja.

Tavoitteena on myös lähestyä ilmiökenttää yleisten käsitteiden – kuten tietoyhteiskunta ja kansalaisuus – avulla ja niiden avulla tarkastella käytännön kysymyksiä, joita tulee esiin kansalaisten tv:n käytössä. Näihin kuuluvat muun muassa viestintävalmiudet, osallistumissovellusten suunnittelu sekä oikeudet osallistua ja vaikuttaa tietoverkkojen avulla.

Se, minkälaisia vaikutuksia kansalaisten muodostamilla sosiaalisilla yhteistyöverkostoilla voi olla, on yksi säe tämän tutkimuksen punaisesta langasta.

Tutkimuksessani toimijuuden avulla pyritään selvittämään yleisesti ja esimerkkitapauksen, helsinkiläisen Pro kuntapalvelut -verkoston, kansalaisuuden toteuttamisen ulottuvuuksia ja tv:n käyttöä siinä yhteydessä. Toimintaedellytyksistä kansalaistaidot ja niihin kuuluvat viestintävalmiudet ovat korostuneesti esillä. Kansalaisyhteiskunnan muuttuneita puitteita ja tilaisuuksia voidaan hyödyntää tai jättää hyödyntämättä, mutta osaavat ja motivoituneet kansalaiset itse keksivät tv:n palveluista käyttötarpeisiinsa sopivat työkalut sekä toimintamuodot ja -tilat. Yhteiskunnallisesti aktiivisille ihmisille tietoverkoista ja viestintäpalveluista on suurta hyötyä kansalaistoiminnan järjestämisessä.

Käsitteistö muun muassa kansalaisesta, kansalaisyhteiskunnasta, mediasta ja tekniikasta on alati liikkeessä. Perinteistä ja uudenlaista toimintaa on rintarinnan, joten olennaisten uusien piirteiden löytäminen ilmiökentästä perustuu yksittäisen ilmiön merkittävyyden

subjektiiviseen arviointiin. Yleistämistä harjoitan tästä syystä vähän. Esimerkkien avulla pyrin tuomaan esille aiheen ulottuvuuksia ja niiden sidonnaisuuksia muihin toimintakäytäntöihin.

3.2. Teoriat ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen viitekehyksen ja tutkimusongelman rakentamisessa olen hyödyntänyt monia teorioita, käsitteitä ja lähestymistapoja ja yhdistellyt niitä keskenään. Tietoyhteiskunnan kansalaisuutta osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta on tarpeen valottaa yhteiskunnallisten reunaehtojen, toimintakäytäntöjen, viestintävalmiuksien ja kansalaisyhteiskunnan muutosten kautta.

Viitekehyksessä (luku 2) esittelin kansalaisyhteiskunnan tietoyhteiskunnallistumista, mihin olennaisesti kuuluvat sosiaaliset verkostot. Verkostoteoriat ovat keino saada kokonaiskuvaa yhteiskunnan ilmiöistä ja lisätä jonkinasteista yhteiskunnan käsitteellistämisen hallittavuutta yhteiskunnan kehitystä käsiteltäessä.

Tietoyhteiskuntateorioissa ja näkökulmissa nähdään tieto (informaatio) usein tuotantotekijänä ja tiedon hankinta, välittäminen ja arkistointi kamppailun kohteeksi. Tietoon liittyvät myös kysymykset sen omistamisesta ja myymisestä. Tiedon jalostamista varten yritykset, organisaatiot ja kansalaiset kehittävät uudenlaisia käytäntöjä, jotka puolestaan muokkaavat muun muassa johtamista, viestintätapoja ja yhteistyön muotoja.

Tietoyhteiskunnan ja verkoston käsitteitä voidaan käyttää horisontaalisena taustana tarkastelulle ja kuvaukselle kansalaisosallistumiselle ja -vaikuttamiselle. Tietoyhteiskunnan tarkasteleminen kansalaisten näkökulmasta antaa sijaa myönteisten ja kielteisten vaikutusten sekä mahdollisuuksien ja uhkien tutkimiselle. Myönteisiä vaikutuksia korostava näkökulma luo mielikuvia kansalaisten enenevistä mahdollisuuksista muun muassa viestiä, julkaista omaa tuotantoa, olla yhteydessä muihin ja asioida tekniikka-avusteisesti ilman ajan ja paikan kahleita. Vuorovaikutus kasvaa ja horisontaalisuus korostuu ylhäältä alaspäin menevän yhteydenpitomuodon rinnalla esimerkiksi yhteyksissä yhteiskunnan päättäjiin. Uhkakuvien kautta katsottuna kansalaisten tietoyhteiskunnassa yksilöiden valvonta ja tarkkailu lisääntyvät, yksityisyys ja yksilönsuoja vähenevät, informaatiotulva ryöppyää päälle ja tekniikkasovellusten ja palvelujen oppimiseen syntyy pakkoa.

Koska verkostoihin liittyy suhteita ja prosessimaisuutta toimijoiden välillä, talouden ja tekniikan kehitykseen kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat osallistua verkostoitumalla keskenään ja kommentoimalla sen avulla esimerkiksi maailmantalouden aiheita, ympäristöpolitiikkaa, politiikkaa, hallintoa ja lähialueensa asioita. Kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat myötävaikuttaa, mutta myös vastavaikuttaa talouskeskeiseen kehitykseen sosiaalisten verkostojen avulla (Day & Schuler 2004: 354).

Verkosto muodostuu keskenään yhteydessä olevien napojen, solmujen ja linkkien avulla, jolloin maailma on mittakaavaton ja niin pieni, että jokainen voidaan saavuttaa noin kuuden kädenpuristuksen avulla (Barabási 2002). Internetin www (World Wide Web) puolestaan saman teorian mukaan muodostaa verkoston, jonka halkaisija on pieni. Rakenteeseen kuuluvat rikkaimmat solmut, navat, keräävät eniten linkkejä, mutta ne eivät ole ikuisia vaan mahdollisesti joutuvat väistymään uusien rikkaampien napojen edestä. Tämän vaihtelevuuden ja suhteiden kehittymisen vuoksi verkostot säilyttävät elinvoimansa. (emt.: 158-174).

Verkostot eivät muodosta rakenteita, vaan "rihmastoja", joissa ilmenee verkostojen toimintaperiaatteet, muun muassa sisään- ja poissulkemisen mekanismeja (Eriksson 2002).

Verkostomaisuuden ansiosta paikalliset aiheet saattavat nousta globaaleiksi keskusteluiksi ja toisinpäin, jolloin suuret yleismaailmalliset aiheet käsitellään paikallisesta näkökulmasta, tai tasot yhdistyvät glokaaliksi paikallisuuden ja yleismaailmallisuuden samanaikaiseen tarkasteluun sekä talouden, politiikan että tekniikan kysymyksissä.

Verkostoitumisen vaikutukset näkyvät kansalaisyhteiskunnassa muun muassa uusien tietojen ja taitojen tarpeena, toimintakäytäntöjen muutoksena sekä lisääntyvänä viestintänä. Tvt:n hyödyntämisestä seuraa, että käytännössä vanhoja toimintamalleja uudistetaan ja osa niistä hylätään.

Kansalaisten toimintatapojen muutoksille voidaan etsiä selitystä yhtäältä tietoyhteiskuntakehityksestä ja sen vaikutuksista kansalaisen rooliin, kansalaistoiminnan puitteisiin, julkisuuden rakenteeseen ja mediaan. Nämä kaikki vaikutukset ovat yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti määräytyviä. Globaaleissa olosuhteissa kehityskulkujen määrittelijöitä ei enää voi rajata valtioiden tai valtioliittojen alueille. Tvt:n käytön vuoksi valtiorajat voidaan ylittää tiedonvälityksessä helposti, ellei jokin valtio ryhdy sulkemaan

tietoverkkoyhteyksiä. Toisaalta toimintatapojen muutosilmiön selitys kaipaa kansalaisten maailmankuvan, aikomusten, halujen ja tekojen selittämistä – sitä maailmaa, missä kansalainen toimii yhteiskunnan eri alueilla.

Tvt:n käytön kautta syntyy tilanteita ja mahdollisuuksia, mutta niiden tunnistamiseen ja käyttöönottoon vaikuttaa suuresti se, minkälaisissa puitteissa ja minkälaisin edellytyksin ja valmiuksin kansalaiset toimivat. Se, minkälaisia uusia tekniikka-avusteisia malleja otetaan käyttöön, on sidoksissa yleiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen, toiminnan tilanteisiin ja tarpeisiin sekä tietotekniikkaa koskeviin käsityksiin, asenteisiin ja osaamiseen. Välineiden, yhteyksien ja palvelujen saatavuus eivät sinällään lisää kansalaisaktiivisuutta, kuten monissa suomalaisissa kansalaisverkkohankkeissa ja tutkimuksissa on havaittu. Edellytykset ja ehdot kohteiden ja muotojen valinnalle pikemminkin monimutkaistuvat tietoyhteiskunnassa.

Kansalaisilla on eritasoiset (tiedolliset, taloudelliset, henkiset jne.) edellytykset osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Tietoyhteiskunnan arjessa viestinnän hyödyntäminen oman elämän hallintaan, asiointiin, harrastuksiin, viihteeseen sekä osallistumiseen ja vaikuttamiseen on lisääntynyt sekä osaamisen että taloudellisten edellytysten vuoksi, mutta myös pakosta.

Tekniikan käyttöönoton ja arjen kosketuspintojen vakiintumattomuus ja kansalaisten ymmärtäminen loppukäyttäjinä (Tekar - Teknologiapolitiikka, kansalaislähtöisyys ja arki - hanke 2006: 101) selittävät osittain sen, miksi kansalaistoiminnan tietoverkkovälitteiset toimintatavat ja instituutioiden käytännöt eivät kohtaa.

Teknologian sosiaalisen muokkauksen teorioissa nähdään, että tekniikan kehitys on sekä sosiaalista että teknistä (esimerkiksi Järvinen & Mäyrä 1999), joten yhteiskunnan eri osa-alueet ja organisoitumismuodot vaikuttavat siihen.

Tekniikan hyödyntämisessä muokataan omaa sosiaalista olemista. Myös puhutavat ja arviot uuden tv:n käyttömahdollisuuksista ja yleiset arviot ja kannanotot niiden tasosta vaikuttavat ihmisten suhtautumiseen (Järvinen & Mäyrä 1999: 10). Koska tekniikka sisältää funktionaalisuuden lisäksi sosiaalisen ja kulttuurisen komponentin, niin samalla kun tekniikan avulla ihminen saa toimintakyvykkyyttä, samalla hän kietoutuu välineeseen ja sen rajoituksiin. (Mäyrä 2005: 341).

Tvt:n arkipäiväistymisestä seuraa, että ihmiset keksivät palveluille ja välineille muutakin kuin niille suunniteltua käyttöä. Sosiaalinen innovointi, mikä näkyy arjen toimintakäytäntöjen muokkaamisessa, vaikuttaa sekä tvt:an että demokratiakäytäntöihin. Missä laajuudessa muutoksia tapahtuu, riippuu eri toimialojen poliitikoista ja niissä vallitsevista asenteista ja käsityksistä.

Tutkimuksen kysymyksenasetteluna on, miten uusia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää ja mitä edellytyksiä ne vaativat kansalaisilta, hallinnolta, medialta ja yhteiskunnallisilta käytännöiltä.

Lähtöoletukseni on ollut, että tietoyhteiskunnan kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen tilanteet ja potentiaaliset mahdollisuudet lisääntyvät esimerkiksi verkkovälitteisten palvelujen, sisältöjen, foorumien ja julkaisukanavien avulla. Toiminnan vaikuttavuuden kannalta arvioituna mahdollisuuksien lisääntyminen ei ole itsestään selvää. Taustaoletuksia tutkimuksen tekemisessä ovat olleet seuraavat tekijät:

- Kansalaisyhteiskunnan rakenteissa tapahtuu muutoksia digitaalisuuden, globaalisuuden ja verkostoitumisen seurauksina.
- Tiedon tuottamisessa ja välittämisessä on uusia tapoja, jotka mahdollistuvat verkottuneessa viestintäympäristössä.
- Tieto- ja viestintäteknikka tarjoaa kansalaisille, yhteisöille, verkostoille, hallinnolle, instituutioille ja medialle uusia työkaluja ja menetelmiä osallistumisen ja vaikuttamisen menetelmiin.
- Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on mahdollisuuksia yhteistyöhön, itseään kiinnostavien asioiden esille tuomiseen ja näkyvään osallistumiseen yhteiskunnan eri osa-alueilla tieto- ja viestintäteknikan palveluja käyttämällä.
- Hallinto ottaa ensiaskeleita osallistuvan demokratian menetelmien käyttöönotossa ja pyrkii edistämään kansalaisosallistumista.

Teorioiden, käsitysten ja näkökulmien perusteella olen muodostanut tutkimukseni pääkysymyksen seuraavasti:

- **Minkälaisia edellytyksiä ja resursseja uutta tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntävä kansalaisosallistuminen vaatii?**

Pääkysymystä selvitän apukysymyksillä:

- **Miten ja missä yhteyksissä tv:t:n palveluja käytetään kansalaisosallistumisessa ja -vaikuttamisessa?**
- **Mitä potentiaalisia mahdollisuuksia on olemassa ja miten niitä voitaisiin ottaa nykyistä enemmän käyttöön?**

3.3. Aineisto

Tutkimuskirjallisuuden lisäksi olen koonnut aineistoja haastatteluin helsinkiläisen Pro kuntapalvelut -verkostosta sekä digitaalisen television kansalaiskäytön esiselvitystä varten monialaisesta toimijaverkostosta.

Kansalaisyhteiskunnan aktiivisuuden ilmentäjänä tutkimuksessa on mukana helsinkiläinen Pro kuntapalvelut, joka toimii verkostona sosiaalisen tasa-arvoisuuden puolesta ja käyttää toiminnassaan tv:t:a toiminnan tukena. Liike toimii esimerkkinä vapaasti organisoituneen verkoston viestintäkulttuurista ja viestintävalmiuksista. Tähän tutkimukseen olen haastatellut kolmea liikkeen edustajaa. Haastateltavien valinta tapahtui kansalaisliikkeen verkkosivuston kautta. Koska liikkeellä ei ole organisaatiota, haastatteluun valikoitui liikkeen koordinaattorit (elokuu 2004) edustamaan po. liikettä. Haastattelut on toteutettu haastateltavien työpaikalla vapaamuotoisina teemahaastatteluina. Muuta materiaalia liikkeen esittelyyn, toimintatapoihin ja viestintäkulttuuriin olen koonnut internetistä, verkoston julkaisuista (Moilanen-lehti) ja Eveliina Forssellin tekemästä pro gradu -työstä ”Kansalaisliike kunnallisen päätöksenteon areenoilla”. Se perustuu liikkeen edustajien ja Helsingin kaupungin luottamushenkilöiden haastatteluihin.

Toisen kokonaisuuden tämän tutkimuksen haastatteluaineistosta muodostaa TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry:n ja m-cult ry:n yhteishankkeeseen ”Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana” (Tarkka et al. 2005) kerättyjen teemahaastattelujen sisällöt ja työpajojen lopputulokset. Olin mukana selvityksen tekemisessä. Projektin aineiston keruu koski noin 50 eri tahoja, kuten digitaalisen television toimijoita verkko-operoinnin, tuotannon, sisältöjen, suunnittelun ja kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden edustajia. Vaikka esiselvityksessä

tarkasteltiin ensisijaisesti digitaalista televisiota kansalaisvaikuttamisen kanavana ja kansalaisten tuottamien sisältöjen julkaisukanavana, niin haastatteluissa sivuttiin myös nykyisiä kansalaisjärjestöjen viestintäkäytäntöjä ja ymmärtämystä omista viestintävalmiuksistaan.

Tvt-avusteisen kansalaistoiminnan muita esimerkkejä olen kerännyt julkaistuista tutkimuksista ja mediasta, etupäässä internetistä www-sivuilta ja uutiskirjeistä. Nämä uudet käytännöt ovat tutkimusaineistoissa havaintoja. Tiedon tuottajat ja julkaisijat muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän ja edustavat yksittäisiä kansalaisia, kansalaisyhteisöjä, instituutioita, tiedotusvälineitä, hallintoa, yliopistojen tutkijoita jne. Aineiston keruussa olen ollut laaja-alainen ja ottanut talteen paljon aineistoa ja linkkejä, joissa on ollut hyödynnettävää kansalaisten tv:n käyttötapojen tai käyttöpotentiaalin esittelemiseksi. Valintakriteerinä on ollut uusien tapojen ilmeneminen, toistuvuus, ajankohtaisuus tai erikoisuudet Toiminnan esimerkkejä on yhden hengen aktiivisuudesta massojen liikehdintään. Analyysivaiheessa olen perannut aineistomäärää huomattavasti ja etsinyt sellaisia tapauksia, jotka liittyvät kokoontumiseen, keskusteluihin, vaaleihin ja kampanjointiin, itseilmaisuun sekä toiminnan organisoimiseen.

Aineistona pidän myös omaa työelämäkokemustani tieto- ja viestintäpalvelujen parissa. Pitkäaikainen työkokemukseni tietoverkkopalvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä on antanut kokemusperäistä tietoa tv:n alan kehityksestä. Uskon, että työkokemus ja henkilökohtainen kiinnostus alan kehitykseen antavat perspektiiviä kehityskaarien tarkasteluun ja samalla luovat realismia käsityksiini tv:n mahdollisuuksista. Usean vuoden kokemukset Viestintäkasvatuksen Seuran viestintäleireistä ovat vahvistaneet käsitystäni siitä, että ihmiset suhtautuvat ennakkoluulottomasti uuteen tv:an, kun palveluille löytyy tarkoituksia, merkityksiä ja aikaa omassa elämässä.

3.4. Menetelmät

Kansalaislähtöisen tv:n käytön tutkimus on kulttuuriin liittyvää tutkimusta. Kulttuuri voidaan ymmärtää kaiken inhimillisen toiminnan ja merkityksenannon kokonaisuutena (Järvinen & Mäyrä 1999: 19). Tähän kokonaisuuteen liittyy prosesseja, joissa ihmiset vaikuttavat itseensä ja toisiin ihmisiin viestinnän ja vuorovaikutuksen avulla. Ihminen oppii uusia asioita ja taitoja

konstruoimalla uutta aiemmin opittuun ja koettuun. Sosiokonstruktivistinen käsitys oppimisesta tarkoittaa sitä, että oppimista tuottaa osallistuminen sosiaalisiin käytäntöihin sekä yhteisöllinen tiedon rakentaminen. Sitä säätelevät muun muassa kulttuuriset odotukset, kokemukset, arvot ja arvostukset.

Kulttuurisia ilmiöitä voidaan tehdä ymmärrettäviksi laadullisella tutkimusotteella. Pertti Alasuutarin (1999) mukaan selittämisessä ilmaistaan niitä yhteiskunnallisia tai kulttuurisia reunaehtoja, joiden alaisina ihmiset toimivat. Ilmiötä selittämällä saadaan näkyviin sen historiallisuus ja kulttuurisidonnaisuus.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena eri näkökulmista ja tehdään sen perusteella havaintoja, esimerkiksi etsimällä yhteisiä piirteitä, nimittäjiä tai sääntöjä, jotka pätevät koko aineistoon. Myös eroavaisuuksien löytäminen on tärkeää, sillä ne antavat johtolankoja siitä, mistä asiat johtuvat, tai tekevät asiat ymmärrettäviksi. Tällä pyritään olennaisten asioiden löytämiseen. Loppuvaiheessa ilmiöstä esitetään merkitystulkintaa, ja lopulta laadullisen analyysin lopputuloksena on ilmiön ymmärrettävä selittäminen sekä muuhun tutkimukseen ja teoreettisiin viitekehyksiin viittaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa analyysin ja lopputuloksen pitäisi kuvata muutakin kuin vain tutkimuksen aineistoa. Vaikka yleistämisestä ei tässä yhteydessä voida puhua, voidaan lopputulosta eritellä suhteuttamalla sitä aiempaan tutkimukseen. (Alasuutari 1999 ja Hirsjärvi et al. 2003)

Konkreettiseksi esimerkiksi olen valinnut Pro kuntapalvelut -verkoston, joka edustaa perinteisistä yhdistyksistä ja järjestöistä poikkeavaa vapaata organisoitumismuotoa. Se tavoittelee Helsingin kaupungin päättäjien kanssa käytävää tasavertaista keskusteluasetelmaa kuntapalvelujen budjetoinnista.

Pro kuntapalvelujen edustajien haastatteluista kerättyä aineistoa en ole litteroinut kokonaisuudessaan, vaan olen purkuvaiheessa valikoinut nauhalta ne kohdat, joissa haastateltavat ovat lausuneet tutkimusteemani kannalta uutta tai toistaneet keskenään samoja teemoja. Haastatteluaineistoista olen poiminut havaintoja, jotka ilmentävät haastateltujen suhdetta kansalaistoiminnassa käytettäviin tv:n palveluihin sekä mielipiteitä ja näkökulmia siitä, mihin tarkoituksiin ja tarpeisiin tietyt viestintäpalvelut sopivat. Haastatteluista poimitut kohdat on esitetty kursiivilla. Koska haastattelut ovat jo loppukesältä 2004, olen tarkistanut

verkostossa mukana olevilta henkilöiltä vapaamuotoisesti verkoston tämänhetkistä tilannetta. Esiselvityksen ”Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana” empiiristen aineistojen hankinnassa olivat käytössä haastattelut ja kaksi workshop-työskentelyä. Haastattelutilanteissa tehtiin muistiinpanoja, joita yhdistelemällä muodostettiin kokonaiskuvaa nykytilanteesta ja tulevaisuusodotuksista.

Pro kuntapalvelujen edustajille tehdyissä haastatteluissa selvitin heidän käsityksiään ja olosuhteitaan seuraavista teemoista:

- haastateltavan käsitykset omista viestintävalmiuksistaan (osaaminen, tietoverkkoliittymä ja motivaatio)
- tv:n käyttö verkoston toiminnassa (esimerkiksi yhteydenpito, tiedon hankinta, kokoontuminen, tiedottaminen, julkaiseminen, kampanjointi)
- omat hyvät ja huonot kokemukset tv:n käytöstä
- mikä estää tai haittaa tv:n laajemman käytön toiminnan tukena
- uusien mahdollisuuksien pohdinta (muun muassa digitaalinen televisio)

”Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana” esiselvityksen teemahaastatteluja varten oli käytössä listaus niistä aiheista, joita kukin kolmesta haastattelijasta otti esille. Teemoina olivat

- erilaisten vaikuttamismuotojen käyttö (esimerkiksi adressi, lobbaus, mielenosoitus, seminaarit, lehti, www-sivut)
- toiminnan valtakunnallisuudesta/ alueellisuudesta johtuvat viestintä- ja tiedottamistarpeet, erityisesti digitaaliseen televisioon liittyen
- missä määrin toiminta on riippuvainen internetistä tai mikä sen rooli on toiminnassa
- organisaation aiheita ja teemoja, joita voitaisiin muuttaa digitaaliseen televisioon (esimerkiksi vaalikone, kuluttajalaskuri, peli)
- televisio-ohjelmien soveltuvuus omaan toimintaan: millainen olisi toivottava, myös vuorovaikutuksellisia toimintoja sisältävä televisio-ohjelmatyyppi?

Haastatteluaineistojen käsittelyssä lähtöoletuksena on ollut, että haastateltavat puhuvat omista kokemuksistaan rehellisesti ja ilmentävät omalta kannaltaan kulttuurisia käsityksiä tv:n käytöstä kansalaistoiminnassaan.

4. KESKEISET KÄSITTEET

Tutkimuksen aihepiiri on laaja ja käsitemaailmaltaan monenlaisia tulkintoja mahdollistava. On paikallaan määritellä tutkimuksessa käytettävistä termeistä keskeisimmät, jotka tässä tapauksessa ovat kansalainen, tieto- ja viestintätekniikka ja viestintävalmiudet. Käytän näitä termejä esitellessäni, miten kansalaiset, joilla on hallussaan osaamista, motivaatiota ja tietoverkkoyhteyksiä, voivat toimia tv:n avulla osallistumisen ja vaikuttamisen areenoilla. Myöhemmissä luvuissa otan esille toiminnan tavoitteita ja menetelmiä ja määrittelen niissä käytettävän terminologian erikseen.

Kansalaisyhteiskunnan toiminnan puitteet sekä mahdollistavat että rajaavat arjen toimintaa ja ihmisille muodostuvia rooleja. Osallistuminen ja vaikuttaminen arjessa elävien ihmisten, "tavisten", kohdalla on riippuvainen monista ehdoista, kuten politiikan, instituutioiden, median, talouden, kulttuurin ja tekniikan muodostamista käytännöistä. Ihmisille muodostuu toiminnan yhteydessä muun muassa kuluttajan, yleisön jäsenen, kansalaisen, käyttäjän ja julkison rooleja.

4.1. Kansalainen

4.1.1. Määritelmiä

'Kansalainen' ja 'kansalaisuus' ovat olleet käsitteellistämisen kohteina Suomessa vuosisatojen ajan. Termit ovat aina olleet sidoksissa sosiaalisiin, poliittisiin ja historiallisiin yhteyksiin. (ks. Stenius 2003: 309-363).

Kansalaisuus voidaan määritellä juridiselta pohjalta valtioon ja valtioliittoon kuulumisen perusteella, jolloin kansalaisuus antaa oikeuden osallistua mm. äänestyksiin ja muihin valtiollisiin ja kunnallisiin toimiin. Kansalaisuutta voi luonnehtia muillakin tavoilla, muun muassa toimintatasojen ja ulottuvuuksien avulla. Ulottuvuuksia ovat esimerkiksi poliittinen, sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen ja eettinen. Toimintatasojen perusteella käsitteitä hahmotetaan rajaamalla niitä paikalliseen, alueelliseen, valtakunnalliseen, EU-tasoiseen ja globaaliin tasoon. (Harju 2004)

Kansalaisena oleminen toteutuu suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöön tai institutionaalisiin järjestelmiin (Anttiroiko 1998). Yksilö itsessään ei näin ollen ole vielä kansalainen, vaan vasta hänen osallistumisensa ja vuorovaikutuksensa muiden yksilöiden, yhteisöjen tai päätöksentekijöiden kanssa luo tämän ominaisuuden. Kansalaisuus on siten yhdessä tekemistä, tasa-arvoisuutta ja vertaisuutta muiden toimijoiden kanssa, kansalaisuutta (ks. Ridell 2003).

Kansalaisille kuuluu monentyypisiä oikeuksia, vapauksia, velvollisuuksia ja rajoitteita. Kansalaisten oikeuksia demokratiassa ovat vaalioikeus, vaalikelpoisuus, sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus ja julkisuusperiaate. Näitä oikeuksia tukee yhdenvertaisuusperiaate. (Jyränki 2002: 15-16) Kansalaisten viestinnälliset oikeudet (emt. sekä Nieminen et al. 2006) ovat niistä keskeisimmät tämän työn kannalta. Viestinnällisiin oikeuksiin kuuluvat oikeus tietoon ja informaatioon, oikeus sosiaaliseen yhteisyyteen ja yhteiseen kulttuuriin sekä oikeus itsensä ilmaisemiseen.

Kulttuurisen kansalaisuuden perusta on ihmisen kokemuksessa kuulumisesta johonkin yhteisöön, ryhmään tai kansaan. Tässä ideassa ihmisen oma identiteetti korostuu ja antaa hänelle vapauden tuntee kuuluvansa muuhunkin kansalaisuuteen kuin juridisesti määriteltyyn valtiokansalaisuuteen. Kansalaisen määrittelemisen kulttuurisena hahmona sallii sen, että kansalaisellakin on oikeudet tuntee, kokea elämyksiä, saada jäseneltyä tietoa sekä tulla julkiseksi ja näkyväksi monikulttuurisessa ja globalisoituneessa maailmassa (Koivunen & Lehtonen 2005: 10).

Globaaliin kansalaisuuteen liittyy näkemyksiä, joiden alkulähteenä ovat tietoyhteiskuntakehityksen mukanaan tuomat mahdollisuudet olla yhteydessä maailman eri puolille tietoverkkojen välityksellä. Tämä kansalaiskäsitelmä ei paikannu alueisiin tai valtioihin. Jos ajatellaan, kuten edellä oli esillä, että kansalaisuutta toteutetaan suhteessa johonkin, niin globaalin kansalaisuuden sitominen tiettyihin yhteyksiin "kybermaailmassa" ei onnistu eikä sille löydy yhteisesti sovittuja menettelytapoja, hallintoa, rangaistuksia tai menetelmiä, joilla voidaan säännellä kansalaisen oikeuksia, vapauksia tai velvollisuuksia. Kansalaisoikeuksista tässä käsityksessä korostuvat viestinnälliset oikeudet lähettää ja vastaanottaa tietoa ja olla vapaasti yhteyksissä valtiorajojen ulkopuolelle. Tosin globaali kansalainenkin on huomioitu oikeuksineen ja velvollisuuksineen: verkosta löytyy kybertilan autonomian julistus (A Declaration of the Independence of Cyberspace) ja on esitetty myös autonomista kybervaltiota

(TAZ, The Temporary Autonomous Zone) (Gray 2001). Suomessa Electronic Frontier Finland ry puolustaa ilmoituksensa mukaan käyttäjien ja kansalaisten sähköisiä oikeuksia. Yhdistys herättää keskustelua ja pyrkii vaikuttamaan muun muassa lainsäädäntöhankkeisiin sananvapaudesta ja tekijänoikeudesta Suomessa ja Euroopassa (www.EFFI.org).

4.1.2. Roolit ja toimijuus

Aktiivisella kansalaisella viitataan kansalaisen osallistumiseen yhteiskunnalliseen elämään ja ominaisuuksiin, joita pidetään yhteisesti hyväksyttävänä normina: aktiivinen kansalainen ottaa monipuolisesti kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, käsittelee asioita kriittisesti, tuntee oikeutensa ja kantaa vastuunsa. Vastakohtansa passiivinen kansalainen ei puolestaan osallistu eikä ole kiinnostunut yhteiskunta-asioista.

Rooleja voi olla erilaisia, kuten kansalainen, käyttäjä, kuluttaja, yksilö, asiakas, yleisö, yhteisö ja julkiso. Ne eivät sulje toisiaan pois, vaan niitä voidaan kantaa samanaikaisesti esimerkiksi palvelujen, järjestelmien tai instituutioiden suhteen. Roolittamisessa on kyse kansalaisen sijoittamisesta yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen. (ks. Ridell 1999 ja 2002)

Julkiso liittyy julkisen osallistumisen termistöön. Julkiso on ajatusrakennelma, joten se ei tarkoita ryhmää tai yksilöä, vaan on apuväline tarkastella julkiseen keskusteluun ryhtyneitä kansalaisia. Yleisön (audience) ja julkison (public) välinen ero tulee esille Veikko Pietilän (1999: 9) mukaan siitä, että julkiso syntyy ja määrittyy suhteessa erimielisyyttä nostaneeseen asiakysymykseen, yleisö puolestaan suhteesta joukkoviestintään. Julkiso on aktiivisempi, vaativampi ja vuorovaikutuksellisempi toimija yhteiskunnassa käytävien keskustelun suhteen kuin yleisö ja voi itse käynnistää keskustelua.

Koivunen ja Lehtonen (2005) liittävät julkisoon pyrkimyksen saada mediajulkisuutta, jonka tarkoituksena on aktiivisen, aloitteellisen ja omaehtoisen kansalaiskeskustelujen ja -toiminnan järjestäminen. He kritisoivat termiin liittyvää normatiivisuutta, joka näkyy oletuksissa hyvästä kansalaisesta ja hyvästä julkisuudesta. ”Järkeilevä julkiso” (emt.: 10) sulkee pois heidän mielestään muun muassa kansalaisesta halut, ruumiillisuuden, viihtymisen ja kuulumisen johonkin identiteetin perusteella.

Julkisena toimivat kansalaisverkostot ja -liikkeet pyrkivät nostamaan esille kiistanalaisen asiakysymyksen ja argumentoimaan sitä. Koska julkinen keskustelu käydään nykyisin etupäässä mediavälitteisenä, julkisoksi ryhtyneiltä edellytetään valmiuksia ja rohkeutta julkiseen toimintaan ja omien mielipiteiden esittämiseen. Nämä puolestaan liittyvät kansalaistaitoihin ja viestintävalmiuksiin.

Edellä esitettyihin rooleihin liittyy paljon erilaisia odotuksia ja vaatimuksia, jotta ihminen kantaisi rooliaan siihen luotujen mielikuvien ja käsitysten mukaisesti. Roolit eivät kuitenkaan kohtaa arjessa elävää ihmistä, olipa hän eri yhteyksissä tai samaan aikaan työntekijä, kuluttaja, kansalainen tai käyttäjä. Rooleja on vaikea vaihtaa hetkessä, koska myös median, politiikan, talouden, tekniikan yms. piirissä vallitsevat käsitykset ohjaavat ihmisen toimintaa roolien toteuttamiseksi.

Toimijuuden kansalaisnäkökulma liittyy julkisuuden yhteyteen. Muun muassa Johanna Uotinen (2006) käyttää kansalaisten osallisuuden ymmärtämiseksi ja tuottamiseksi toimijuuden käsitettä. Siihen liittyvät kaikille yhteiset kansalaisuuteen liitetyt oikeudet ja niiden lisäksi tietyt sosiaaliset käytännöt, joita on muodostunut ihmisten paikantuneissa elämäntilanteissa (emt.: 62). Käytäntöihin vaikuttavat monet yhteiskunnalliset ja kulttuuriset erot (kuten sosiaaliset suhteet, sukupuoli, asema, ikä ja paikka). Tilanteiset käytännöt (makrotason politiikoista ihmisten omiin edellytyksiin) vaikuttavat toimijuuteen ja ihmisten mahdollisuuksiin hyödyntää yleisiä oikeuksiaan. Toimijuus on siten alisteista kulttuurisesti määrittäneille järjestyksille, mutta samalla se muokkaa niitä. (Uotinen 2006: 62)

Ihmisten suhtautuminen esimerkiksi tvt:an perustuu toisaalta rationaalisille valinnoille ja käyttötarpeille, mutta myös asenteisiin, tunteisiin ja käsityksiin, jotka siitä muodostuvat eirationaalisesti. Uotinen (2006: 65-67) tiivistää toimijuuteen liittyväksi ensinnäkin yhteiskunnallista toimijoiden ohjailemista ja suostuttelua niihin käytäntöihin ja järjestyksiin, joihin toimijoiden halutaan suuntautuvan, ja toiseksi sen, että tilanteista toimijuutta muodostuu tavallisista ja jokapäiväisistä arjen käytännöistä. Toimijuuden käsitteessä nivoutuvat hänen mukaansa yhteen ihmisten arkielämä ja sitä ympäröivä kulttuuri ja yhteiskunta. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kansalaisen tarkastelemisen laajempaan kuin rooliajattelun kautta voitaisiin tehdä. Toimijan nivominen laajempiin yhteyksiin vaatii välittäviä tahoja, kuten esimerkiksi erilaisia projekteja, joista voidaan saada kosketuspintoja toisilleen vieraiden (arjen ja teknologian) tasojen välille. (emt.)

4.1.3. Yhteenveto

Kansalaista ei voi palauttaa tiettyyn rooliin, vaan se saa sisällön toimijuuden kautta suhteessa toisiin ihmisiin, yhteiskunnan alueisiin ja niiden toimintaan. Kansalaisuutta voidaan tulkita muun muassa tilanteiden, ulottuvuuksien ja toiminnan tasojen avulla. Kansalaiset voivat muodostaa julkison yhteiskunnallisissa asiakysymyksissä. Kansalaisen toteutuminen edellyttää oikeuksia ja vapauksia, joita käyttämällä kansalainen voi ilmaista itseään ja näkemyksiään, hankkia tietoa, toimia yhteisöissä jne., mutta myös velvollisuuksia ja rajoitteita, joita säädetään yhteiskunnissa muun muassa vakauden, turvallisuuden, yksilönsuojan yms. takia.

Käsittelen kansalaisia tietoverkkoja hyödyntävinä toimijoina. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella toimijuutta vuorovaikutuksellisissa yhteyksissä, joissa tulee esille tv:n käytötapoja, -tilanteita ja -kulttuuria ja joihin sisältyy toimintamahdollisuuksia, mutta myös rajoitteita ja esteitä. Toimijuus on itsessään monimutkaisten vuorovaikutusprosessien tuotosta ja vaatii toimijoilta kykyä määritellä ongelmia ja niiden ratkaisuehdotuksia, nostaa julkisuuteen asioita ja luoda käytäntöjä tavoitteiden saavuttamiseksi.

4.2. Tieto- ja viestintätekniikka

Tekniikan ja teknologian termien käytössä ilmenee vakiintumattomuutta tutkimuksessa ja puhetaivoissa. Käytössä on sekä tieto- ja viestintäteknologian että tieto- ja viestintätekniikan muodot. Molemmat ovat suomennoksia ICT (Information and Communications Technology) -käsitteestä. Suomenkielisinä lyhenteinä ovat käytössä muun muassa tivi, TVT ja tv. Käytän tutkimuksessani lyhennettä tv, koska se on jo yleistymässä käyttöön.

Teknologia ei ole oma tieteenala, vaan se viittaa tekniikan maailman ja sen laitteiden ja järjestelmien kokonaisuuksiin (Airaksinen 2003: 11). Teknologia on ilmestynyt tutkimuskirjallisuuteen 1800-luvun alkupuolella, jolloin se tarkoitti sekä tieteiden soveltamista hyödyllisiin taitoihin että laajemmassa merkityksessä keksintöjen, laitteiden ja materiaalien lisäksi niiden muokkausta (emt.: 11-12). Teknologiakäsite on sidoksissa tekniikan kehitykseen ja sillä pyritään saamaan otetta tekniikan (välineiden, laitteiden jne.) koko järjestelmään sekä niiden toimintaan, vaikutuksiin ja käyttöön kokonaisuuden osana.

Mutta tekniikkakaan ei ole vain välineiden joukko, vaan se tuottaa välineitä, joille syntyy itsearvoinen luonne. Arvoperusteista lähtien tekniikalle muodostuu Airaksisen mukaan (emt.: 45-52) tulkintoja, jotka riisuvat siitä muun muassa viattomuuden (eri käyttötarkoitukset ja käytön päämäärät muokattavissa), tehokkuuden optimistiset oletukset (vanha tekniikka hylätään heti kun parempaa on saatavilla), välineiden rationaliteetin (ajatuksena mahdoton, koska vain ihminen voi olla joko rationaalinen tai epärationaalinen) sekä näkymättömyyden (tekniikka on näkymättömästi mukana talouden, valtion ja yhteiskunnan eri sektoreiden arvona). Koska tekniikka on sovellettavissa globaalisti, sen käyttötarkoitusten valinnassa painottuvat arvot, asenteet, taloudelliset intressit jne. kussakin yhteiskunnassa ja valtiossa. Siksi on tarpeen kääntää katse tekniikan kehittäjien ja käyttäjien arvomaailmaan, jotta tv:n käyttöä median ja yhteiskunnan yhteydessä voisi ymmärtää.

Tvt:n avulla voidaan välittää ja käsitellä tietoa, järjestää yhteyksiä, viestiä ja olla vuorovaikutuksessa tietoverkkojen kautta. Uusi tv tarkoittaa tietokoneen, internetin ja mobiiliviestinnän välineitä, ohjelmistoja, palveluja ja tuotteita. Ne ovat digitaalisia, toisin sanoen käsittelevät tietoa numeerisessa muodossa binäärinumeroin esitetyissä 0- ja 1-tiloissa (<http://www.tsk.fi/termitalkoot/>). Digitaalista tietoa voidaan muunnella, yhdistellä ja kopioida, välittää erilaisiin verkkoihin ja päätelaitteisiin ja luoda vuorovaikutuksellisuutta laadun siitä periaatteessa kärsimättä (Järvinen & Mäyrä 1999: 7-8 ja Hintikka 1999). Digitaalisuus tuo lisäarvoa ja säästää aikaa tiedon yhdistelemisessä ja jalostamisessa eri tarkoituksiin.

Tietoverkoissa voidaan tarjota palveluja tietokoneiden ja niiden välisten tiedonsiirtoyhteyksien sekä näiden molempien avulla (<http://www.tsk.fi/termitalkoot/>). Internet on maailmanlaajuinen ja avoin tietoverkko. Tietoverkkoja ovat myös intranet (organisaation sisäinen) ja ekstranet (organisaatioiden välinen, tunnistamisen vaativa verkko, joka voidaan rakentaa internetiin).

Kun tietokone yhdistetään tietoverkkoon, se muuttuu työvälineestä viestintävälineeksi, jonka avulla voidaan periaatteessa olla vuorovaikutteisesti yhteydessä kaikkiin tietoverkon käyttäjiin ja verkossa oleviin palveluihin ja sisältöihin (Hintikka 1996). Tietoverkko kytkee digitaalisten laitteistojen ja ohjelmistojen avulla tietokoneet yhteen ja luo puitteet lähettää ja vastaan ottaa informaatiota samanaikaisesti eri lähteistä ja välittää sitä yhdelle tai monille.

Vuorovaikutuksella voidaan korostaa joko median käyttäjien sosiaalista vuorovaikutusta, teknistä vuorovaikutusta käyttäjien ja koneiden välillä tai kulttuurista vuorovaikutusta tekstien ja käyttäjien välillä (Fornäs 1999: 37). Tvt mahdollistaa vuorovaikutuksen lisäämistä kaikkiin edellä mainittuihin muotoihin. Uusia tekniikoita ei kuitenkaan pidä Fornäsin mukaan (emt.: 38) luokitella abstraktisti vuorovaikutteisiksi kautta linjan, sillä ne vaativat käyttäjältä toimenpiteitä toteutuakseen, jolloin käyttötavat ja -kulttuuri ratkaisevat vuorovaikutuksen syntymisen. Mitä tahansa mediaa ja mitä tahansa tekstiä voidaan käyttää tai olla käyttämättä vuorovaikutteisesti. Vuorovaikutuksen aikaansaaminen vaatii siten toimijuutta.

Vuorovaikutus on kontekstisidonnaista, mutta digitaalisten verkkojen ja välineiden aikana ei enää niin runsaasti kuin aiemmin pelkästään analogisen viestinnän yhteydessä. Ihmiset voivat nyt viestiä toisilleen eri aikaan (sähköposti, www, uutisryhmät jne.) ja eri paikoista tai liikkeellä ollessa. Digitaalinen viestintä poistaa osan tekijöistä, jotka saattaisivat häiritä vuorovaikutusta kasvokkaisviestinnässä. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilön ikä, sukupuoli, rotu, käytöstavat yms. Tällä samalla häiriöiden poistumisella on toinen puoli, sillä se saattaa vaikuttaa epäedullisesti viestinnän luottamukseen ja tietojen oikeellisuuteen. Viestinnän sisältöjen tulkintaan digitaalisuus ei aiheuta muutosta, koska viestin lähettäjä ja vastaanottaja ovat edelleen omissa konteksteissaan, mikä vaikuttaa tulkintaan.

Kansalaistoimijoille vuorovaikutuksellisilla palveluilla on merkitystä. Media tarjoaa yksilöille ja yhteisöille uusia tapoja muun muassa osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin ja vaikuttaa institutionaalisilla areenoilla sen lisäksi, että heillä on tilaisuuksia ryhtyä itse toimittajiksi ja verkostojen välisiksi tiedonvälittäjiksi.

Tietoyhteiskunnan vuorovaikutusverkostot (ks. luku 2) ovat osittain tai kokonaan tvv-välitteisiä, jolloin osa verkoston toiminnasta - kuten tiedottaminen, kokouskutsut, pöytäkirjojen lähettäminen - järjestetään viestintäpalvelujen avulla, ja fyysisissä tiloissa ja tilanteissa järjestetään esimerkiksi verkoston kokouksia, tilaisuuksia ja seminaareja.

Digitaalisen median käytön lisääntyminen tuo eteen vaikeita kysymyksiä vastuusta, oikeuksista, riskeistä ja eettisestä käytöstä. Niiden pohdinta kuuluu kansalaisille kuten muillekin toimijoille.

Kansalaisten arvot ja käsitykset tekniikasta muovaavat käyttökulttuuria. Käyttökulttuuri tarkoittaa kaikkia niitä monimuotoisia tapoja, joilla ihminen ja tietoympäristö tai ihmiset

keskenään ovat vuorovaikutuksessa. Päätelaitteiden tai jakelukanavien sijaan tarkastellaan käytön erilaisia konteksteja, jolloin lähtökohtana on vuorovaikutuksen ja verkottumisen kehittäminen uusissa sisältöjen muodoissa, uusissa ohjelmaformaateissa sekä laji- ja teostyypeissä. (Tarkka 2002: 20-22)

Arkielämässä tv:n käyttö perustuu tarpeisiin, joita esimerkiksi elämän hallinta, asioiden hoitaminen ja harrastukset vaativat. Tarpeisiin kuuluvat niin ikään halu kuulua johonkin tiettyyn yhteisöön käyttämällä sille ominaisia viestintäpalveluja (muun muassa matkapuhelin, internetin keskustelupalstat, verkkopäiväkirjat) tai halu erottautua muista.

Laajasta tv:n tarjoumasta² ihmiset osaavat valita tilanteisiin parhaiten sopivan valikoiman, kun heillä on tietoa palveluista ja niiden soveltuvuudesta omiin tarpeisiin, osaamista ja motivaatiota tv:n käyttöön. Benkler (2006) esittää tarjoumasta tulkinnan, minkä mukaan tarjoumaa voi käsitellä tekniikan ominaisuuksina, jolloin eri tekniikat joko helpottavat tai vaikeuttavat ihmisten välistä vuorovaikutusta ja toimintaa. Ne asiat, jotka ovat helpompia toteuttaa, toteutuvat, kun taas vaikeammat jäävät toteuttamatta. Tähän vaikuttaa se, että tekniikoita omaksutaan tilanteisesti ja eri yhteiskunnissa eri tavoilla. Tekniikka ei siten ole universaalia; sama tekniikka muokkaantuu eri yhteiskunnissa erilaisiin muotoihin.

Käyttötarpeita syntyy tilanteen, ongelman ja tarpeen perusteella. Tv:n käyttöönotto on siten kulttuurinen ja sosiaalinen prosessi, jossa ihmiset pelkän vastaanottamisen lisäksi osallistuvat myös sen muokkaukseen. Tämän näkemyksen mukaan ihmiset tulkitsevat tekniikkaa omista käsityksistään, tilanteistaan ja käyttötarpeistaan käsin yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen avulla. Uutuus voidaan katsoa kesyntyvän (Pantzar 1996) prosessina, jossa uutuus eri vaiheiden kautta arkistuu laajojen massojen käyttöön ja aikanaan poistuu käytöstä.

Ihmisten välisiä osaamistasojen eroja voidaan selittää esimerkiksi sukupolvien, sukupuolten ja väestöryhmien välisillä eroilla sekä varallisuudesta ja asuinpaikasta johtuvilla syillä. Trickle

² Tarjouma tarkoittaa käyttömahdollisuutta, affordanssia. Se on ominaisuus, joka on itse tuotteessa tai maailmassa yleensä, mutta joka muuttuu merkitykselliseksi ihmisen (tai muun elävän olion) ja maailman vuorovaikutuksessa. Tuotteen käytössä ei mikä tahansa affordanssi ole hyödyllinen. Esimerkiksi näyttö mahdollistaa koskettamisen, mutta koskettamisesta ei ole hyötyä, jos näyttö ei ole kosketusnäyttö. (esimerkiksi: http://www.adage.fi/artikkelit/havaitseminen_tuotteen_kaytto.html)

down³ -efektin mukaan yhteiskunnan eri väestöryhmät tunnistavat mahdollisuuksia eri tavoin ja aloittavat siksi niiden hyödyntämisen ajallisesti eri vaiheissa. Eri väestöryhmät voivat myös olla taloudellisilta resursseiltaan eriarvoisessa asemassa, mikä selittää niiden välisiä eroja tietyssä ajankohdassa. (Räsänen 2006)

Uusi tekniikka kotoutuu arkeen, mikäli se hyväksytään yhteisölle tärkeäksi välineeksi ja ”keksitään” sen käyttötarpeet. Uusia välineitä ja palvelua otetaan käyttöön sosiaalisten prosessien kautta, jolloin luodaan mallia siitä, milloin ja minkälaisissa yhteyksissä niitä kannattaa käyttää. Kustannukset, käyttömukavuus, muiden kertomat käyttökokemukset jne. ovat mukana sosiaalisessa prosessissa, jonka pohjana ovat arjen tarpeet ja siitä johdetut konstruktiot käyttötarpeista. (esim. Pantzar 1996, Tarkka 2003, Hintikka 1999 ja 2004)

Kansalaistoiminnassa käyttötarpeita syntyy sekä käytännön työssä että ideologisessa toiminnassa. Käytännön tarpeet liittyvät muun muassa toiminnan organisoimiseen ja koordinointiin, uusien jäsenten hankintaan, kun taas ideologiselta kannalta käyttötarpeita syntyy tunnettuuden ja tietoisuuden lisäämiseksi ajettavista asioista, toimijoiden imagon nostamisesta sekä artikuloinnista vallitsevaan tilanteeseen. (esimerkiksi McGaughey & Ayers 2003)

Granovetterin (1983) mallissa informaatio, ideat ja innovaatiot leviävät ja tulevat käyttöön yhteisöissä ja verkostoissa vuorovaikutuksen ja toimijoiden luomien viestintäkanavien avulla. Tätä ajattelua voi soveltaa kansalaisyhteiskuntaan tekniikan palvelujen ja mahdollisuuksien leviämässä. Esimerkiksi innovaation omaksuminen ja tarvelähtöisyys ovat kytköksissä toisiinsa. Tekniikkaa tulee tarjolle ja sitä otetaan käyttöön tarpeiden mukaan, mutta myös niin että on tarpeita, joita varten luodaan uutta tekniikkaa. Yhteisöllisessä toiminnassa ideat kulkevat ja uusia innovaatioita otetaan käyttöön muissakin tarkoituksissa kuin suunnitteluissa. Sukkahousujen monipuoliset käyttömahdollisuudet ovat tästä hyvä esimerkki Pirkka-lehden NiksiPirkassa.

Tekniikan arkipäiväistyminen luo pohjaa sosiaalisille innovaatioille, jotka suuresti muuttavat arkea ja joista seuraa uudenlaisia käyttötapoja ja käyttökulttuureja ihmisten arkisessa

³ Trickle down -efektin mukaan havaittujen kulutuskäytäntöjen yhteydet yksilöiden sosiodemografista taustaa vasten heikentyvät vähitellen. (Räsänen 2006)

toiminnassa. Sosiaalisilla innovaatioilla on vaikutusta niin ikään viestintäpalvelujen ja tietoverkkojen suunnitteluun ja tarjonnan laajenemiseen. (esimerkiksi Rheingold 2003)

Sosiaalisessa toiminnassaan ihmiset myös hylkäävät tekniikan sovelluksia ja viestintävälineitä, mikäli ne eivät vastaa käyttötarpeita. ”... erityisesti uuden teknologian innovaation suhteen ei aina muisteta, että vastaavat ilmiöt ja sosiaaliset prosessit käydään aina läpi ennen innovaation yleistymistä ja nivoutumista arkeen” (Hintikka 2003: 8).

Jo nyt tietoverkkojen infrastruktuuri ja eri viestintäteknikoiden ja -välineiden sekä niiden avulla tarjottavien palvelujen yhteensovittaminen integroinnin avulla tekee mahdolliseksi yhdistellä niitä erilaisiin käyttöyhteyksiin ja -tarpeisiin. Tulevaisuuden tietoyhteiskuntaan liittyvät visiot (esimerkiksi Liikenne- ja viestintäministeriö 2006) esittävät, että tulevina vuosikymmeninä elämme maailmassa, missä niin sanottu jokapaikan tietotekniikka (ubiikki) on näkymättömästi läsnä ihmisten arkielämässä, kotona, toimistossa ja liikkeellä ollessa. Mikroprosessoreita on monissa arkielämään kuuluvissa laiteissa, kuten pölyimureissa tai keittiökoneissa, mutta tietoyhteiskuntavisioiden edellä mainittua jokapaikan tietotekniikalla tarkoitetaan tilaa, jossa verkot ja laitteet viestivät keskenään ja tuottavat sen avulla uusia palveluja arkeen. Tämän mahdollistaa tekniikan konvergenssi (yhteensulautuminen). Median konvergoituminen mahdollistaa myös uusia sisältötyyppejä ja yhdistelymahdollisuuksia. Sitä, minkälaisia käyttökulttuureja näiden uusien yhdisteltyjen mediapalvelujen ja -sisältöjen kohdalla syntyy, on vielä hahmottumatta. Palvelujen ja sisältöjen käyttäjälle on samantekevää, minkälaista tekniikkaa ja verkkoja käytetään, sillä pääasia on että ne toimivat.

4.3. Viestintävalmiudet

Tietoyhteiskuntapuheeseen kuuluu kansalaisten arkielämää ja toimintaa helpottavia lupauksia muun muassa kansalaisten osallistumismahdollisuuksien paranemisesta. Tähän väittämään on helppo vastata kysymyksellä: kenelle tai keille on olemassa uusia mahdollisuuksia osallistua? Toimintakykyisyyden, johon kuuluvat uuden tv:n hallinta viestintävalmiuksien avulla, tarkastelemisella voidaan edellä olevaan kysymykseen etsiä vastausta.

Suomessa kansalaisten viestintävalmiuksien aihepiiriin liittyviä akateemisia väitöskirjoja ovat tehneet Pirkko Jääskeläinen (2000), Sinikka Sassi (2000), Tarja Valkonen (2003) ja Marja-Liisa Viherä (1999). Sari Aalto-Matturi (2003) teki liseniaattityönsä SAK:n ja

ammattiyhdistysliikkeen verkkoviestinnästä ja sen mahdollisuuksista, missä tutkittiin myös viestintävalmiuksia. Vesa Mäensivun (2002) lisensiaatintutkimuksessa tarkasteltiin ikääntyvien suomalaisten viestintävalmiuksia ja digitaalista epätasa-arvoa. Tapio Kuronen (2000) on väitöstutkimuksessaan käsitellyt tätä teemaa kansalaiskeskustelujen mahdollisuuksien yhteydessä. Kansalaisten viestintävalmiuksien kehittymistä on Suomessa seurattu vuodesta 1996 lähtien Tilastokeskuksen tutkimuksissa, ja niistä on julkaistu useita raportteja.

Marja-Liisa Viherä on ottanut käsitteen viestintävalmiudet käyttöön väitöskirjassaan ”Ihminen tietoyhteiskunnassa - kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana ” vuonna 1999. Niihin liittyy indeksitaulukkoja, joiden avulla voidaan mitata yksilöiden ja ryhmien viestintävalmiuksien tasoa. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena ei ole suorittaa mittausta, vaan kuvailla minkälaisilla edellytyksillä kansalaistoimijat voivat osallistua ja vaikuttaa. Tästä syystä keskityn enemmän käsitteen sisältöön.

Viestintävalmiuksien kolme osatekijää ovat liittymä (välineet ja liittymä tietoverkkoon), viestintäosaaminen ja motivaatio viestiä (Viherä 1999: 41). Viestinnän motivaatiota Viherä on tarkastellut ihmisen olemassaolon perustarpeiden jäsentymisen, liittymisen ja tekemisen avulla. Kaikki kolme olemassaolon perustarvetta kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Siksi niillä on suuri merkitys viestintävalmiuksien motiivina. Jäsentymisen tarve tyydyttyä ajattelun kehittymisenä keskusteluissa ja tiedon hankinnassa yhdessä muiden kanssa ajasta ja paikasta riippumatta. Liittymisen tarve tyydyttyä tunteen avulla, kun ihminen liittyy fyysiseen ympäristöönsä, henkiseen ilmapiiriin ja toisiin ihmisiin. Tietoyhteiskunnassa liitytään myös virtuaalitodellisuuksiin. Vuorovaikutus on tärkeä välittäjä liittymisen tarpeen tyydytyksessä. Tekeminen, tehtävä ja rooli tarvitsevat vuorovaikutusta ja viestintää. Viestintävälineiden käyttö itseilmaisussa antaa tekemistä. Jäsentymisen, liittymisen ja tekeminen muodostavat kokonaisvaltaisen, yhteen kietoutuneen tarpeen, motivaation viestiä. Viestintävalmiuksia yksilöllä tai yhteisöllä ei ole, mikäli puuttuu joku kolmesta edellä esitetystä osa-alueesta (liittymä, motivaatio ja osaaminen).

Viherän tutkimuksessa vuonna 1999 ilmeni, että kansalaisilla ei yleisesti ole sellaisia viestintävalmiuksia kuin mitä verkostomainen kansalaistoiminta ja tietoyhteiskunnasta kansalaisille esitettyjen lupauksen täyttyminen edellyttivät. Tuloksena oli myös, että viestintävalmiuksiin ei ollut kiinnitetty juurikaan huomiota, vaan niiden oletettiin muuttuvan

ja kehittyvän ikään kuin itsekseen. Teemahaastattelujen perusteella kansalaiset kuuluivat samanaikaisesti yhteisöihin, jotka olivat siirtyneet uusiin tapoihin viestinnässä ja yhteisöihin, jotka kommunikoivat vanhoilla tavoilla. Yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen haastateltavat voitiin jakaa viiteen ryhmään: vaikuttajat, organisoijat, mukanaolijat, osallistumattomat ja pienyrittäjät.

Liittymän (tietoverkkoyhteyden ja viestintävälineen) sekä osaamisen ja motivaation yhteyteen voidaan kirjata niissä kussakin ilmenevää käyttötarvetta. Tarpeita ovat yhteydenpito, omatuotanto ja itseilmaisuus, tiedon haku, etäasiointi, automaattiset tieto- ja prosessijärjestelmät, joukkotiedotus ja mediakulttuuri. (Viherä & Viukari 2005) Kansalaistoiminnassa esiintyvät kaikki mainituista käyttötarpeista.

Viestintävalmiuksien lisäksi tietoyhteiskunnan kansalaisen osaamisedellytyksiä kuvataan termillä viestintäsivistys (esim. Valkonen 2003). Se korostuu erityisesti lukutaitojen ja tietoyhteiskuntakehityksen nivoutumisessa toisiinsa. Viestintäsivistyneellä kansalaisella on viestintämotivaatiota, riittävät tiedolliset, taidolliset ja tekniset viestintävalmiudet, ja hän pystyy tekemään viestijänä tietoisia moraalisia ja eettisiä arvovalintoja. Suppeampi viestintäosaaminen liittyy tietoon ja osaamiseen. Valkonen (2003: 28) listaa viestintäosaamiseen kuuluvaksi a) tietoa tehokkaasta ja tarkoituksenmukaisesta viestintäkäyttäytymisestä, b) motivaatiota ja taitoa toimia viestintätilanteissa tavalla, jota viestintään osallistuvat pitävät tehokkaana ja tarkoituksenmukaisena, c) taitoa ennakoida, suunnitella, säädellä ja arvioida viestintäkäyttäytymistä sekä d) sellaisten viestinnän eettisten periaatteiden noudattamista, jotka eivät vaaranna viestintäsuhteita eivätkä loukkaa toisia osapuolia.

Pirkko Jääskeläinen (2000) katsoo kansalaisuuden aineettomiin resursseihin kuuluvaksi yhteiskunnallisen yleistiedon, tietotekniset taidot ja koulutuksen. Niiden taso vaikuttaa suoraan siihen, kuinka kukin pystyy kansalaisuuttaan toteuttamaan. Koulutuksen merkitys kansalaisaktiivisuudessa tulee esille myös Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa vuosina 2004–2006 julkaistuissa tutkimuksissa, joissa on ilmennyt, että eniten koulutusta saaneet ovat aktiivisimpia toimijoita (Oikeusministeriö).

Sinikka Sassi (1999) tarkastelee, miten tietoverkko vaikuttaa kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja kansalaisten elämään. Keskeisiä teemoja ovat internetin merkitys politiikan ja

sosiaalisen alueen muuttumisessa sekä myöhäismodernin yhteiskunnan kulttuurinen murros. Esille tulevat myös verkon mahdollisuudet kansalaisten toimintakyvyn vahvistajina ja paikallisen yhteisöllisyyden rakentajana. Sassi nostaa esiin ruohonjuuritason toimijat haastamassa vakiintuneita politiikan tekotapoja. Kansalaisten tulee kyetä voittamaan viestinnälliset esteet, ts. oppia elämään verkkoyhteiskunnassa ja oppia uusia kansalaistaitoja. (emt.)

Koska Sassin väitöskirja on valmistunut monta vuotta sitten, siinä ei juuri ole aineistoa mobiiliviestinnän, verkkopäiväkirjojen tai yhteisöllisten tiedontuottamistapojen arviointiin kansalaisten voimistamisen ja yhteisen verkkotoiminnan kannalta. Tämä tuo esille sen, että tv:n kehitysvauhti on nopeaa ja kansalaiskäyttöön sopivia palveluja ja sovelluksia on nyt enemmän tarjolla. Eri asia tietenkin on, käytetäänkö uusia tiedontuottamisen ja jakelun mahdollisuuksia hyödyksi, vaikka ne ovat saatavilla.

Kansalaistoiminnan tv:n käyttöä voidaan lähestyä eri näkökulmista: toisaalta tekniikan kehittymisen myötä syntyvinä uusina palveluina, laitteina, yhteyksinä ja viestintämahdollisuuksina ja toisaalta kansalaisten omaan toimintaan liittyvien käyttötarpeiden kautta. Nämä voidaan yhdistää, jolloin tekniikan kehitystä ja kansalaisyhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista kehitystä tarkastellaan yhtä aikaa ja pyritään löytämään selitysmalleja näiden alueiden suhteista, riippuvuuksista ja vuorovaikutuksesta.

Tekniikan näköalojen ja käyttötarpeiden yhdistämisessä tarkastelu siirtyy yhteisön viestintäkulttuuriin ja sen muovautumiseen vaikuttaviin tekijöihin. Käytän tätä lähestymistapaa tässä tutkimuksessa.

Kun tv:n käyttöä kansalaistoiminnassa lähestyy tekniikan suunnasta, annetaan kansalaisille ehtoja ja vaatimuksia, joita on täytettävä, jotta tv:n käyttö onnistuu. Kansalaisten osaksi muodostuu pitkä vaatimuslista taidoista, osaamisesta, opiskelusta ja jatkuvasta oppimisesta, jotta hän pystyisi olemaan täysivaltainen jäsen tietoyhteiskunnassa. Häneltä vaaditaan yhteiskunnan asiantuntijuutta, uudenlaista luku- ja kirjoitustaitoa, tiedonhankintataitoja, tiedon jäsentämisen taitoja, taitoja hallita tietokoneen käyttöliittymää sekä sähköpostin ja selaimen käyttöä, tietotekniikan peruskäsitteiden tuntemusta, auttavan tekstinkäsittelytaidon hallintaa ja kykyä käyttää itsepalvelutyöasemia ja langattomia viestimiä. Lisäksi listoilla on viestintätaidot (ml. yhteisöviestinnän ja julkisuudenhallinnan taidot), vuorovaikutuksellisen

keskustelun ja neuvottelun hallinta, viestintäsivistys, medialukutaito, mediakriittisyys, itseilmaisun taito, oma julkaiseminen ja retoriikka. Kansalaisosallistuminen ja -vaikuttaminen edellyttävät erityisesti seuraavia: itseilmaisutaito ja oman tuotannon tekemisen taito, mediakulttuurin ymmärrys, vallitsevien käytäntöjen muutosmahdollisuus ja uusien palvelujen kehittäminen sekä joukkotiedotuksen ja journalismin toimintaperiaatteiden tuntemus. Listan ainekset on koottu useista eri lähteistä, muun muassa Tietoyhteiskuntaohjelman raportista (VNK 2005), Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman Mediakasvatusraportista (Kotilainen et al. 2005), Opetushallituksen yleissivistävän opetuksen opetussuunnitelmasta (2005), Tarja Valkosen väitöskirjasta (2003) ja Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana -esiselvityksestä (Tarkka et al. 2005).

Käyttötarpeista käsin kansalaislähtöistä tv:n käyttöä voidaan selittää esimerkiksi toiminnassa tarvittavien viestintämuotojen (puhuminen, tekstiviestintä, sähköpostiviestintä jne.), asioiden hallinnan ja julkisuuspyrkimysten avulla. Käyttötarpeen ymmärtäminen vaatii, että toimijoilla on tietoa tarjolla olevista tv:n palveluista. Tässä näkökulmassa tulevat esille hyötynäkökohdat valittavien palvelujen soveltuvuudesta (hinta, laatu, helppokäyttöisyys, saatavuus jne.) omaan käyttöön.

4.3.1. Viestintävalmiudet kansalaistaitojen osana

Toiminta alkaa asioista, joita koemme, näemme, käsittelemme, käytämme tai joista nautimme tai kärsimme ympäristössämme (Lappalainen 2005: 20). Asioihin reagoiminen vaatii ajattelua, ongelmien tunnistamista ja ratkaisujen esittämistä. Tässä toiminnan alku- ja käynnistämisvaiheessa kansalaistaitojen merkitys korostuu: kansalaisen ja kansalaisyhteisön on tunnistettava ympäristöstä osallistumisen ja vaikuttamisen kohtia ja kohteita. Tässä vaiheessa perinteisillä kansalaistaidoilla (muun muassa motivaatio, osaaminen, taidot, uskallus osallistua, merkityksellisten asioiden esilletuonti, sosiaaliset arvot, lakien tuntemus, yhteiskunnan toiminnan tuntemus ja kyky tulla toimeen muiden kanssa yhteisössä) menestyy, mutta tv:n avulla toimintaa voidaan tehostaa. Niiden avulla voidaan tehokkaammin järjestää, mobilisoida ja koordinoita toimintaa. Tvt-palvelujen käyttö helpottaa tiedon hankintaa, jakamista ja julkaisemista, mahdollistaa yhteydenpitoa aika- ja paikkariippumattomasti sekä lisää tiedotuskanavia.

Osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yhteisöllistä ja vuorovaikutuksellista viestinnällistä toimintaa. Tietoyhteiskuntakehyksessä kansalaistoiminnan resursseihin kuuluu ainakin jonkinasteinen tv:n hyödyntäminen vuorovaikutuksen, viestinnän, tiedon hankinnan jne. järjestämiseksi. Tämä ei ole uutta, sillä täysin vailla tietoteknistä apua kansalaistoimijat eivät ole olleet sitten ensimmäisten teleteknisten laitteiden ja järjestelmien käyttöönoton: lennätin, lankapuhelin, telefaksi ja matkapuhelin ovat löytäneet paikkansa kansalaisten käyttötarpeissa, aluksi harvojen ja valittujen joukossa, mutta siitä laajentuen käsittämään laajat piirit.

Jos teknologia ymmärretään tieteiden soveltamisena hyödyllisiin taitoihin, ihmisten toiminnassa on aina hyödynnetty saatavilla olevaa teknologiaa, kuten puhetta, kirjoitustaitoa ja lukutaitoa. (esimerkiksi Karvonen 2002)

Kansalaistoiminta, tv ja viestintävalmiudet voidaan nähdä erillisinä alueina, mutta myös toisiinsa liittyvinä ja toisiaan tukevinä. Kansalaistoimintaa voidaan harrastaa ilman tv:tä, mutta nyky-yhteiskunnassa se voi olla kovin vaikeaa. Tvt sopii sille ominaisen joustavuuden ja yhdisteltävyyden ansiosta erilaisiin tarkoituksiin, mutta potentiaaliset mahdollisuudet voidaan jättää hyödyntämättäkin. Osaava, motivoitunut ja tietoverkkoja käyttävä ihminen voi suunnata aktiivisuutensa toisin, esimerkiksi tekemällä videoita ja julkaisemalla niitä verkossa, keskustelemalla viihdesivustoilla, tilaamalla tavaroita sähköisesti tai osallistumalla tekstiviesteillä televisioäänestyksiin parhaasta esiintyjästä, mutta hän ei ole kiinnostunut osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Työelämä on Suomessa jo pitkälle tietoteknistynyt, ja sama kehityssuunta on käynnissä arkielämässä. Monet palvelut ovat pakollisia ja helppoiten ja halvimminkin saatavissa sähköisinä, kuten esimerkiksi peruspankkipalvelut, matka- ja pääsylippujen hankkiminen, kirjastopalvelujen käyttö jne.

Tietoyhteiskuntaneuvoston raportissa (2005: 75) kansalaistaidot ja viestintävalmiudet yhdistetään saumattomasti toisiinsa. Sen mukaan tietoyhteiskunnassa vaadittaviin kansalaistaitoihin kuuluvat a) perustaso, jolloin kansalaisella on pääsy internetiin, eri palveluiden käytön osaaminen sekä se, että hän tiedostaa tv:n tarjoamien palvelujen olemassaolon, b) luontevan käytön taso, jolloin tv:n käyttö on arkipäiväistä ja c) proaktiivisen käytön taso, jolloin ihmiset toimivat ja vaikuttavat aktiivisesti muuttaen olemassa olevia toimintakäytäntöjä ja laajemmin koko toimintakulttuuria. Näitä tasoja on

raportissa nimetty tietoyhteiskunnan pääsylipuksi (perustaso), tietoyhteiskunnan ajokortiksi (luontevan käytön taso) ja tietoyhteiskunnan jäsenkortiksi (proaktiivinen taso) (VNK 2005: 12-13).

Vaikka kansalaiset hallitsisivatkin kaiken edellä mainitun, heillä ei välttämättä olisi mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan asioissa. Viime kädessä osallistumisen oikeudet määräytyvät sen perusteella, otetaanko kansalainen vakavassa mielessä mukaan yhteisten asioiden hoitamiseen. Veikko Pietilä (2005) nostaa 1920-luvun Yhdysvalloista esiin tuon ajan suurten nimien Walter Lippmannin ja John Deweyn välisen kiistelystä siitä, onko kansalaisilla kykyä vaikuttaa asioihin julkisen keskustelun ja toiminnan keinoin. Lippmann oli pessimisti ja näki, että kansalaiset eivät yksinkertaisesti pysty syventymään riittävästi asioihin. Sen vuoksi asiantuntijoiden ja päättäjien on hoidettava asiat, ja kansalaiset voivat valvoa - erityisesti journalismin välityksellä - edellä mainittujen tahojen toimintaa. Dewey puolestaan oli vakuuttunut siitä, että kansalaiset voivat osallistua yhteisten asioiden hoitoon, mikäli siihen luodaan edellytykset. (emt.: 90). Näkemykseni mukaan viestintävalmiudet luovat edellytyksiä kansalaisten toiminnalle tietoyhteiskunnassa. Yhteisöllinen toiminta tarvitsee aktiivisia kansalaisia. Aktiivisten kansalaisten viestintätavat siirtyivät vähitellen myös muiden tavoiksi.

Viestintävalmiuksien kehittäminen liittyy yhteiskunnallisiin ja poliittisiin linjauksiin ja vaatii vastauksia siihen, minkälaisena tietoyhteiskuntavalmiuksien tarvitsijana kansalainen nähdään. Jos hänet nähdään asiakkaan, kuluttajan tai tietotekniikan käyttäjän roolissa, kansalaisaspekti saattaa jäädä vaille huomiota.

Kansalaistaidot ja viestintävalmiudet antavat ihmisille toimintakyvykkyyttä, mutta niiden hankkiminen on jätetty vielä suureksi osaksi kunkin omalle vastuulle. Toimijuuteen liittyvät yleiset ja yhtäläiset oikeudet sekä sosiaaliset käytännöt, joihin vaikuttavat monet yhteiskunnalliset ja kulttuuriset erot. Kansalaisia tarkastellaan kehittämislinjauksissa ja -strategioissa usein kohteina ja kollektiivisena ryhmänä irrallaan heitä ympäröivistä yhteiskunnallisista ja kulttuurisista järjestyksistä ja käytännöistä. Tällöin menetetään mahdollisuuksia nähdä kansalaisten välillä ajasta, paikasta ja tilanteesta juontuvia eroja (Uotinen 2006). Toimintakyvykkyyden kehittämiseksi nykyinen vallitseva suuntaus vaatisi siten muutoksia.

4.3.2. Digitaaliset kuilut ja vajeet viestintävalmiuksissa

Syrjäytymistä (digital divide, digitaalinen kuilu) tietoyhteiskunnasta voidaan tarkastella maailmanlaajuisena ongelmana, kuten tehtiin esimerkiksi Maailman tietoyhteiskunnan huippukokouksessa Genevessä 2003 ja Tunisissa 2005, tai pidättäytyä kapeammin omassa maassa tai tarkentaa vielä pienempiin havaintoyksiköihin sukupuolen, iän, koulutuksen yms. avulla. Syrjäytymiseen liittyy muun muassa polarisoituminen tietorikkaisiin ja tietoköyhiin, epätasa-arvo tietoyhteiskuntapalvelujen käytössä tai internetyhteyksien puuttuminen (Heinonen & al. 2003: 13). Näiden lisäksi kuilu voi syntyä myös silloin, kun ”tietorikas hyväosainen” internetin käyttäjä voi juuri käytön takia sairastua ja menettää elämänhallintaansa. Digitaalinen kuilu merkitsee silloin psyko-sosiaalisen syrjäytymisen uhkaa. (emt.: 15)

Digitaalisen kuilun käsitteeseen liittyvät viittaukset eriarvoisuuteen yksilöiden, ryhmien ja alueiden välillä. Eriarvoisuus näkyy tietoyhteiskunnan teknisessä varustelussa, tiedon lähteille pääsyssä, osaamisessa ja valmiuksissa ja vielä laajemmin määritellen, mitä tahansa tietoyhteiskuntaan liittyvää eriarvoisuutta, kitkaa tai ristiriitaisuutta, jopa tyydyttämättömiä tarpeita, ts. yhteiskunnallisesti merkittävää sosiaalista ongelmaa. (emt.: 26)

Syrjäytymisen syitä voidaan selittää myös sosiaalisilla ja kulttuurisilla tekijöillä. Eritaustaiset ihmiset ja ryhmät näkevät eri tavoilla tarpeet käyttäen esimerkiksi tietokonetta ja internetiä tai eivät näe niistä itselleen hyötyä. Sivuuun vetäytyvät eivät ole motivoituneita hankkimaan esimerkiksi käyttötarpeiden puuttumisen vuoksi itselleen laitteita tai yhteyksiä tai heillä ei ole halua yhteisölliseen toimintaan. Sosiaalinen näkökulma tuo esille myös ihmisten yksinäisyyden, jolloin vaikka kaikki laitteet ja yhteydet olisivat olemassa, ei ole ystävää, jolle soittaa tai jonka kanssa vaihtaa sähköpostisanomia.

Tietokoneen ja internetin käyttö voi tulla pakoksi monille ihmisille työn tai harrastuksen takia. Silloin se merkitsee sopeutumista sellaiseen kehityskulkuun, mihin itse ei ole voinut vaikuttaa millään tavoin. Tällöin löytyy harvoin motivaatiota uusien palvelujen tai osallistumisfoorumien etsimiseen. Tämä ryhmä sopeutujia lasketaan mukaan tietoverkkokäyttäjiin ja digitaalisen kuilun välttäneisiin yhdessä mediaympäristöistä kiinnostuneiden edelläkävijöiden kanssa.

Digitaalisen syrjäytymisen ehkäisemisessä luku- ja kirjoitustaidon merkitys korostuu, sillä edelleen suurin osa tv:n palveluista toiminnasta vaatii näitä taitoja. Audiovisuaalisia palveluja on yhä enemmän, mutta niiden saavuttamiseen ja käyttöönottoon vaaditaan edelleen taitoa lukea ja kirjoittaa.

4.3.3. Yhteenveto

Viestintävalmiudet kuuluvat tietoyhteiskunnassa kansalaistaitoihin ja liittyvät demokratian kehittämiseen ja voimistamiseen kansalaisyhteiskunnassa. Viestintävalmiuksien hallinta antaa toimintakyvykkyyttä kansalaisille ja voi samalla lisätä kansalaisaktiivisuutta ja kansalaisuuden toteuttamista.

Viestintävalmiudet ovat digitaalisen median käytölle tärkeä edellytys, ja niitä tarvitaan mediasisältöjen luotettavuutta, mediapalvelujen käyttötarvetta ja mediakäytäntöjä arvioitaessa.

Digitaalinen media on levittäytynyt laajalle, joten sen ymmärtämisestä ja hyödyntämisestä on apua kansalaistoimijoille. Julkisuus välittyy yhä enemmän median kautta, jolloin myös yhteiskunnasta ja demokratiasta välittyvät painotukset, arviot ja näkökulmat ovat arvotettuja ja valittuja. Kaikkien tulisi osata suhtautua mediatarjontaan kriittisesti ja tarvittaessa osata osallistua julkiseen keskusteluun.

5. KANSALAISET OSALLISTUJINA JA VAIKUTTAJINA TIETOYHTEISKUNNASSA

5.1. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Kansalaisyhteiskunnassa käytetään osallistumis- ja vaikuttamismuotoja, joista osa on saanut vastineensa tietoverkoissa. Tietoverkkovälitteisinä harrastetaan esimerkiksi vetoamuksia, keräyksiä, uutiskirjeitä, lehtiä, yhteisöjulkaisuja, radio- ja televisiolähetystyksiä (laillisia ja laittomia), julisteita, tarroja, graffiiitteja, mielenosoituksia, boikotteja ja kansalaistottelemattomuuteen kuuluvia piirityksiä, sabotaaseja, pilailua ja huijausta (esimerkiksi Meikle 2002: 25).

Käsittelen tässä yhteydessä tietoverkkovälitteisiä muotoja ja menetelmiä kansalaisten omatoimisuuden sekä instituutioiden ja valtamedian osallistumis- ja vaikuttamispaikkojen kautta.

Kansalaisten toimintaympäristöä, kansalaisyhteiskuntaa, luonnehditaan usein valtion ja markkinoiden väliin sijoittuvaksi toiminnallisuuden muodoksi. Se hakee uutta yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen ryhmittymisen muotoa, jossa valtion ja markkinoiden ominaispiirteet yhtyvät kansalaistoiminnan kannalta myönteisellä tavalla. Yksittäinen ihminen on mukana rooliensa kautta sekä markkinoiden (taloudellisessa) että valtiollisessa (poliittisessa) toiminnassa. (Kuronen 2000: 19) Kansalaisyhteiskunnalta odotetaan muun muassa panostusta yhteiskunnan koossa pitämiseksi, kulttuurin ja sivistyksen siirtämistä sukupolvelta toiselle, poliittista aktiivisuutta ja aloitteentekokykyä sekä kriittisyyttä arvioida päätöksentekoa ja sen perusteluja.

Osallistumisen ja vaikuttamisen määrittelyt ovat moninaisia, ja niitä on kirjallisuudessa runsaasti (muun muassa Anttiroiko 2003, Borg 2005, Harju 2004, Kunelius 1999, OECD 2003 ja Suhonen 1994). Edellä mainittujen lähteiden perusteella olen kiteyttänyt tässä tutkimuksessa käytettävät määritelmät osallistumiselle ja vaikuttamiselle.

- Osallistumisessa on kyse kollektiivisesta ihmisten välisestä vuorovaikutuksellisesta toiminnasta. Sen tarkoituksena on tuoda julki asianomaisille tärkeitä asioita, tukea tai

vastustaa vallitsevaa tilannetta tai tehdä uusia avauksia. Aiheet voivat olla lähipiirin tapahtumiin tai ilmiöihin, hallinnollisiin tai poliittisiin päätöksiin asioiden suunnittelu- tai toimeenpanovaiheessa tai globalisaation seurauksiin liittyviä jne.

Osallistumiskertojen määrä voi vaihdella yhdestä kerrasta jatkuvaan osallistumiseen.

Osallistumisen muotona voi olla aktiivinen kannanottojen esittäminen, mutta se voi tarkoittaa hiljaista mukanaoloa.

- Vaikuttaminen on osallistumista vahvempaa toimintaa, joka tähtää muutosten aikaansaamiseen tai tilanteen pysymiseksi ennallaan. Kyseessä on myös taistelua vallasta, sen uudelleen jakamisesta ja oikeudesta nostaa esiin puheenaiheita esimerkiksi poliittisessa päätöksentekoprosessissa, vaikuttaa luottamushenkilöiden käytökseen äänestyksissä, esittää vaihtoehtoja maailmankaupan järjestelmiin jne. Vaikuttaminen voi olla asioiden ja esitysten vastustamista tai kannattamista, ja sitä voidaan harrastaa julkisesti tai salassa ja siltä väliltä. Vaikuttamisen tarkoituksena on saada vaikuttavuutta aikaan. Vaikuttaminen vaatii tekijöiltään kansalaistaitojen hallintaa kohteiden ja toimintamuotojen valinnassa.

Kuten huomataan, osallistumisen ja vaikuttamisen rajoja on vaikea yksiselitteisesti eritellä. Äänestykset ja vaalit antavat hyvän tarkastelupisteen osallistumisen ja vaikuttamisen rajalinjojen tarkasteluun. Voidaan väittää, että äänestyskoppiin meneminen ja numeron kirjoittaminen on osallistumista, kannatuksen ilmaisemista yhdelle ehdokkaalle. Yksi ääni voi kuitenkin ratkaista vaalituloksen, joten sen antaja (mitä ei tietenkään saada selville vaalisalaisuuden vuoksi) on ollut suuri vaikuttaja.

Osallistumisen ja vaikuttamisen rinnalla muun muassa demokratiakeskusteluissa, hallinnon tietoverkkohankkeissa ja myös kansalaisverkkoprojekteissa kiinnitetään huomiota osallisuuden ja voimistamisen (empowerment – suomeksi käytössä monia termejä) lisäämiseen.

Voimistamisen menetelmä tarkoittaa kansalaisille tarjottavia apuneuvoja oman tietoisuuden, omien vaikutusmahdollisuuksien ja osallistumiskeinojen lisäämiseksi. Se on myös toimintaan motivoitumista, empatiakyvyn kasvamista ja muiden puolesta toimimista. Digitaalisena voimistuminen viittaa monenlaisiin uusiin mahdollisuuksiin, mitä viestintäteknologia voi tarjota yhteisöille ja yksilöille (Mäkinen 2004: 29). Internet tarjoaa voimistaminen hyvät

mahdollisuudet, mutta se edellyttää että viestintävalmiudet ovat kehittyneet mahdollisuuksien hyödyntämiseksi.

Osallisuutta yhteisön jäsen kokee, mikäli hänellä on tunne omien ajatusten, mielipiteiden ja oman identiteetin hyväksynnästä ja huomioonottamisesta yhteisöön liittyvissä prosesseissa. Päätöksentekoon liittyvissä julkisen hallinnon prosesseissa on kansalaisten osallisuutta pyritty lisäämään niin tietoon, suunnitteluun, päätöksiin kuin toimintaan 1990-luvulla Osallisuushankkeella (VNK 2000: 5). Tieto-osallisuus on oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen. Suunnitteluosallisuus on hallinnon ja kansalaisten vuorovaikutusta. Päätösosallisuus on suoraa osallistumista palvelujen tuottamista tai omaa asuinalueita koskeviin päätöksiin. Toimintaosallisuus määriteltiin hankkeessa kansalaisten omaksi toiminnaksi elinympäristössään, kuten esimerkiksi talkoovoimin toteutettavaa ympäristön kunnostusta ja ylläpitoa tai palvelujen tuottamista. Osallisuuden kokemusta halutaan edistää myös hallinnon kumppanuusmallilla, joka periytyy Suomeen Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestöstä OECD:sta.

Yhteiskunnallista osallistumista ja vaikuttamista voi kuvata yksinkertaistaen arkisten asioiden politisoimiseksi, jolloin toimijat haluavat nostaa julkisuuteen esille epäkohtia ja niihin tarjottavia ratkaisuja. Se on, kuten puolue- tai parlamentaarinen politiikka, kamppailua julkisuudesta ja reaktiota julkisuuteen.

Osallistumisella ja vaikuttamisella halutaan saada vaikuttavuutta aikaan. Vaikuttavuus määräytyy hyvin monien eri tekijöiden kautta, jotka vaihtelevat eri vaikuttamistilanteissa. Yleisesti vaikuttavuus on sitä todennäköisempää, mitä suurempi kansalaistuki tai muunlainen kannatus ajettavalla asialla on, mitä aikaisemmassa vaiheessa päätösprosessia asiaan ryhdytään vaikuttamaan ja miten asia soveltuu päättävien tahojen kulloisiinkin muihin intresseihin (Borg 2004).

5.1.1. Järjestäytyminen

Kansalaisyhteiskunta organisoituu toimintaan muun muassa kansalaisliikkeinä (Siisiäinen 2004). Niitä ovat esimerkiksi puolueet, järjestöt, yhdistykset, vapaasti organisoituneet liikkeet ja verkostot. Kansalaisliike saattaa syntyä yhden asian puolesta, toimia hetken ja kadota sen jälkeen. Ominaista sen synnylle on havaittu kriisi ja sen artikuloiminen käytännön tasolle

(esimerkiksi Hyvärinen 1989). Ihmisten omat kokemukset saattavat johtaa aktivoitumiseen ja toimintaan (Lappalainen 2005). Toimintaan ryhdytään myös silloin, kun havaitaan jo menossa olevista projekteista sellaisia, joihin voi osallistua. Toiminta voi olla reagoivaa tai proaktiivista. Reagoinnissa tapahtuneesta muodostetaan kanta joko puolesta tai vastaan. Proaktiivisessa toiminnassa muodostetaan tapahtuneen perusteella käsityksiä tulevaisuutta varten ja toimitaan niiden puolesta, mikä haastaa myös julkista hallintoa ja politiikan tekotapaa muuttamaan omia käytäntöjään.

Kilpailu vallasta ja toimintareviireistä kuuluu myös kansalaisyhteiskuntaan, joka moninaisuutensa ja ristikkäisten intressiensä vuoksi toimii heterogeenisesti taloudellisissa, poliittisissa, sosiaalisissa ja teknologiskulttuurisissa kysymyksissä (Ilmonen 2004).

Suomessa yhdistystoiminta on aina 1990-luvulle saakka luonut ihmisten kokemaan yhteisöllisyyden ja solidaarisuuden tunnetta sekä sosiaalista pääomaa. Yhdistystoiminnalla on voinut argumentoida, vastustaa tai kannattaa hallitsevien ryhmien vallankäyttöä. Siisiäinen (2004) ja Ruostetsaari (2003) katsovat, että suomalainen yhteisöllisyyteen pyrkivä kansalaistoiminta on laimentunut 2000-luvulle tultaessa.

Lyhytkestoiset, projektiluonteisesti toimivat liikkeet ja kampanjat ovat lisääntyneet. Lähes puolet Suomessa toimivista yhdistyksistä (vajaat 40 000 yhdistystä vuonna 2003) on syntynyt viimeisten 15 vuoden aikana. Huomattava osa uusista yhdistyksistä perustuu niihin kuuluvien henkilöiden kevyen sitoutumisen asteeseen. Lisäksi ne ovat johonkin erityisteemaan syntyneitä ja niissä korostuu entistä useammin kansainvälinen ulottuvuus kansallisen kustannuksella. Synnyn syy, idea tai malli on yhä useammin kansainvälistä alkuperää. Myös paikallisuuden rooli yhdistystoiminnan synnyttämisessä on edelleen vahva. (Siisiäinen 2004) Uusissa yhdistyksissä on usein kysymys itsensä kehittämisen projekteista tai elämäntapaan liittyvistä harrastuksista. Kevyen sitoutumisen yhdistysten rinnalle ovat syntyneet myös vapaamuotoiset yhteenliittymät sekä erilaiset verkostot, kuten "Roska päivässä", ja kansalaistotelevaisuuden rajoja koettelevat Prekariaatin tapaiset verkostot.

Vapaasti organisoituneen, mahdollisesti vain lyhyen elinkaaren omaavan liikkeen tai verkoston on melko vaikeaa päästä vakiintuneeseen asemaan ja valtaan, mutta niidenkin tavoitteena on vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, hankkia tukea yleisöltä edistääkseen omia intressejään ja saada tätä kautta valtaa julkisuuden määrittelykamppailuissa.

Ympäristö yhteisöllisyyden, solidaarisuuden ja sosiaalisen pääoman muodostumiselle on näin muuttunut aikaisempaa haasteellisemmaksi.

Kansalaistoiminnassa verkostoituminen merkitsee vaikuttavuuden ja toimintaresurssien lisäämistä. Tämä ilmenee esimerkiksi tiedon hankinnassa, vaihdannassa ja välittämisessä muille vertaisryhmille, aktiivisuuden motivoinnissa ja toimintaan innostamisessa. Yhteisöihin (verkostoihin) voi kuulua heikkojen tai vahvojen sidosten kautta (Granovetter 1983). Granovetter selittää informaation, ideoiden ja innovaatioiden leviämisen ja käyttöönoton tehokkuutta heikoilla sidoksilla, jotka yhdistävät silloittamalla (bridge) toimijoita vuorovaikutuksen kautta. Vahvojen sidosten yhteisöissä on olemassa ryhmäkuntaisuuden vaara, jolloin informaatiota, ideoita ja innovaatioita tulkitaan ahtaammin tai niitä ei oteta käyttöön. Heikkojen sidosten verkostoissa muodostetaan omia viestintäkanavia joukkoviestinnän rinnalle, joten niissä liikkuu muutakin informaatiota kuin median välittämää. Aina verkostojen välille ei heikkojen sidostenkaan avulla muodostu tehokasta yhteistyötä. Tätä selittää muun muassa toiminnan konteksti: mikäli osallistujat ovat aktiivisia paikallisissa järjestöissä, heillä on laajemmat mahdollisuudet yhdistää toimintaan mukaan osallistujia kuin esimerkiksi ystävienystävien muodostamisessa yhteisöissä voi tapahtua. (emt.)

Verkostoista voidaan sulkea pois muita ihmisiä, ryhmiä tai kokonaisia kansakuntia. Seurauksena syntyy polarisaatio, jossa verkoston navat ja solmut (Barabási 2002) ovat joidenkin eniten valtaa omaavien hallinnassa. Globaalisti toimivien verkostojen voima näyttäytyy taloudellisesti tehokkaimmillaan kehittyneissä maissa, missä tv:n avulla verkostoituminen lisää kunkin osapuolen resursseja, menestystä ja innovaatiotoiminnan nopeutumista.

Verkostoissa tarvitaan luottamusta toimijoiden välille, mitä on mahdollista synnyttää viestinnän kautta. Tietoverkkojen muodostamisessa yhteisöissä ja verkostoissa ihmiset jakavat tietoa ja ajatuksia toisten ihmisten kanssa koskaan tapaamatta näitä kasvokkain. Pertti Hurme (2003) tarkastelee, miten luottamuksen viestinnällinen perusta rakentuu. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa luottamus rakentuu yleensä vähitellen, jatkuvana prosessina, mutta sen synty on mahdollista myös nopeasti. Tilanteeseen ja keskustelukumppanille sopivassa määrin itsestä kertominen lisää luottamusta. Keskinäisen vuorovaikutuksen avulla esimerkiksi sähköpostissa tai chat'issa tuntuvat vallitsevan samat periaatteet kuin kasvokkainviestinnässä.

Organisaatiotasolla luottamus liittyy organisaation eettisiin valintoihin, riskinhallintaan, tietoturvaan sekä julkisuuteen ja salassapitoon. (emt.)

Luottamus katsotaan lukuisissa tutkimuksissa sosiaalisen pääoman muodostumisen perustaksi. Sosiaalisella pääomalla on verkostoja ja yhteiskuntaa kiinteyttävä vaikutus. Siisiäisen (2004) mukaan sosiaalisen pääoman ja yhteiskunnan kiinteyden keskinäistä riippuvuutta ilmentää se, miten ihmisten välistä oikeudenmukaisuutta, yhteisöllisyyttä ja keskinäistä riippuvuutta, toisin sanoen solidaarisuutta ilmenee yksilötoimijoiden välillä. Vahvojen sidosten koossa pitämässä ryhmässä yksilöt tuntevat solidaarisuutta keskenään ja syntyy me-henki (bonding social capital). Heikkojen sidosten muodostamisessa ryhmien välissä sidoksissa muodostuu sosiaalista pääomaa, joka luo siltoja ryhmien kesken (bridging social capital) ja ilmenee yhteiskunnallisena solidaarisuutena.

Yhteiskunnan olosuhteiden muutokset ja trendit voivat tuntua ennustamattomilta, mutta useimmiten niistä voidaan saada heikkoja signaaleja kuuntelemalla ihmisiä sekä havainnoimalla ympäristöä ja ilmiöitä. Heikot signaalit ovat esitietoa ja liittyvät esimerkiksi toimintaan, jolloin mukana olijoilla on tuntemuksia nykytilan epäkohdista ja kehittämistarpeista, mutta ne eivät vielä näy tai niitä ei ole vielä tuotu esille ja ”tietoistettu”. Kansalaisyhteiskunnan kehityksessä tarpeen on seurata ainakin sosiaalisia, taloudellisia ja tekniikan kehityksen trendejä. Kansalaisyhteiskunnan kehitykseen sovellettuna tämä heikkojen signaalisen tunnistaminen ja trendien tarkastelu voisi merkitä sitä, että ennustetaan kansalaisyhteiskunnan tulevaisuutta ja tartutaan kohtiin, joista löytyy näitä heikkoja signaaleja mahdollisista merkittävistä muutoksista ja ryhdytään proaktiiviseen toimintaan.

Kuten aiemmin olen tuonut esille, kansalaisten normatiivisiin viestinnällisiin oikeuksiin kuuluvat oikeus tietoon ja informaatioon, oikeus sosiaaliseen yhteisyyteen ja yhteiseen kulttuuriin sekä oikeus itsensä ilmaisemiseen. Näitä voidaan tarkastella myös näkökulmasta, joka tuo esille oikeuden jäseneltyyn tietoon, yhteiskunnan kulttuurin uusintamiseen, kansalaisten itsenäisyyteen ja osallistumiseen sekä yksilöllisiin palveluihin (Wiio 2004).

5.1.2. Toimintamuodot

Toimintamuotojen perusteella osallistuminen ja vaikuttaminen voidaan karkeasti jakaa sovinnaisiin ja epäsovinnaisiin tapoihin. Sovinnainen osallistuminen liittyy edustukselliseen

demokratiaan ja epäsovinnainen taas on kansalaisten omaehtoista, ohi parlamentaaristen instituutioiden tapahtuvaa käyttäytymistä. (Borg 2004)

Borgin mukaan sovinnaisia tapoja ovat osallistuminen ja vaikuttaminen vaaleissa ja äänestyksissä, toiminta poliittisissa puolueissa, kansalaisjärjestöissä ja -liikkeissä sekä esiintyminen viestintävälineissä. Yksilönä kansalainen voi vaikuttaa mielipidekirjoituksilla, äänestämällä, suorilla kontakteilla päättäjiin, vaaliehdokkuudella, kirjelmillä jne. Yksilöllinen aktiivisuus saattaa käynnistää liikkeitä ja kampanjoita.

Epäsovinnaisia ja vastatoimenpideluonteisia Borgin luokittelussa ovat mm. päätösten jarruttaminen, valmistelun vitkastelu, käsittelemättä jättäminen, turvautuminen valitusmenettelyyn ja muut oikaisukeinot, vetoomusten allekirjoittaminen, poliittisten iskulauseiden tai graffitien maalaaminen, osallistuminen mielenosoituksiin, boikotit, ostolakot tai muu protestoiva kulutus- tai kieltäytymiskäyttäytyminen, lakot ja erilaiset laittoman poliittisyhteiskunnallisen vaikuttamisen muodot, joihin voi liittyä ilki- tai väkivaltaa.

Vaikka kansalaisilta toivotaan aktiivisuutta, sen tulee kuitenkin pysyä normien mukaisena, ettei toiminta muutu aktivismiksi: kansalaistottelemattomuudeksi ja pahimmillaan rikolliseksi toiminnaksi. Koska aktivismissä käytetään taktisia keinoja, joilla saa helposti näkyvyyttä julkisuudessa, mutta mahdollisesti myös juridisia rangaistuksia, se yleisesti mielletään tuomittavaksi toiminnaksi. Asian voi nähdä toisin päinkin: aktivismin voi tietyn ehdoin katsoa oikeutetuksi kansalaistoiminnaksi, kun sillä tavoitellaan oikeudenmukaisuuden palauttamista (Arendt, lainaus Palonen 1989: 34).

Mielenkiintoista on, että Borgin listalla epäsovinnaisuuksiin kuuluu monia niistä tavoista, joita erityisesti kansalaisyhteiskunnan kehityksen ja tv:n leviämisen myötä on tullut käyttöön yhä enemmän. Institutionaalista vaikuttamista ja ennalta määriteltyjä prosesseja vastustava kansalaisliikehdintä käyttää mielenilmauksia, boikotteja, vetoouksia ja oikaisukeinoja (mm. vastainformaatiota) toiminnassaan. Verkkovälitteistä ilkivaltaa ja väkivaltaa on myös käytössä.

Toimintamuodoissa voidaan tehdä erottelua toisaalta perinteisen ja uudenlaisen keinovalikoiman sekä toisaalta pelkästään verkkovälitteisten (online) ja perinteisten, fyysistä läsnäoloa edellyttävien tilojen välillä. Perinteinen politiikka muodostaa toiminnan perustan ja

sitä täydentää tai osittain korvaa tietoverkoissa ja viestinnän avulla tapahtuva tietoverkkovälitteinen politiikka (Meikle 2002: 3) Online-politiikka käsittää käyttötavat, joissa reaali maailman asioihin pyritään vaikuttamaan muutosmielessä internetin ja mobiiliviestinnän avulla, jolloin käytössä ovat kaikki niiden sallimat mahdollisuudet tekstistä multimediaesityksiin ja graafisiin esityksiin.

Kansalaisliikkeiden vaikuttamispyrkimyksissä nähdään sekä nopeaan että pitkäjänteiseen vaikuttavuuteen liittyvää toimintaa. Nopeaa vaikuttavuutta haetaan kampanjoilla ja mielenilmauksilla, joilla halutaan tehdä ajettavana olevaa aihetta julkiseksi. Pitkäjänteiseen vaikuttavuuteen puolestaan pyritään toiminnalla, jonka ulottuvuudet ovat moninaisia ja keinot erilaisia, kuten esim. lobbaus, mielipiteen muokkaus yleisönosastokirjoituksilla, vaaleissa vaikuttaminen, yhteistyö edustuksellisten elinten ja hallinnon kanssa ja verkostoituminen muiden samaa päämäärää ajavien kanssa.

Kehittyneissä läntisissä yhteiskunnissa oletetaan, että ihmiset osallistuvat julkisiin keskusteluihin ja demokratiaprosesseihin paikallisella kunta-, kansallisella tai valtioiden välisellä tasolla (kuten EU), ja päättäjiä ohjeistetaan kuulemaan erilaisia ryhmiä. Näitä kuulemisia varten on olemassa kuitenkin liian vähän käytäntöjä sekä perinteisessä että tv:aa hyödyntävässä menettelyssä. Kansalaisverkkojen ja kuulemisfoorumien perustaminen ovat esimerkkejä yrityksistä mahdollistaa ja vahvistaa demokraattisia keskusteluja julkisista asioista. Niihin on kohdistunut suuria odotuksia, jotka kokeilujen kuluessa ovat usein muuttuneet pettymyksiksi. Jotkut tietoverkkovälitteistä kansalaisverkkoprojekteista ovat lisänneet kansalaisten paikallista osallistumista. Syynä tähän on ollut se, että osallistuminen on ollut vahvasti sidoksissa konkreettiseen paikalliseen toimintaan. (Vehviläinen & Tuuva-Hongisto, 2005)

5.1.3. Toiminnan tavoitteita: mediajulkisuus

Nyky-yhteiskunnassa media toimii ensisijaisena julkisuuden välittäjänä; julkisuus monitahoisena "kansalaisyhteiskunnan kategoriana" (Habermas 2004) on muutosten kohteena. Kun media tuo erityyppisiä asiakokonaisuuksia yleiseen tietoisuuteen ja sitä kautta keskustelujen alaiseksi, se raamittaa näin toiminnan ehtoja ja niiden välttämättömyyksiä stereotyypeiksi, jonka seurauksena mielipiteemme ja käsityksemme maailmasta saattavat valtavirtaistua ja muuttua keskenään samankaltaisiksi. Media pystyy siten ohjaamaan, miten

orientoitua maailmaan ja mitä asioita kannattaa pitää olennaisina. (esimerkiksi Suhonen 1998: 48).

Nykyään julkiset keskustelut tapahtuvat useimmiten median välittämänä ja sen edustajien arvostusten perusteella. Valtajulkisuudelle vaihtoehtoisia julkisuuksia muodostuu kuitenkin erilaisten intressipiirien voimin. Kansalaisyhteiskunnassa esimerkiksi järjestöt, liikkeet ja verkostot ovat näitä vaihtoehtoisten julkisuuksien rakentajia. Boederin (2005) mukaan verkostoyhteiskunnassa julkisuus rakentuu yhteisöjen varaan ja levittäytyy niiden kautta. Samalla muodostuu alajulkisuuksia, jolloin jaottelu yksityiseen ja julkiseen tasoon on häviämässä. Tilalla on mosaiikkimainen kokonaisuus alajulkisuuksista, joissa ilmenee samankaltaisuutta ja eroavaisuuksia.

Vehviläinen ja Tuuva-Hongisto (2005) katsovat, että toimijuus ja julkisuus ovat keskinäisessä suhteessa hyvin monimutkaisella tavalla. Toisaalta niiden välinen yhteys on itsestään selvää, koska osa toimijuuden alueista on mahdotonta ilman julkisuutta. Toisaalta tätä yhteyttä ei ole riittävästi huomioitu tutkimuksessa ja arjen yhteiskunnallisissa puitteissa. Toimijuuden ja julkisuuden yhdistämistä tarvitaan, koska kuten viimeaikaisissa tutkimuksissa on huomattu, julkisuus liittyy todellisiin käytäntöihin, joita on käytössä kansalaisosallistumiseen tarkoitetuissa demokratiaprosesseissa. Käytännöt eivät riittävästi tue osallistuvien ihmisten ja ryhmien toimijuutta. Samaa epäselvyyttä on tietoverkkofoorumien ja kansalaisverkkojen yhteydessä julkisuuden ja toimijuuden yhteydestä.

Kansalaistoimijoille julkisuus on tavoite, sillä julkisuuden avulla käydään sosiaalisen todellisuuden määrittelykamppailua. Keinona on esimerkiksi tarjota julkisuuteen sellaista ryhmän kannalta tärkeää aihetta, joka kiinnostaa niitä toimittajia, jotka käyttävät ryhmää lähteenä. Muita tavoitteita on estää kielteistä julkisuutta tai saada pysytellä syrjässä julkisuuden valokeilasta tai vaikuttaa joukkoviestimissä käytävän keskustelun aihevalintoihin ja painotuksiin. (Luostarinen 1998: 189). Ryhmän kohtelu julkisuudessa voi saada tarkoituksellisesti kielteisen suunnan, jolloin siitä esitetään vääristeltyä kuvaa, riepotellaan sitä tai siirretään marginaaliin, mikäli ryhmä nähdään viestimissä arveluttavana. (Luostarinen 1998: 193-194). Vaikka toimijoiden tavoitteet saattavat olla keskenään ristiriitaisia, niitä voidaan sovittaa yhteen yhteisen intressin vuoksi. Verkostoissa julkisuuteen pyritään vaihtamalla tietoa ja suhteita huolimatta toimijoiden erilaisista tavoitteista ja toimintaideologioista (Preston 2001: 267).

Sinikka Sassi (2000) katsoo väitöskirjassaan tärkeäksi erotella julkisuuden ja median käsitteellisesti toisistaan. Mikäli medialla tarkoitetaan joukkoviestimiä, niin julkisuus sisältää median lisäksi myös kaikki kansalaisyhteiskunnan omat viestinnän muodot. Tätä jaottelua sekoittaa Sassin mukaan lisääntynyt internetin hyödyntäminen, sillä vakiintuneet mediat ovat kansalaisorganisaatioiden tavoin laajentaneet toimintaansa verkon puolelle. Lisäksi on syntynyt välimuotoja, joissa media organisoii kansalaiskeskusteluja. Runsaassa viidessä vuodessa Sassin esittämä mediatalojen ja kansalaisten yhteinen toiminta verkossa on lisääntynyt ja uutta kansalaisten toimittamaa mediaa syntynyt. Siitä ovat esimerkkejä Helsingin Sanomien, muiden suurten lehtien ja iltapäivälehtien sekä Yleisradion ja muiden sähköisten viestimien keskustelualueet. Verkkopäiväkirjat (blog, web blog) ovat runsaasti käytössä valtamediankin www-sivuilla, ja niihin liittyy useimmiten kommentointimahdollisuus.

Media on sekä viestinnän väline että viestinnän välittämistä (Karvonen 2005). Nämä molemmat puolet on hyödyllistä nähdä kulttuurisesti muodostuneeksi välittäväksi toiminnaksi, missä välittävät käytänteet ovat samanaikaisesti materiaalista, symbolista ja sosiaalista toimintaa. Perustana on sekä materiaallinen että tekninen taso, jotka tarjoavat edellytykset ja mahdollisuudet, joista sosiaalisella tasolla otetaan eri syistä käyttöön joitakin viestinnän tapoja (emt.).

Tietoyhteiskunnassa viestintä on yhä enemmän digitaalista ja tehnyt mahdolliseksi sen, että media muuttuu erittäin ratkaisevasti niin sisällöntuotannon, jakelun kuin vastaanotonkin osalta. Media levittäytyy kaikkialle, ja sitä voi käyttää melkein mihin tarkoitukseen tahansa ja sitä on kaikkialla. Internetin merkitys kasvaa, sillä sen avulla potentiaalinen voima on sekä sen kapasiteetissa että sen yksilöllisyydessä (Wiio 2006). Tämä ominaisuus mahdollistaa sekä median massa- että räätälöidyn vastaanoton sekä median tuottamisen eri muodoissa ja sisältötyypeissä.

Koska media on valtaviin muutosten alaisena, se haastaa yhteiskunnan viestintäkulttuurit jatkuviin muutoksiin. Viestintämuodot lisääntyvät ja moninaistuvat, esimerkiksi mobiiliviestinnän lisääntymisenä mediasisältöjen tuottamisessa, jakelussa ja vastaanotossa. Mediakäytössä säilyy myös tiettyjä vakiintuneita piirteitä. Kansalaiset haluavat valmiiksi koostettuja sisältöjä edelleenkin muun muassa sanomalehden muodossa (Wiio 2006).

Media ja julkisuus kietoutuvat yhteen. Anu Koivunen ja Mikko Lehtonen (2005) pitävät medioitumisesta puhumista muutostarinana, jossa esiintyy jännitteitä: julkisuus moninaistuu, moniäänistyy ja moniarvoistuu, mutta samalla muutos saa aikaan merkittävää julkisuuden yhdenmukaistumista, yksiäänisyyttä ja yksiarvoistumista. Lisäksi media puhuu mediasta, jolloin sen asialistalla on yhä enemmän median käsittely. (emt.: 6).

Vallalla oleva ”julkisuuden demokratia”, ”mediademokratia” tai ”mediakratia” (Juppi 2003) voi johtaa siihen, että politiikkaa tehdään yhä enemmän mediajulkisuuteen turvautuen ja sen ehdoilla. Seurauksina ovat muun muassa politiikan henkilöityminen, yksinkertaistaminen, viihteellistyminen sekä tehtailtujen mediatapahtumien korostuminen. Pitkäjänteistä poliittisten prosessien seuranta ei paljon harrasteta, vaan ajankohtaiset draamanaineksia sisältävät tapahtumat pääsevät esille. Jupin johtopäätöksenä on, että media ohjaa kansalaisten poliittista käyttäytymistä. Jos politiikkakäsitystä laajentaa koskemaan myös kansalaisten omaehtoinen toiminnan ja järjestäytymisen, mediajulkisuuden rooli muuttuu. Kansalaiset eri tavoin järjestäytyneinä pyrkivät mediajulkisuuteen ja käyttävät sitä toiminnan areenana ja resurssina, missä muun muassa politisoidaan uusia asiakysymyksiä tavoitteena saada niitä viralliselle politiikan agendalle. (emt.)

Näytösjulkisuutta liikkeet ja kansalaisaktivistit hakevat kertaluonteisilla teoilla, esimerkiksi kahlitsemalla itsensä puuhun tai ajoneuvoon (Inarin metsähakkuut 2005, Koijärvi 1979), tanssimalla ydinsiilon päällä (Greenham Englannissa 1980-luvulla) tai valtaamalla asuintalon tai asuntolan (eri ryhmiä muun muassa Helsingissä).

Tietoyhteiskunnassa julkisuus on monimutkainen toimintaympäristö ja useiden erilaisten toimijoiden kohtaamispaikka. Julkisuuden rakenteisiin tietoyhteiskunnassa kuuluvat tekniset puitteet, taloudelliset suhteet, markkinat sekä oikeudellinen ympäristö (Saarenpää 2002). Teknisesti siihen vaikuttavat muun muassa mediavälineiden ja tietoverkkojen yhdentyminen (konvergenssi) sekä aineistojen digitalisoiminen ja uudet toimintatavat käyttää tv:tä julkisuuteen pääsyn keinona.

Kansalaisyhteiskunnan sosiaaliset verkostot voivat argumentoida taloudellis-teknisen verkostoyhteiskunnan kehitystä monin tavoin. Globaalit sosiaaliset verkostot edustavat hyvin laaja-alaisesti erilaisia toiminta-alueita, ja niillä on siitä syystä kokemuseräistä tietoa ja

näkemyistä arjen tapahtumista ja globalisaation vaikutuksista. Day ja Schuler (2004; 353-365) katsovat, että sosiaaliset verkostot käyttävät tv:tä sosiaalisena työkaluna kyvykkyytensä ja yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden voimistamiseen verkostoyhteiskunnassa. Tämän kautta toimijat voivat jakaa resurssejaan, ajaa asioitaan ja hahmottaa yhteiskunnallista tilannetta julkisuudessa. Samalla mahdollistuu globaalin julkisuuden uudelleen määrittely nyt vallitsevan kapea-alaisen hallitusten ja ylikansallisten yritysten luoman julkisuuden rinnalle.

Mediajulkisuus on demokratian tavoin edustuksellista. Poliitiikan parissa nousee esille eri perustein johtohahmoja, jotka käyttävät julkisuudessa puheenvuoroja muiden puolesta ja edustavat omia intressiryhmiä. Samaa tapahtuu myös kansalaisyhteiskunnassa, missä ilmenee valtakamppailua toimijoiden välillä, jolloin aktiivisimmat ja resursseja omaavat erilaiset intressiryhmät ja organisoituneet kansalaisjärjestöt tuovat kantojaan esille hiljaisen enemmistön puolesta. Kansalaisia nähdään toimijoina harvoin mediassa, paitsi silloin kun jotain erityistä median uutiskynnyksen ylittävää tapahtuu esimerkiksi mielenosoituksissa tai kun tarvitaan äänestäjää esiintymään vaalipäivästä kertovissa esityksissä tms. Kuka siis edustaa julkisuudessa ketäkin ja millä perusteilla esille nostettavat aiheet ovat muodostuneet?

Poliittisia johtajia tavataan harvoin henkilökohtaisesti, ja suoran kontaktin sijasta heistä muodostetaan mielikuvia ja käsityksiä median kautta. Vallassa olevat kohtaavat ja kuulevat kansalaiset niin ikään median välityksellä. Mediajulkisuus toimii siten välittäjänä yhteiskunnallisesti merkittävälle kysymyksille ja teemoille ja niiden tulkinnoille sekä kansalaisyhteiskunnan eri toimintamuotoja yhdistävänä siltana. Koska media ei ole yksi yhtenäinen kokonaisuus, vaan keskenään kilpailevien tahojen toiminta-alue, niin siinä on mahdollista ideaalitalanteissa esiintyä moniäänisyyttä ja eri näkökulmien esille tuomista.

Sosiaalinen rakennemuutos on lisännyt toimijoiden ja aihepiirien määrää julkisuudessa. Habermas väittää, että samalla kun julkisuuden piiri on laajentunut, sen toiminta on käynyt yhä voimattommaksi. Silti julkisuus säilyy poliittisen järjestyksemme organisaatioperiaatteena. (Habermas 2004: 24).

Yhteenvedona voidaan todeta, että medioituneen julkisuuden ja mediayhteiskunnan olemukseen kuuluu seuraavia piirteitä:

- o mediajulkisuus moninaistuu, toimijoiden ja aihepiirien määrä kasvaa

- mediajulkisuus yhdenmukaistuu, yksiarvoistuu ja yksiäänistyy
- yksilöiden yksityisyys nousee julkiseksi
- mediajulkisuuteen pääseminen on tärkeää niin yksilöille kuin yhteisöillekin
- mediayleisöt jakautuvat moniksi yleisöiksi ohjelmatyyppien perusteella
- valtaa pitävät ryhmät keskustelevat keskenään sekä julkisuudessa että julkisuudelta piilossa
- media puhuu mediasta.

Kiteytyksenä mediajulkisuudesta voidaan kansalaistoiminnan kannalta todeta, että

- Media kohtelee tavallista ihmistä julkisuudessa useimmiten äänestäjänä, kuluttajana ja yleisönä kuin todesta otettavana aktiivisena kansalaisena.
- Kansalaisten itse tuottama media antaa vaihtoehtoista näkökulmaa valtamedialle.
- Mediajulkisuus on kansalaistoiminnan voimistaja ja usein myös toiminnan tavoite, päämäärä ja tila.
- Uudenmuotoiset kansalaisliikkeet leimataan herkästi marginaalisiksi ryhmiksi.
- Mediajulkisuutta on vaikea hallita.

Kansalaisten kannalta tärkeitä toiminnan edellytyksiä ovat: median vapaus, saatavuus ja pääsy siihen (muun muassa olennaisen tiedon saatavuus, kansalaisten esiintyminen mediassa, itseilmaisun mahdollisuudet, vuorovaikutusmahdollisuus ja dialogisuus) sekä taidot ja osaaminen median hyödyntämisessä omassa toiminnassa (muun muassa tiedottaminen, pr-työ, lobbaus, julkisen keskustelun käynnistäminen ja omatuotanto). Koska media muokkaa yhteiskunnan muita alueita ja toimii osana kulttuuria, kansalaistoimijoiden on ymmärrettävä median toimintatavat ja omat mahdollisuudet välittää sisältöjä niiden avulla tai omin keinoin.

5.2. Demokratiakäytäntöjä tietoyhteiskunnassa

Tarkastelen tässä luvussa demokratiakäytäntöjä kansalaisten, hallinnon ja instituutioiden kohtaamisen menetelminä.

Oikeus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon liittyy demokraattisen hallintatavan ideaaliin, jonka mukaan kansalaisilla on käytettävissään keinoja valvoa hallintoa. Toinen näkökulma korostaa, että demokratia on eliittiryhmien kilpailua kansalaisten kannatuksesta ja pääsystä käyttämään päätäntävaltaa. Kolmas pitää sitä vuorovaikutuksena eliittien ja kansalaisten välillä. (esim. Noponen 1992: 63-65). Nämä ovat vain pieni osa näkökulmista. Tutkimuksessani korostuu demokratian ymmärtäminen kansalaisten oikeudeksi olla tasavertaisia toimijoita yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tämä osallistuvan demokratian ajatus on noussut korostuneesti esille viime vuosina. Vaikka ideassa on vielä paljon kehitettävää esimerkiksi vastuiden, osallistumismuotojen ja vaikuttavuuden mittaamisen osalta, siinä kansalainen pääsee periaatteellisella tasolla paremmin kuuluviin ja näkyviin kuin puhtaasti edustuksellisessa demokratiassa.

Eräs tapa lähestyä demokratia-käsityksiä on katsoa, mikä taho - yksilö vai ryhmä - nähdään niissä toiminnan subjektina. Yksilökeskeiset käsitykset perustuvat liberalistiseen individualismiin, jonka perusajatukseen kuuluu yksilösubjektin ja tämän intressien turvaaminen. Koska yksilöintressit törmäävät ryhmäetuihin, niitä tulee demokratian menettelytapojen avulla sovittaa ja tasapainottaa keskenään. Ryhmäsubjekti-käsityksissä toimijana on kansa, jonka tahto on tuotava esille päätöksentekoprosesseissa. (Jyränki 2002: 14-15). Osallistuminen on liberaalis-individuaalisessa mallissa arvostukseltaan vähäistä, kun taas ryhmäsubjektiuteen perustuvassa mallissa osallistumista pidetään tärkeänä ja osallistumisaktiivisuudella mitataan demokratian toimivuutta.

Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ja keinot vaihtelevat eri demokratiamuodoissa, joissa keskenään on käytössä samoja mekanismeja, rakenteita ja käytäntöjä. Osallistuva demokratia mahdollistaa eniten tilanteita osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Kuvio 1: Demokratian muodot ja osallistuminen

	Edustuksellinen demokratia	Suora demokratia	Osallistuva demokratia
Tärkein mekanismi	Edustukselliset elimet	Kansanäänestykset	Julkinen keskustelu, osallistuminen poliittisiin prosesseihin
Tärkeimmät toimijat	Poliittiset edustajat	Kansanäänestyksiin osallistujat	Aktiiviset kansalaiset
Osallistumisen aste	Matala	Matala/korkea	Korkea
Verkkodemokratian mahdollisuudet	Responsiivinen edustuksellinen demokratia	Etäkansanäänestys	Aitoon kansalaisuuteen perustuva osallistuminen, proaktiivisuus

(Lähde: Seppälä 2000: 14, alkuperäinen englanninkielinen taulukko: Savolainen ja Anttiroiko 1999)

Kansanvallan syntysijoilla antiikin Kreikassa oli käytössä suora demokratia. Perusideaan kuului, että kansalla (demos) on valta hallita (kratein) itse itseään. Senaikainen yhteiskuntarakente perustui kaupunkivaltioihin, joissa päätöksiä tehtiin agoralla, yhteisellä julkisella torilla. Nykykäsitysten mukainen demokratia ei siellä kuitenkaan toteutunut, sillä osallistumis- ja vaikuttamisoikeus oli tarkasti rajattu vain varakkaille miehille. Kansanvallan ulkopuolelle jäivät lapset, vanhukset, naiset ja varattomat miehet. Nykymuunnos suorasta demokratiasta tarkoittaa sitovien tai neuvoa-antavien kansanäänestysten käyttöä päätöksentekoprosesseissa. Niitä käytetään edustuksellisen demokratian lisänä, mutta missään maailman valtiosta päätöksenteko ei perustu pelkästään suoraan demokratiaan.

Suoran demokratian käyttäminen vaatii hyvää pohjatyötä ja tiedottamista olennaisista asioista, jotka liittyvät äänestyksen kohteena olevaan aiheeseen. Kyllä- tai ei-äänen antamisessa voi tulla ongelmallinen tilanne, jos äänestäjä ei tiedä mistä kokonaisuudessa on kyse. Suora demokratia rajoittuu yhden päätettävän asian yhteyteen eikä kosketa siten koko päätöksentekoprosessia.

Edustuksellisessa demokratiassa kansan vaaleilla valitsevat henkilöt käyttävät valtaa. Koska länsimainen nykyaikainen demokratia on perustaltaan enemmistövaltaa ja kansan hallintaa edustajien välityksellä, se edellyttää neuvotteluja ja kompromisseja, joiden aikaan saamiseksi käynnistetään prosesseja ja kuullaan osapuolia ja käydään samalla taistelua vallasta, päätöksistä ja yhteisten sopimusten sisällöstä. Demokratiaan liittyy viestintää, vuorovaikutusta, yhteydenpitoa, tiedottamista, propagandaa ja yhteiskuntasuhteiden hoitamista jne., joiden kaikkien avulla pyritään vaikuttamaan omien näkemysten puolesta.

Edustuksellinen demokratia on saanut paljon kritiikkiä siitä, että sen käytännöt ja toteutustavat erkanevat kansasta. Valta polarisoituu ja keskittyy harvoille (Ruostetsaari 2002). Palkkaa nauttivat kansanedustajat ammattimaistuvat ja hallinnon virkamiehet saavat yhä enemmän valtaa, vaikka he eivät ole poliittisessa vastuussa päätöksistään. Valtiosihteerijärjestelmän perustamisesta käytiin julkista keskustelua Suomessa vuonna 2004 juuri tämän vastuunjaon takia. Kyselyn mukaan ministeriöiden johtavat virkamiehet ja poliittiset valtiosihteerit ovat jyrkästi eri mieltä valtiosihteerijärjestelmän toimivuudesta (Kauppalehti Presso 8.4.2006).

Edustuksellinen demokratia on joustava, sillä sen puitteissa voidaan hyödyntää kaikkia osallistumisen muotoja, mutta lopulta kuulemisen ja osallistumisen jälkeen vaaleilla valitut henkilöt tekevät päätökset. Osallistumisen paikka on myös päätösten toimeenpanovaiheessa, jolloin menettelytapana on esimerkiksi valituksen tekeminen.

Kumppanuutta ja harkintaa korostava osallistuva, deliberatiivinen demokratia, perustuu keskustelujen ja neuvonpitojen käymiseen päätöksentekoprosessin eri vaiheissa. Muotoja ovat muun muassa järjestetyt kansalaiskeskustelut, väestöä demografisesti edustavat kansalaismielipidemittaukset, konsensuskonferenssit parlamentaarikkojen konsultointiin sekä kansalaisraadit.

Osallistuvassa demokratiassa on kyse myös siitä, että asioista päätetään yhdessä julkisesti ja tasa-arvoisesti keskustellen ja harkiten. Julkisten keskustelujen avulla pyritään löytämään yhteinen näkemys asioista erilaisia kantoja yhteen sovitellen. Keskustelussa reflektoidaan yksittäisiä näkemyksiä toisten kantoihin ja perustellaan omaa muut huomioon ottaen ja prosessin lopussa päädytään konsensukseen. Voittanut kanta ei ole enemmistön kanta, vaan

yhdessä muodostettu parhaaksi katsottu ratkaisu, joka sitoo tekijöitä ja kannan sisältöä. (Keskinen 1998)

Harkintaan perustuva menettely perustuu oletukseen, että keskusteluihin osallistuvat toimivat rationaalisesti. Menetelmä vaatii osallistujilta tietoa, motivaatiota ja osaamista yhteiskunnallisissa asioissa, poliittiseen toimintaan vaadittavia kykyjä sekä aikaa ja taloudellisia resursseja. Puutteena tässä mallissa on usein se, etteivät kansalaiset pääse valitsemaan keskustelun aihetta, vaan se annetaan valmiina.

Teledemokratia (verkkodemokratia, e-demokratia) nousi julkiseksi keskusteluaiheeksi 1980-1990-luvuilla. Sillä ymmärretään kansanvaltaan liittyvien päätöksentekoprosessien, vaalien ja äänestysten, osallistumisen ja vaikuttamisen ja muiden demokratiakäytäntöjen hoitamista tv:tä hyödyntämällä. Käytössä on myös digitaalinen demokratia -käsite (Heinonen et al. 2003: 21), jolla viitataan politiikan tekemiseen uusien välinein, mutta vanhan mallin mukaan. Teledemokratiaan sen sijaan sisältyy ajatus muuttaa toimintamalleja ja politiikan rakenteita. Pahimmillaan teledemokratia digitaalisesti toteutettuna voi johtaa teledemokratiabyrokraatiaan, joka työllistää paljon toimijoita, mutta hävittää vaikutusmahdollisuuksien esilletulon tiukan hallinnan ja järjestelmän moniportaisuuden vuoksi. (emt.)

Tietoverkkovälitteisissä osallistuvan demokratian menetelmissä on löydettävissä etuja, kuten tavallista laajempien osallistujajoukkojen potentiaalinen osallistuminen, erilaisten välineiden ja palvelujen käyttö, käsiteltävän asian esitleminen ja taustatiedon julkaiseminen kaikille samassa muodossa sekä erilaisten näkökulmien saaminen käsiteltävään asiaan.

OECD:n Citizens as partners -raportissa demokraattisen osallistumisen tyyppejä ovat tieto (information), konsultaatio (consultation) ja osallistuminen (participation) (www.oecd.org/puma/citizen). Ensimmäisessä näistä kansalaisille jaetaan tietoa, jotta nämä voivat osallistua, toisessa on kyse kaksisuuntaisuudesta niin että kansalaiset voivat lähettää palautetta hallinnolle, ja kolmannessa aktiivisen osallistumisen tyyppissä kansalaiset osallistuvat politiikan muotoiluun päätöksenteon eri vaiheissa. Jaottelussa näkyy siirtymää yksisuuntaisesta, hallinnolta kansalaiselle suuntautuvasta tiedottamisesta kohti vuorovaikutteisen ja osallistuvan hallinnan (governance) muotoja. Tämä kumppanuusmalli on hallinnon uusi haaste. Sen taustalla vaikuttaa deliberatiivinen demokratiakäsitys, jonka ideaan kuuluu monensuuntaiseen keskusteluun ja osapuolten välisten näkökulmien harkitsevaan

neuvotteluun, yhteistyöhön, tasavertaisuuteen ja tasa-arvoiseen kansalaistoimintaan perustuva toimintamalli. Hallinnon haasteena on motivoida osallistumista ja tukea keskustelijoiden ymmärrystä päätöksenteon moniulotteisista reunaehdoista, joihin kuuluvat esimerkiksi taloudelliset rajoitteet tai EU-tason ja muut kansainväliset säädökset.

Harkintaan ja keskusteluun perustuvan demokratianäkemyksen mukaan kansalaisilla on mahdollisuus luoda julkisia keskustelutilanteita ja toimia siten julkisena yhteiskunnan päätöksenteossa. Keskustelu tapahtuu nykyisin useimmiten mediajulkisuudessa, mutta on mahdollinen edelleen myös kansalaiskokouksilla ja tapaamisilla. Se, kuinka vaikuttavia keskustelut ovat, riippuu siitä, miten ne otetaan huomioon päätöksentekoprosesseissa.

Keskustelufoorumit ovat erilaisia käytännöiltään: ääripäissään täysin vapaita aihevalinnoilta ja nimettömyyden sallivia tai tiukasti ennakkotarkastettuja ja henkilön tunnistamiseen perustuvia.

Nimettömänä esiintymisessä on aste-eroja, jolloin täysi nimettömyys (sallii nimimerkin käyttämisen), nimimerkki vaatii rekisteröitymisen (keskustelija ilmoittaa nimensä ja yleensä myös sähköpostinsa palveluntarjoajalle) tai keskustelumuotoinen kysymys-vastaustapahtuma (esimerkiksi julkisuuden henkilö tai ministeri vastaajana on kaikkien tiedossa, mutta osallistujat ovat nimettömiä tai nimimerkillä).

Nimimerkin suojissa ilman rekisteröitymistä esiintyvän henkilöllisyyden pystytään paljastamaan, kun käytössä on osaavia ja yhteistyökykyisiä henkilöitä. Tästä esimerkkinä on Myyrmannin pommin räjäyttäjän paljastuminen keskustelupalstojen viestien ja osallistujien välittämän tiedon perusteella lyhyessä ajassa. (Hintikka & Leander 2002)

Nimettömyyden avulla on tilaisuus esittää asioita, joita ei muuten uskaltaisi tuoda esiin julkisuudessa. Nämä etu toimii sekä demokratioissa kuin diktatuureissa. Nimettömyyden suojissa voidaan tosin esiintyä harhaanjohtavasti, esimerkiksi väärällä henkilöllisyydellä, sukupuolella tai eri-ikäisenä kuin todellisuudessa on. Sananvapauden rajoituksia rikotaan tietämättä tai tietoisesti, kun esimerkiksi kirjoitetaan loukkaavasti henkilöistä tai esitetään totuudenvastaisia väitteitä asioista. Internetissä ei tunneta journalismiin kuuluvaa vastineen kirjoittamisoikeutta. Väärien tietojen kohteeksi joutunut henkilö saa kantaa leimaamistaan tietoverkoissa pitkään, koska kukaan ei voi poistaa jokaista väärää asiaa sisältävää viestiä, koska viestit tallentuvat eri järjestelmiin ja alkavat elää omaa elämäänsä. Tällaista tapahtuu

internetin muissakin palveluissa, kuten esimerkkinä Sonera-kirjan leviämisestä ja epäonnistuneesta yrityksestä poistaa se verkosta.

Keskustelupalstoilla nimimerkillä esiintyminen voi johtaa epäeettiseen toimintaan. Kansanedustaja Marja Tiura Kokoomuksesta joutui sulkemaan verkkosivustonsa, koska sen keskustelupalstalla muutama työehtosopimusneuvotteluissa oleva paperityöläinen yltyi herjaamaan kansanedustajaa tämän Paperiliittoa koskevista mielipiteistä. (Iltalehti 7.5.2005). Toinen väylä vaikuttaa kansanedustajaan olivat tekstiviestit, joita Tiura sai paljon arvosteluiltaan paperityöläisiltä.

Timo Kuronen (2000) katsoo, että edellytykset keskustelulle voidaan jakaa asenteellisiin, tiedollisiin ja oikeudellisiin. Keskusteluun on uskallettava osallistua, on osattava sanoa jotain vastaanottamisen arvoista (merkityksellistä) ja niin, ettei virkavalta voi estää tätä sanomista vaikka sisältö olisi vallanpitäjän kannalta kuinka epämiellyttävää tahansa. (emt.: 14). Osaamis- ja taitoalueisiin kuuluvat siten tiedollinen ja kielellinen valmius, sanomisen ja vastaanottamisen halua, henkilökohtaisten esteiden poistamista sekä argumentaation hallintaa.

Koska kansalaiskeskusteluja käydään demokraattisessa päätöksentekoprosessissa suunnitelluista, keskeneräisistä tai jo päätetyistä asioista, tärkeä edellytys osallistujille on tiedon lähteille pääsy, jotta voi jäsentää asiaa ja luoda siitä itselleen mielikuvan ja artikuloida sitä.

Kansalaiskeskustelun rajoituksiin kuuluvat yleisen osallistumismotivaation vähäisyyden, käsiteltävien asioiden kiinnostavuuden ja muotojen lisäksi muun muassa se, etteivät osallistujat tiedä, kuinka vakavasti heidän esittämänsä mielipiteet otetaan huomioon yhteistä kantaa muodostettaessa.

Tampereen Mansetori-foorumien kokemuksista saadaan melko pessimistinen kuva keskustelujen käymisestä: vaikka viestintäsuhteita kansalaisten ja päättäjien välillä halutaan ohjata toimimaan uudella tavalla, julkisuuden periaatteet eivät helpolla muutu eikä keskustelua aina synny internetissä. (Lehtonen, P. 2004)

Kun kansalaista halutaan kuulla, häntä edustavaa tahoja on hankala löytää. Useimmiten kansalaiskeskusteluissa kansalaisia edustavatkin kansalaisjärjestöt ja valikoidut ryhmät.

Keskustelun vaikeudesta syytetään helposti kansalaisten omaa haluttomuutta osallistua päätöksentekoprosesseihin ja näin syyllistetään heidät. (Uotinen 2006) Kansalaiskeskusteluissa ei siten toteudu näkyväksi ja kuuluvaksi tuleminen, vaan kansalaiset ovat politiikan näkymättömiä toimijoita.

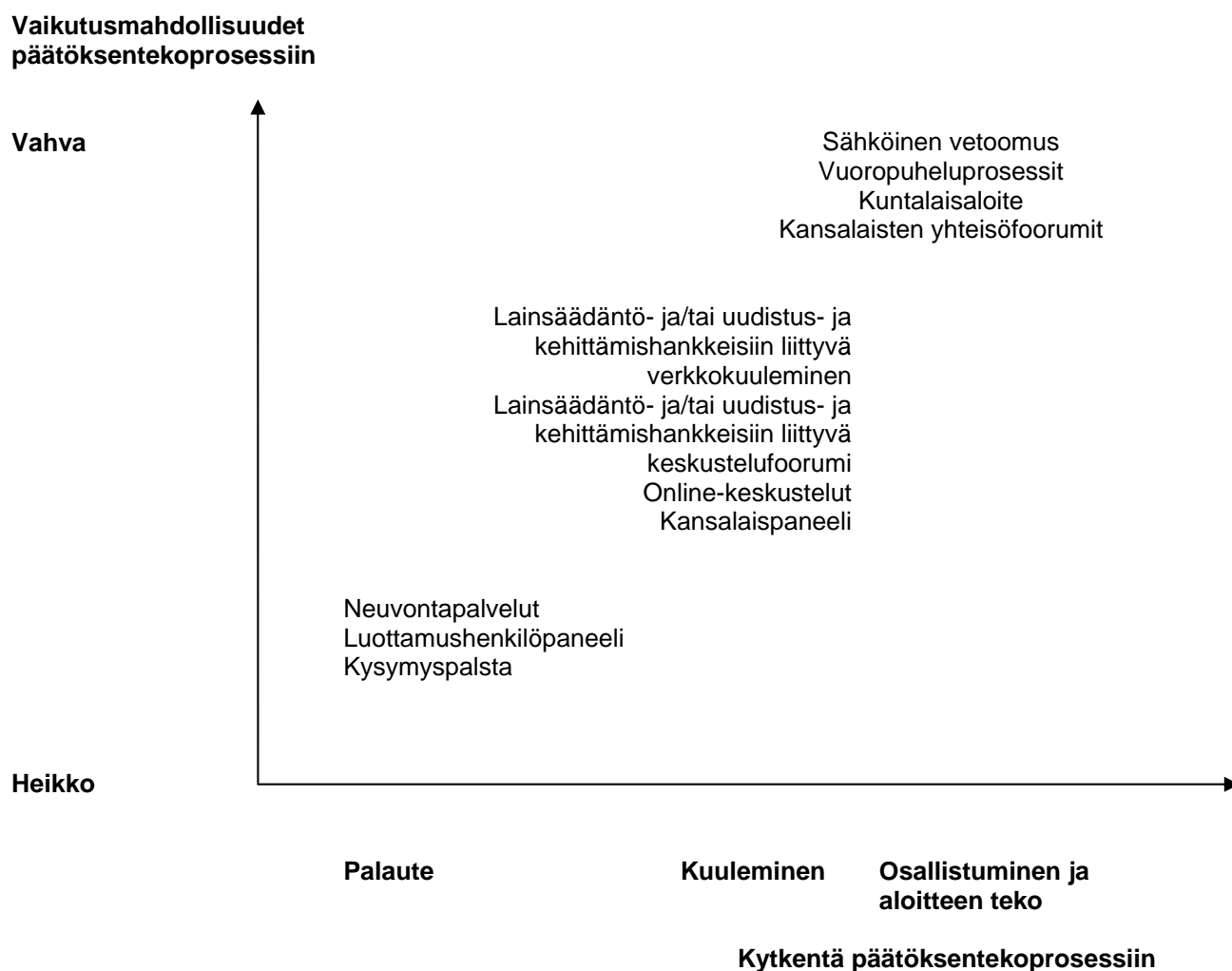
Helsingin kaupungilla on verkkokeskustelufoorumeita, joissa keskusteluaiheet on ennakkoon kaupungin puolelta määrättyjä. Tein testin (25.2.2006), kuinka pääsen keskustelemaan kaupungin sivuilla. Havainnointini perusteella keskustelupalstoja on vaikea löytää. Osoite www.helsinki.fi johtaa kaupungin ja yliopiston yhteiselle etusivulle, josta on siirryttävä Helsingin kaupungin sivustolle. Sieltä löytää keskipalstalta kohdan ”Asioi ja osallistu verkossa”. Valitsin siitä ”Osallistuminen”. Linkistä aukeaa sivu, jossa esitellään osallistumisen käytäntöjä. Sivun osoite on niin pitkä, etten liitä sitä tähän yhteyteen. Valitsin seuraavaksi ”Suoraan Stadista”, jota oli vaikea huomata sivun oikeasta alakulmasta. Etenin siitä sivulle ”Muita keskustelualueita”, mistä jatkoin ”Viralliset al.oitteet ja palautteet Helsingin kaupungille” ja sain ilmoituksen ”Sivu ”www.hel.fi/...” on väliaikaisesti poissa käytöstä, tai sivua ei ehkä enää ole, tai sivun osoite on väärin.” Jatkoin testaamista samana päivänä keskustelupalstan löytämiseksi kymmenestä sattumanvaraisesti valitulta sivulta. Rovaniemen, Seinäjoen, Tampereen, Hämeenlinnan, Oulun, Turun, Raahen, Kemijärven, Hangon ja Joensuun kaupunkien verkkopalvelujen etusivuilla yhdessäkään ei ollut keskustelupalstan linkkiä, vaan tarjolla oli osallistumisen ja asioinnin osioita. Niistä etupäässä löytyi lomakkeita ja yhteystietoja sekä ohjeistusta kuinka voi osallistua ja vaikuttaa.

Kansalaisroolien yhteydessä esitin, että kansalainen nähdään usein osaksi kansakuntaa, jolloin julkisorooli ja toimijuus jäävät taka-alalle. Tästä asetelmasta syntyy haasteita keskustelujen aktivoimisessa ja osallistumiseen motivoinnissa. Keskustelun tavat ja menetelmät puuttuvat usein, mistä seuraa ettei keskeisiä mielipiteitä ja argumentteja löydetä yhteiseen pohdintaan. Epäselvyyttä ilmenee siitäkin, mistä demokratian muodosta ja toimintavoista keskustelussa on kyse; ollaanko kuultavina vai osallistumassa ja vaikuttamassa?

Julkisen keskustelun toistaiseksi heikkoa menestystä voidaan selittää, kuten Veikko Pietilä (2002: 352) on muotoillut, että harkintaan perustuvassa mallissa julkisen keskustelun esteitä voivat olla sen asema edustuksellisessa järjestelmässä, missä ei suosita kansalaisia ottamaan kantaa politiikan muotoiluun, sekä julkista keskustelua hallitseva kilpailu ja voittamisen

pakko. Asemansa takia viranhaltijat ja päättäjät pelkäävät ”kasvojensa menetystä” kansalaisten silmissä ja välttävät keskusteluja julkisuudessa.

Kuvio 2. Osallistumismenetelmien vaikuttavuusarviointia menetelmien (palaute, kuuleminen ja osallistuminen/aloitteen teko) ja vaikutusmahdollisuuksien (heikko - vahva) näkökulmasta.

(Lähde: Valtiovarainministeriö: Kuuleminen ja osallistuminen tietoverkoissa, 2005; 22)

5.3. Kansalaisten omaehtoinen tietoverkkotoiminta

Median kuluttajasta median tuottajaksi siirtyminen on helpottunut tietoverkkojen ansiosta. Viime vuosina kansalaisten oma mediatuotanto on lisääntynyt ajatuksella: ”Don’t hate media,

be the media”⁴ myötä. Tällä tarkoitetaan muun muassa kansalaisten itsensä tuottamia julkaisuja, verkkosivustoja ja lehtiä (McCaughey & Ayers 2003), joiden sisällöistä vastaavat tekijät itse ottamatta huomioon esimerkiksi lukijaprofiileita, taloudellisia asioita tai valtapoliittisia linjauksia. Kansalaismediaa on ollut kauan muun muassa ilmoitustaulujen, lentolehtisten ja paperilehtien muodossa, mutta sen laajentuminen on mahdollistunut internetin käytön myötä. Kansalaismedian tuotteita on digitalisoitu, jolloin niitä voidaan levittää laajemmin kuin ns. analogisen maailman paperiversioita. Tällä mediatyypillä voidaan toimia vasta- tai vaihtoehtojulkisuuden puolesta.

Ihmiset ovat osanneet käyttää kunkin ajan mediaa ja tekniikkaa omiin tarkoituksiinsa, joten tekniikan hyödyntäminen kansalaisten palveluksessa tai kansan sivistämisessä ei ole uutta. Puhelinta on käytetty joukkolähetysvälineenä jo 1880-luvun lopulla Unkarissa, missä sen kautta välitettiin musiikkia, näytelmiä ja uutisia, kunnes ne lopetettiin vuonna 1925. Kiinassa käytettiin videoita ja fakseja protestoinnin apuna 1980-luvulla, ja nyt tietokoneet ja verkot voivat hoitaa tätä tehtävää yhä tehokkaammin, mikäli hallitus ei estä internetin käyttöä poliittisiin tarkoituksiin. (esimerkiksi Gray 2001: Meikle 2002)

Tvt:n laitteiden ja palvelujen saatavuus, niiden käytön lisääntyminen ja osaaminen sekä viestintäkulttuurin muutokset luovat tilaisuuksia

- tehostaa viestintää ja tiedottamista
- järjestää, koordinoi ja mobilisoi toimintaa maailmanlaajuisesti
- tuottaa ja jakaa omaa tuotantoa verkkojen välityksellä omatoimisesti tai muiden järjestämällä areenoilla
- osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon omien ja/tai hallinnon ja instituutioiden sähköisten palvelujen kautta.

⁴ "Don't hate media, be the media" tuli esille Kansainvälisen kauppajärjestön WTO:n vastaisten mielenilmausten aikaan vuonna 1999. Silloin perustettiin kansainvälinen toimintamalli Independent Media Center IMC. Verkkosivusto kokoaa yhteen voittoa tavoittelemattomia organisaatioita ja välittää sisältöjä toimittajilta, ruohonjuuritason toimijoilta sekä kansalaisaktiiveilta. Aineistot ovat vapaasti käytettävissä ja sisällöistä vastaavat julkaisijat. Sivustolla on perusverkkomateriaalin (uutiset, artikkelit, kalenterit, keskustelut, kuvitus) lisäksi videoita, satelliittitelevision tarjontaa, radio-ohjelmia. Sivustolla on eri maissa ja kaupungeissa alisivustoja, jotka noudattavat samoja periaatteita. Sivustoilla on vapaa julkaisuoikeus. Rahaa sivuston ylläpitämiseen saadaan lahjoituksina ja työ tehdään vapaaehtoisvoimin. Lukijat voivat kommentoida artikkeleita sen vieressä olevassa kommenttipalstassa. Julkaisijaverkostolla ei ole toimistoa eikä yhteystietoja paitsi maakohtaisissa IMC'eissa saattaa sellaisen löytää. Niille voi lahjoittaa rahan lisäksi välineitä. <http://www.indymedia.org/en/index.shtml>

Tietoverkko mahdollistaa uusia toimintamuotoja, sillä se sisältää muun muassa seuraavia ominaisuuksia:

- ajan ja paikan merkityksen väheneminen
- immateriaalisuus ja mobiilisuus vastakohtana fyysisille tiloille
- globaali käyttö ja verkottunut tietoprosessi
- erilaiset tarpeen mukaisesti muotoutuvat käyttötavat (omaksuminen vs. mukautuminen palvelun luonteeseen)
- edullisuus kustannuksissa
- perusasiat helposti opittavissa
- nopeus
- informaation välittäminen ja arkistointi melko nopeaa.

Tarkastelen kansalaisten omaehtoista ja itse organisoitua toimintaa aluksi tietoprosessina, joka tarkoittaa tiedon hankintaa, jalostamista ja jakamista. Demokratiakäytäntöihin osallistuvat kansalaiset ja yhteisöt tarvitsevat toimintaresurssikseen tietoa, jotta sen avulla voidaan argumentoida vallitsevaa tilannetta. Toimintamuodoista esittelen julkisuustavoitteita palvelevat kansalaismedian, kokoontumisen, kampanjoinnin ja verkkoaktiivismin.

5.3.1. Yhteisöllinen tiedontuottaminen

Teollistuneissa maissa tiedon tuotanto- ja jakeluprosessit ovat globaaleja ja tapahtuvat muun muassa hallintokäytäntöjen, median, tieteen, koulutuksen, vapaan sivistystyön ja erilaisten verkostojen avulla. Muodostuvia tietovarantoja ja niihin liittyviä toimintatapoja ja omistajuutta määrittelevät monet tekijät. Yhteiskunnassa voidaankin nähdä kamppailua siitä, mitkä tahot pääsevät määrittelemään yhteisten tietovarantojen sisältöjä, avoimuutta, saatavuutta ja luotettavuutta. Jo kootun ja jatkuvasti lisääntyvän tietovarannon julkisuusasteeseen vaikuttavat länsimaisissa demokratioissa lait ja eriasteiset säädökset, joiden henkeen kuuluu turvata mahdollisimman avoin tietojen saanti ja käyttöoikeus kansalaisoikeuksien turvaamiseksi.

Viestinnällisiin oikeuksiin kuuluvat muun muassa kansalaisten yhtäläiset oikeudet tietoon ja olennaisen tiedon saaminen. Virallisen tiedon koostamiseen osallistuvat käyttävät vakiintuneita muotoja. Tiedonmuodostuksen prosesseissa keräämisen lisäksi aineistojen käsittely ja käyttö vaikuttavat siihen, millaisin käsittein, luokittelujen, tunnuslukujen ja raja-

arvojen avulla perustellaan erilaisia totuusväittämiä. Virallisen tiedon sisältö yhdenmukaistetaan, standardoidaan ja normalisoidaan. Tutkimuksessa voidaan koota myös ns. toista tietoa, joka haastaa virallista tietoa. Toinen tieto tarkoittaa virallista tietoa täydentävää tietoa, joka mahdollistaa virallisen tiedon kumoamista ja vakiintuneissa näkemyksissä ilmenevien otaksumien, itsestänselvyyksien ja ristiriitaisuuksien esille tuomista (Hänninen et al. 2005: 3-5). Kansalaisosallistumisessa toinen tieto palvelee oman argumentoinnin muodostamista. Kansalaistoiminnassa tiedon keräämisellä ja käsittelemisellä halutaan vaikuttaa omien asioiden hoitamiseen. Tietolähteinä voivat olla instituutioiden, kuten hallintokäytäntöjen, mediajulkisuuden, koulutuksen jne., tuottama virallinen tieto. Tietoprosessina voidaan nähdä Isossa-Britanniassa toimiva theyworkforyou-palvelu (<http://www.theyworkforyou.com/>), joka toimii vapaaehtoisvoimin internetissä ja välittää parlamentin alahuoneen keskusteluja. Lisäpiirteenä on kansanedustajan toiminnan seuraamismahdollisuus. Tällä toiminnalla on tiedon keräämisen ja jakamisen rinnalla niin ikään päätöksentekoon liittyvän seuraamisen ja toteuttamisen tehtävä ja sitä kautta linkki demokraattiseen valvontaan ja kansalaisten oikeuksiin saada tietoa keskeneräisistäkin asioista.

Tieto on kaksitahoinen vallan väline, sillä se voi sekä vahvistaa että kyseenalaistaa median, politiikkojen, päättäjien, instituutioiden ja muiden toimijoiden valtaa. Kyseenalaistamiseen tarvitaan tiedon lähteille pääsyä sekä saadun tiedon jakamista, jalostamista ja julkaisemista omien tarkoitusperien mukaan.

Sosiaalisen tiedon tuottamisessa ihmiset muodostavat ryhmän tai organisaation, joka luo, varastoi, jalostaa ja soveltaa tietoa. Yhteen toimiminen edellyttää yhteisiä tavoitteita ja kulttuuria, yhteisesti jaettua käsitystä todellisuudesta ja siitä mitä ollaan tekemässä. Tietoverkko antaa vapaudet kerätä ja välittää tietoa ajasta ja paikasta riippumatta. Yhteistoiminta edellyttää digitaalista hyväosaisuutta (Luku 4.3.2.), jotta tietoprosessiin voi menestyksellisesti osallistua.

Uuden tv:t:n leviäminen on kuitenkin laajentanut suuresti median käyttöä kansalaistoiminnassa 1990-luvulta lähtien. Yksilöllistyminen ilmenee tietoprosesseissa siten, että uuden tv:t:n, erityisesti internetin, avulla yksilöillä on tilaisuuksia osallistua keskusteluihin, ilmaista itseään ja olla mukana erilaisissa verkostoissa. Näitä voi harrastaa tietoverkoissa sitoutumatta järjestöjen tai muiden organisaatioiden toimintatapoihin ja sääntöihin. Yhteisöllisyys puolestaan tulee esille tietoprosesseissa, jotka perustuvat uuden

tv:n sovelluksiin kuten wikipedia tai vertaisverkkojen välityksellä tapahtuvat tiedostojen ja sisältöjen vaihto. (esimerkiksi Benkler 2006)

Kansalaisyhteiskunnan muodostuminen sosiaalisten suhteiden verkostoista (Ilmonen 2004) synnyttää jännitteitä, jotka ilmenevät sekä myönteisinä että kielteisinä vaikutuksina prosesseihin. Osaavat tahot saavat parhaat mahdollisuudet toimia verkostoissa, kasvattaa omaa tiedon määrää ja valtaa ja käyttää niitä omiin tarkoituksiinsa esimerkiksi päätöksenteon prosesseissa. Vähemmällä valmiuksilla olevat yksilöt ja yhteisöt puolestaan ovat vaarassa jäädä kokonaan syrjään tai ainakin sivupoluille.

Viime vuosina erilaiset kansalaisverkkohankkeet Suomessa ovat pyrkineet edistämään kansalaisten kykyä hankkia osaamista tv:n käytössä ja toimimaan vertaiskouluttajina omissa yhteisöissään ja estämään syrjäytymistä tietoyhteiskunnasta. Nämä tavoitteet palvelevat kansalaisten voimistumista tietoyhteiskunnan kansalaisvalmiuksissa. Esimerkkitapaukseni Pro kuntapalvelut -verkosto pitää toimintansa tarkoituksena tuoda esille ”toista tietoa” kaupungin asukkaiden arjesta Helsingin kaupungin päättäjien esittämän tiedon rinnalle ja samalla voimistaa kaupunginvaltuutettuja tällä kaupunkilaisten arkea valottavalla aineistolla. Verkosto pyrkii tuomaan julkisuuteen sosiaali- ja terveydenhoidon kysymyksiä -vakavia ja vaikeita aiheita vailla ”mediaseksikkyyttä”. Toiminnassaan verkosto tarvitsee runsaasti taustatietoja kaupungin hallinnon ja eri elinten suunnitelmista ja päätöksistä. Tiedon etsinnässä ja jalostamisessa käytetään runsaasti internetin palveluja.

Yhdessä toiminen verkostoissa ja kansalaisorganisaatioissa edistää tiedonsaantia, siirtää omaa ”älykkyyttä” muille ja vastaavasti antaa osan muiden älykkyydestä. Samalla kerätään osallistujien hiljaista tietoa ja jaetaan kokemuksia ja saadaan esille heikkoja signaaleja esimerkiksi epäedullisesta kehityssuunnasta ja osataan varautua siihen. Heikkoja signaaleja oikein tulkitsemalla voidaan kansalaisliikkeen vaikuttavuutta lisätä, sillä vaikuttamiskohteiden ja -tilanteiden hallinta edistää omien näkemysten mukaisen proaktiivisen toiminnan tehoa ja mahdollisesti myös sen julkisuusarvoa.

Tiedon tuottaminen, jalostaminen, jakelu ja varastointi ovat yhteisöllistä tekemistä, missä voidaan arvioida tiedon luotettavuutta ja oikeellisuutta, kuten esimerkiksi uusimmilla yhteisöllisillä internetteknikoilla (esimerkiksi keskustelupalstat, wikipedia ja ryhmäblogit). Kysymyksiä voidaan esittää, kommentoida ja argumentoida, mutta samanmielisten ryhmässä todellisuuskuva saattaa vääristyä ja kerätty tieto olla ulkopuolisten silmissä täysin väärää.

Vaihtoehtoisten viestintämuotojen runsaudesta ja toimintamahdollisuuksien laajentumisesta seuraa uudenlaisia kehityskulkuja. Tietoverkoissa informaation luotettavuuteen kukin tiedon käyttäjä joutuu itse ottamaan kantaa. Tiedon oikeellisuuden arvioinnille on menetelmiä, muun muassa keskustelupalstoilla muiden osallistujien tekemät oikaisut, wiki-tiedonkeruussa jokaisen kirjoittajan oikeus korjata muiden tekstiä jne. Luotettavuuden ja luottamuksen koetinkivenä voidaan nähdä nimettömyyden suojassa kirjoittaminen (anonymiteetti). Se aiheuttaa toisaalta ongelmia, mutta antaa toisaalta vapauksia. Anonymiteettia käsittelevä jo edellisessä luvussa.

Esimerkki journalistiseen toimintaan kyllästyneiden yksityishenkilöiden yhteistoiminnasta on ruotsalainen www-sivusto, jossa ihmiset voivat kertoa omia kokemuksiaan ja tapauksiaan siitä, miten media voi leimata ihmisiä (<http://www.journaletik.nu/>).

Vuoden 2004 joulupäivän tsunami-katastrofin ja heinäkuun 2005 Lontoon pommiräjätysten jälkeinen aika kertoo, että kansalaiset voivat omalla viestinnällään ja välineillä astua uusiin rooleihin. Kummassakin tapauksessa kansalaiset alkoivat toimia suoraan tapahtumapaikoilta tiedonvälitystehtävissä ja viranomaistehtävien suorittajina sekä median tilalla. Myöhemmin, kun viranomaiset ja media saapuivat paikalle, kansalaiset jatkoivat näiden tahojen ydintoimintojen avustamista. Lontoon räjäytysten yhteydessä mediakonsernit ja yleisradioyhtiöt avasivat verkkosivustoilleen osastoja, joissa julkaistiin tapahtumapaikoilla mukana olleiden ihmisten ottamia kännykkäkuvia, tekstiviestejä ja videokuvaa (esim. BBC News). Lontoon tapahtumien aikaista kansalaisten toimittajuutta pidetään käännteentekeväenä journalismissa, jota kutsutaan jo omalla termilläänkin katujournalismiksi (street journalism) (MediaGuardian). Suomessa katujournalismia harjoitetaan etupäässä julkisuuden henkilöiden seurustelusuhteiden paljastamisessa tai kun alastomat juoksentelevat kaduilla. Viime mainitusta esimerkki on Pietarsaaresta, missä alastoman miehen pääsiäisnakuilua (<http://www.iltasanomat.fi/uutiset/kotimaa.htm#id1160077>) tallennettiin kamerakännykän avulla Iltasanomiin

Yhdysvaltain Katrina-hirmumyrskyn jälkeen kansalaiset alkoivat raportoida internetiin New Orleansin korttelikohtaisista tuhoista, järjestivät havainnot graafiseksi Google Maps-kartaksi sekä rakensivat alueelle tilapäisen tietoliikenneverkon. www.scipionus.comia pidettiin luotettavampana, nopeampana ja ajantasaisempana kuin USA:n FEMA:n (Federal Emergency Management Agency) toimintaa. (Hintikka 2006)

Tiedonvälitykseen liittyvät myös kansainvälinen yhteistyö ihmisoikeusloukkausten esilletuomisessa www-sivuston (<http://www.witness.org/>) avulla. Irakin sodan alusta lähtien siellä kuolleiden siviilien määrää on voinut seurata internetistä (<http://www.iraqbodycount.net/database/>).

5.3.2. Kansalaismedian julkaiseminen

Kansalaismedian julkaisijoita ovat kansalaiset ja heidän muodostamansa liikkeet ja verkostot. Niiden www-kotisivut ovat esimerkkejä kansalaismediasta. Suosiotaan kasvattaneet yksittäisten ihmisten verkkopäiväkirjat ovat myös esimerkkejä siitä, mitä tarkoitan kansalaismedialla.

Kansalaismedia sisältää etupäässä internetin avulla järjestettävää tiedottamista, julkaisu toimintaa sekä audiovisuaalisten sisältöjen jakelua, joihin voidaan liittää palveluja ja vuorovaikutusta mahdollistavia toimintoja. Kansalaismediaan liittyy usein yhdessä tekemistä sekä yhteiskunnallisten kysymysten kehystämistä.

Internet ja mobiiliviestintä antavat kansalaisille mahdollisuuksia rikkoa omalla julkaisu toiminnalla ammattijournalistien ja media-yhtiöiden luomaa julkisuutta sekä perinteisiä raja-aitoja eri viestintävälineiden välillä. Koska viestinnän tavat ja mahdollisuudet ovat muuttuneet, haasteita toimituskäytännöille syntyy myös perinteisen journalismin puolelle. Vapaa julkaisu oikeus liittyy nämä tietoverkoissa mielipiteitään ja käsityksiään esittävät ihmiset journalistisen toiminnan piiriin, mihin kuuluvat eettiset ja ammatilliset taidot arvottaa lähteitä ja vastata oman esityksen sisällöstä.

Kansalaismedian tiedontuottajista ”katujournalistit” käyttävät uutta tv:tä hyödykseen suoraan tapahtumapaikoilta lähetettävien aineistojen, kuten esimerkiksi äänen, tekstiviestien, kuvien ja videoiden välittämisessä. Katujournalismi muistuttaa kansalaisjournalismia, mutta eroaa siitä kuitenkin esimerkiksi nopeatempoisuutensa ja avoimuutensa perusteella. Kansalaisjournalismi mielletään toimittajien ja kansalaisten yhteistyöksi jostakin tietystä teemasta, johon liittyy aineistoa käsitellään journalistisesti viestintävälineitä varten (esim. Heikkilä 2001). Katujournalismi toimii tuotantovaiheessa ilman journalistista ohjausta, ja vasta julkaisemis päätösten yhteydessä ammattijournalistit arvottavat omille sivustoilleen tarjolle tullutta materiaalia. Ne ovat vain yksi mahdollisuus katujournalismin

julkaisukanavista, joiden rinnalla kansalaisjärjestöjen, -liikkeiden ja yksityisten henkilöiden perustamat sivustot julkaisevat aineistoja omien kriteeriensä mukaan.

Kansalaismedia tarvitsee tuekseen valtamediaa, jotta se huomataan. Ammattijournalistit käyttävät juttuaiheiden hankinnassa internetiä apuna, jolloin sieltä löytyy myös kansalaismediaa ja aiheita, joista kannattaa tehdä uutisia. Tunnettuuden lisäämistä omista tuotannoista voidaan tosin jo nyt lisätä erilaisten palvelujen ja sovellusten avulla, kuten uutiskirjeillä, tekstiviesteillä ja RSS (Rich Site Summary tai Really Simple Syndication) - uutissyötteillä.

Kansalaismediassa paikalliset uutiset ja kirjoitukset auttavat ihmistä jäsentymään omaan ympäristöönsä. Paikallisuus onkin monissa tietoyhteiskuntaprojekteissa mielletty areenaksi, jossa kohdataan yhdessä globaalien muutoksien haasteita. Hankkeissa on lisäksi tullut ilmi, että uuden toimintatavan synnyttämisessä tarvitaan joku tai muutama innostunut aloitteentekijä. Kokemusten keräämiseksi innostuneet tarvitsevat tukijoukoikseen muita kiinnostuneita toimijoita ja organisaatioita sekä paikallisen yhteisön hyväksyntää ja tukea. (Oksa & Turunen 2000)

Kansalaismedian toimittaminen edellyttää monipuolisia viestintätaitoja ja tv:t:n osaamista.

5.3.3. Kokoontuminen

Tietoverkkojen merkitystä kansalaisliikkeiden synnyttämisessä, ohjaamisessa ja liikekannallepanossa on korostettu monissa tutkimuksissa ja kirjoituksissa (esim. Meikle 2002, Rheingold 2003, McCaughey & Ayers 2003 ja Lappalainen 2005). Uudet kansalaisliikkeet syntyvät usein kansainvälisten verkostojen vaikutuksesta ja toimivat omassa maassaan linkkinä verkostoon. Tällaisia ovat muun muassa Amnesty International ja Sosiaalifoorumi, jotka ovat samanaikaisesti sekä paikallisia että globaaleja (glocal) toimijoita. Niiden paikalliset verkostot ovat reservejä, joita tarvitaan kun liike ryhtyy tietyssä paikassa konkreettiseen toimintaan, esimerkiksi mielenosoituksiin, ja tarvitsee siihen kannattajia, tiedottajia, tvt-palveluja, tvt-opastajia jne. Esimerkkejä tällaisesta maailmanlaajuisesta kokoontumisesta ovat globaalisatiokriittiset, kymmeniä tuhansia ihmisiä koonneet mielenosoitukset: vuonna 1999 Seattlessa Yhdysvaltain länsirannikolla Maailman

kauppajärjestö WTO:ta vastaan, 2001 kesäkuussa EU:n huippukokouksen yhteydessä Göteborgissa ja saman vuoden heinäkuussa Genovassa G8-kokousta vastaan.

Viestintäpalvelujen käyttäminen synnyttää myös uudenlaista kansalaisvaikuttamista, mm. matkaviestinnän avulla voidaan koota ryhmä kokoon nopeasti ”parviälyilemään” (smart mobs). Toiminta saa tehokkuutta, yllätyksellisyyttä ja tarkkuutta juuri tv:n palvelujen käytöllä. Toimijoiden aikavyöhykkeillä ja sijaintipaikoilla ei ole enää paljonkaan merkitystä, kun toiminta halutaan aloittaa jossakin tietyssä pisteessä tiettyyn aikaan. Fyysisen läsnäolon pakko niin ikään kumoutuu, sillä immateriaalista asiantuntijuutta voidaan välittää verkon kautta. Osaavat, motivoituneet ja tietoliikenneyhteydet omaavat toimijat ovat päteviä käyttämään uutta viestintäteknikkaa omiin tarkoituksiinsa innovatiivisesti.

Tunnetuimpiin kansainvälisiin esimerkkeihin kokoontumisista kuuluu Filippiinien presidentti Estradan kukistaminen väkivallattoman ns. tekstiviestivallankumouksen avulla vuonna 2001 Manilassa. Yli miljoonaan noussut osallistujien määrä koottiin neljässä päivässä tekstiviestin ”Go2EDSA, Wear blk”⁵ avulla (Rheingold 2003).

Suomalaiseen kansalaistoimintaan kuuluu yleisesti normien ja lakien noudattaminen muutamia poikkeuksia (esimerkiksi itsenäisyyspäivänä eri vuosien kuokkavierastoimintaa tai kirkkojen sytyttämistä) lukuun ottamatta. Suomalaiset soveltavat toiminnan muotoihin tv:n palveluja esimerkiksi Filippiineihin verrattuna huomattavasti rauhanomaisemmin. Tätä voidaan tulkita muun muassa Suomen yhteiskunnallisella tasaisella kehityksellä, puolueiden ja kansalaisjärjestöjen yhteistyöllä valtion ja yritysten kanssa. Tammikuun 2006 Suomen tasavallan presidentinvaalien yhteydessä tosin jo nähtiin, kuinka internetin keskustelupalstat, verkkopäiväkirjat (blog) ja tekstiviestit otettiin käyttöön oman ehdokkaan kampanjointiin vastaehdokkaista vitsailevien tai vääristelevien viestien avulla. Kehitysyhteistyön määrärahojen korottamiseksi järjestetty Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen KEPAn kampanja helmikuun lopulla 2006 johti siihen, että muutaman ministerin sähköposti uhkasi tukkeutua hetkeksi runsaan kansalaispostin vuoksi (digitoday 28.2.2006). Lordi-vetoomusta ja sen synnyttämiä toimintamuotoja esittelin jo johdantoluvussa.

⁵ ”Go2EDSA, Wear blk” tarkoittaa ” Mene Edsalle (Manilan pääbulevardi - tekijän huomautus), käytä mustaa”.

Näissä edellä mainituissa tapauksissa ilmeni tv:n apu kansalaisten keskinäisen horisontaalisen viestinnän ja vuorovaikutuksen hoitamiseksi yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Äänestysintoa median presidentinvaaleille antama julkisuus tai äänestäjien tv:n käyttö eivät onnistuneet nostamaan, vaan äänestysprosentti putosi toisella kierroksella Suomessa asuvien äänestäjien parissa edellisvaaleista (vuonna 2000 77,2 prosenttia, vuonna 2006 74,2 prosenttia). Kansalaisaktiivisuutta vaalit kuitenkin hetkeksi nostivat niiden piirissä, joilla oli mahdollisuus osallistua tv:n avulla tapahtumaan. Molemmissa kampanjoissa verkko-osallistujia yhdisti viestintävalmiuksien hallinta: heillä oli liittymä tietoverkkoon sekä riittävästi osaamista ja motivaatiota viestintäpalvelujen käyttöön. Yhdistävää oli myös se, että he hyödynsivät kansalaisina toimintavapauksiaan ja viestinnänoikeuksiaan.

Mobiilijoukot ovat ottaneet matkaviestinnän teknologiat käyttöönsä uudenlaisena käyttäytymismuotona yhteiskunnallisessa toiminnassa. Heillä on käytössään laitteita, jotka pystyvät sekä viestimään että käsittelemään tietoja. Tulevaisuudessa näin tapahtuu vielä enemmän ja käyttötapoja ja -kohteita tulee lisää. Verkon tapahtumat sulautuvat reaali maailman tapahtumiin ja niistä annetaan tietoa netin ja mobiilin avulla maailmanlaajuisesti. Erityisesti luottamuksen rakentaminen on tärkeää, koska kaikki yhteisön jäsenet eivät enää tunne toisiaan (ks. Hurme 2003). Asia yhdistää mobiilijoukkoja eikä esimerkiksi kuuluminen samaan yhteisöön. Tulevaisuudessa vapaan yhteiskunnan perustana oleva yhteistyö ja kokoontumisvapaus saattavat muuttua radikaalisti. (Rheingold 2003: vi-xiv)

Kari A. Hintikka (2006) käyttää tästä uudesta toimintamuodosta nimitystä hybridiverkosto. Rheingold (2003) on käyttänyt termiä 'smart mobs', jota voidaan kääntää verkkovoimaksi, älykkääksi rahvaaksi, parviälyksi tai mobiilijoukoksi. Käytössä on myös ad hoc -liikkeen käsite.

Hybridiverkostossa suuri joukko toisilleen tuntemattomia ihmisiä organisoituu toimimaan yhteen ilman muodollista koordinoitua nopeasti, tehokkaasti, tilapäisesti ja globaalisti yhteisen konkreettisen päämäärän toteuttamiseksi. Nämä hybridiverkostot ovat lähes kokonaan tv:n avulla toimivia ja poikkeavat yhden asian liikkeistä, mielenilmaisista ja kansanliikkeistä siinä, että niitä ei valmistella etukäteen eikä analysoida jälkikäteen seuraavaa tilannetta varten. Hybridiverkostoihin jäsenet liittyvät verkostoista saatujen tietojen ja verkko-osoitteiden avulla. Itseorganisoituvassa toiminnassa osallistujat roolittuvat omien taipumustensa ja taitojensa perusteella. Toimintaan osallistuminen vaatii tv-palvelujen

hallintaa ja tietoliikenneyhteyksiä, mutta ennen kaikkea niissä painottuu motivaatio toimintaan. Tietoprosessien hoitamisessa nämä verkostot toimivat ei-poliittisesti sosiaalisen vastuun ja auttamisen halun pohjalta. Johdantoluvun esimerkit Lordi-kampanjasta ja Sonera-kirjan levittämisestä verkossa ilmentävät tämänkaltaista hybriverkostoa.

5.3.4. Muita keinoja

Suomen presidentinvaaleissa 2006 jokaisella ehdokkaalla oli omat verkkosivut. Niitä käytettiin monimuotoisesti erilaisiin tarkoituksiin: vaalimainontaan, ehdokkaan tukemiseen nimilistoja julkaisemalla, vaalikenttäreportaaseihin, ehdokkaiden omien tai kannattajien verkkopäiväkirjojen ja televisiohaastattelujen julkaisemiseen, vaalitavaroiden myyntiin ja keskusteluihin. Vaalit innoittivat äänestäjiä lähettämään keskinäisissä verkostoissaan ehdokkaita tukevia tai vastustavia tekstiviestejä, kirjoittamaan mielipiteitä verkkokeskustelupalstoilla ja soittamaan radion vaalitentteihin. Suurta kiinnostusta keräsivät myös joukkotiedotusvälineiden julkaisemat toimittajien verkkopäiväkirjat ja niihin avatut keskustelualueet. Omia näkökulmia puolustavien asiallisten viestien rinnalla esiintyi muunlaista sisältöä - juoruilevaa, mustamaalaavaa tai perätöntä kirjoittelua ehdokkaista humoristisia kuvamanipulaatioita unohtamatta. Näin on ennenkin tapahtunut, mutta uudenlaista ja aiemmista vaaleista poiketen tällä kertaa käytössä oli entistä enemmän viestintävälineitä ja -kanavia sekä kansalaisten keskinäistä viestintää. Globaaleissa oloissa suomalainen vaalikampanjointi ei voi elää omassa suljetussa maailmassaan, vaan saa vaikutteita muista maista ja voi vuorostaan innostaa vastaaviin toimintatapoihin muualla. Mahdollisesti ainutkertaista oli se, että yhdysvaltainen televisiotoimittaja Conan O'Brian otti hupiohjelmassaan erittäin vahvasti vaaleihin Tarja Halosen puolesta saamansa sähköpostin, kuvien ja muun mediavälitteisen aineiston perusteella. Mediavälitteisen tuen vaikutuksista suomalaisiin äänestäjiin ei tosin ole selvyyttä.

Internetissä saattoi tehdä useilla sivustoilla presidentinvaalien alla vaalikoneessa testin itselleen parhaiten sopivasta ehdokkaasta, osallistua keskusteluihin ja äänestyksiin sekä käyttää tekstiviestejä. Niiden avulla lähetettiin mm. paljastusviestejä ehdokkaiden aikaisemmasta toiminnasta. Osa näistä sanomista osoittautui virheellisiksi, kuten esimerkiksi Tarja Haloseen liittyneet vappupuheviestit.

Kuluttaja-aktivistit käyttävät sähköisiä kampanjointeja esimerkiksi verkostomarkkinoin keinoilla, jolloin vastaanottaja lähettää saamansa viestin eteenpäin ja näin sanoma leviää laajalle. Sähköistä kampanjointia on esiintynyt myös ammattiliitoissa uusien jäsenten hankinnassa, esimerkiksi Erityisalojen toimihenkilöliiton ERTOn Ketjureaktio-kampanja keväällä 2006 (<http://www.erto.fi/?x12113=5147>).

Poliittisessa vaikuttamisessa postikortti on ollut perinteinen tapa. Suomessa eniten huomiota postikortti on herättänyt, kun Jorma Reini vuonna 1990 lähetti Marianne Laxenille ns. kikkelikortin. Se herätti intohimoisia keskusteluja ja mielipideaaltoja. Kortin lähettäminen ei ollut kampanja, mutta synnytti kampanjointia asiasta ärsyyntyneiden joukossa. Sähköisessä muodossa postikortin lähettäminen onnistuu helposti ja nopeasti. Sähköisillä postikorteilla vaikuttaminen saattaa synnyttää ruuhkan toiminnan kohteen päässä, jolloin sen luonne muuttuu vastatoimenpiteeksi ja verkkoaktivismin luonteiseksi.

Pilailua ja huumoria on käytetty paljon vaikuttamisen keinona. Tietoverkkoajalla niitä viljellään sähköisinä muunnelmina, joiden rinnalla on lisäksi aitoa toimintaa. Tästä esimerkiksi sopii YesMen –liike, joka käyttää vääriä identiteettejä ja esiintyy arvovaltaisten tahojen, esim. Maailman kauppajärjestön WTO:n, edustajina. Tällä huijauksella on ollut menestystä ja esiintyjät on otettu todesta, mm. Suomessa Tekstiiliteollisuuden tulevaisuus - tilaisuudessa 2001. (http://julkinenmielipide.fi/gallery_project_yesmen_suomi.html)

Kuvamuokkaus antaa paljon mahdollisuuksia tehdä käsiteltävistä kohteista huvittavia ja parodioida niitä. Kuvien käsittelemisessä saattaa ilmetä aitoa vaikuttamiseen tähtäävää toimintaa, toisena ääripäänä voisi ajatella olevan viihteellinen harrastaminen, jonkalaiseksi itse miellän esimerkiksi Sauli Niinistöä tehdyt kuvamuokkaukset pilailusivulla (<http://www.jonhs.net/sauliniinisto/index.php>).

Yhdysvaltain presidentti George W. Bushin vastaiset kansainväliset verkkokampanjat (esimerkiksi <http://www.runagainstbush.org/>) ovat luonteeltaan informaation jalostamista, kampanjointia ja mielipidevaikuttamista. Presidentistä on saatu aikaan myös huumoripitoisia sivustoja (<http://politicalhumor.about.com/library/blbushisms.htm>) ja <http://www.slate.com/?id=76886>) hänen puheidensa perusteella. Vaalien jälkeen amerikkalaiset perustivat verkkosivuston, jossa he pyysivät maailmalta anteeksi Bushin

valintaa (<http://www.sorryeverybody.com/>), (<http://www.commondreams.org/cgi-bin/print.cgi?file=/views04/1117-23.htm>).

5.3.5. Verkkoaktivismi

Osallistumisessa ja vaikuttamisessa voi ilmetä piirteitä, joita usein luonnehditaan epäsovinnaisiksi. Tietoverkoissa tätä toimintaa kutsutaan verkkoaktivismiksi, johon liittyy kansalaistottelemattomuuteen liitettäviä toimintamuotoja. Globaalit liikkeet, yhteisöt ja yksittäiset kansalaiset hyödyntävät verkkoaktivismia, jonka synonyymeja ovat muun muassa nettiaktivismi ja haktivismi. Suomessa verkkoaktivismia ei juuri ole, mutta maailmalta on esimerkkejä tällaisesta toiminnasta.

Verkkoaktivismi on kooste perinteisestä kansalaisaktivismista, teknologian käytöstä sekä sosiaalisen muutoksen mukanaan tuomista uusista tilaisuuksista toimia (McCaughey et al. 2003: 3). Tietoverkkoja ja viestintävälineitä käytetään taktisessa mielessä herättämään julkista huomiota ajettavan asian puolesta tai tehdä ainoastaan kiusaa kohteille esimerkiksi lähettämällä jatkuvasti samanaikaisesti suuret määrät sähköpostia tiettyyn osoitteeseen.

Keinovalikoimassa voi olla piraattiradiolähetyksiä, laitonta televisiolähetystä, performansseja julkisessa tilassa, verkkoahyökkäyksiä esimerkiksi tukkimalla yritysten tai organisaatioiden verkkopalvelimet massapostituksilla tai vääristämällä yritysten kotisivuja toisenlaisiksi. Tässä näytösmielessä taktinen media poikkeaa kansalaismediasta, sillä siinä ei pyritä ensisijaisesti muuttamaan kohdetta, vaan herättämään toiminnan avulla huomiota tilanteeseen ja toimijoihin. Kansalaismedia sen sijaan pyrkii liittoutumaan ja saamaan tukea eri tahoilta. (esimerkiksi McCaughey et al. 2003 ja Gray 2001) Taktinen media ei yleensä muodosta horisontaalisia verkostoja, vaan toimii heti, minkä piirteen perusteella se muistuttaa luvussa 6.3.3. kuvaamiani hybridiverkostoja. Media leimaa verkkoaktivistit, kuten muunkin kansalaistottelemattomuuden usein turvallisuusuhkaksi ja rikolliseksi toiminnaksi, vaikka kaikki ”haktivistien” toimintamuodot eivät ole laittomia.

Verkkoaktivismissa voidaan nähdä aste-eroja huvittelevasta hakkeroinnista aina informaatio sodan lietsomiseen. Hakkerit ja heistä erotuksena krakkerit käyttäytyvät eri tavoin

aktivismissa. Hakkerit usein avustavat mielenkiinnosta aktivisteja, kun krakkereilla on tarkoituksena saattaa kohteensa vaikeuksiin muun muassa tietomurtojen avulla.

Saksan tärkeimmän hakkeriyhteisön Chaos Computer Clubin (CCC) ideana on parantaa kansalaisten tietosuojaa ja uhmata ”Ison Veljen” valtaa. Yhteisö järjestää vuosittain tuhansia ihmisiä kokoavan tapahtuman, ja niissä kehoitetaan hakkereita ja kansalaisia taistelemaan tiukemmin vapaan verkon puolesta, koska tietoyhteiskunnan kansalaisoikeudet perustuvat ilmaisuvapauteen ja ideoiden vapaaseen kilpailuun. Yhteisö haluaa kumota käsityksiä, joiden mukaan hakkerit ovat rikollisia, ja viestiä, että he toimivat teknologiataitojensa kautta vapauden puolesta. (http://www.digitoday.fi/showPage.php?page_id=14&news_id=51638)

Tutkimuskirjallisuudessa (esimerkiksi Armond 2000, Meikle 2002, Gray 2001, Lappalainen 2005) on esimerkkejä, joissa tv:n avulla luodaan, jaetaan ja jalostetaan informaatiota julkisuutta varten siinä mittakaavassa, että olisi oikeutettua puhua informaationsodankäynnistä (cyberwar). Informaatiolla korostetaan vastakkainasetteluja ja lisätään konfliktien kärjistymistä mellakka-asteelle (esimerkiksi G8-kokouksen yhteydessä Black flag-toiminta Genovassa 2001) tai luodaan tilanteita tietoverkoissa perustamalla sinne viestinnän ja tiedotuksen kanavia perusinfrastruktuuriksi suoraa toimintaa varten. Tästä ovat esimerkkejä muun muassa WTO:n vastaiset protestit ("Battle of Seattle" 1999), jolloin toimintaa oli sekä kaduilla että tietoverkoissa. Informaationsodankäynti tapahtuu ilman asevoimia, mutta taistelutaktiikka muistuttaa aitoa sodankäyntiä: tiedustelutoimintaa, hyökkäyksiä, propagandaa, omien saavutusten mainostamista, vihamielistä vaikuttamista ja pelottelua mm. terrorismilla. Verkkosota ei ole uusi konfliktin muoto, vaan uudenlainen viestinnän konseptointi, jonka mahdollistaa entistä rikkaampi informaatioympäristö ja sen käyttö kansalaisyhteiskunnan (ja muiden yhteiskunnan alueiden) tarkoituksiin helppona ja tehokkaana vaihtoehtona. Informaationkeruu teki mahdolliseksi ymmärtää tilanteet nopeasti ja toimia syntyneen ymmärryksen mukaisesti suoraan. Osallistujia yhdistää halu ja motivaatio toimintaan.

Verkkoaktivismin vaikuttavuudesta mielipiteet jakautuvat. Hyökkäykset ja protestoinnit nähdään vain vandalismina eikä lainkaan poliittisena vaikuttamisena, koska niillä saadaan aikaan vain kaaosta ja kielteisiä reaktioita. Voi olla suurempi riski hävitä kuin saavuttaa tuloksia, esimerkiksi tottelemattomuutta edistävät ryhmät verkkoanarkialla ja yritysten sivujen sabotoinnilla voivat tuhota omat mahdollisuutensa tuloksiin, jotka sinällään olisivat

kannatettavia. Toisaalta verkkoaktivismilla nähdään hyviä puolia esimerkiksi taistelussa kansalaisten sananvapauden ja ihmisoikeuksien puolesta, ympäristönsuojelun edistämiseksi tai globalisaation vaikutusten esilletuomisessa.

Tutkimuksessani verkkoaktivismi on mielenkiintoinen sivujuonne ja ilmiö, joka osoittaa että maailmanlaajuisista resurssointia voidaan harjoittaa yhteisöjen itsensä perustamien viestintärakenteiden ja -järjestelyjen avulla. Se, mihin tarkoituksiin tätä yhdessä tekemisen muotoa käytetään, ei kuulu tutkimukseni keskeisiin teemoihin. Lisäksi verkkoaktivismi on viestintävalmiuksien näkökulmasta mielenkiintoinen toimintamuoto, sillä siinä tulee esille sekä liittymän, osaamisen ja motivaation keskinäinen yhteys tilanteissa, joissa informaatiota tarvitaan heti resurssiksi. Samalla se ilmentää, että yhdessä tekemisessä jokaisen osallistujan ei tarvitse osata itse kaikkea, vaan osaamista ja yhteyksiä voidaan jakaa toisten kanssa ja samalla toiminnan avulla motivoida yhteisöä.

5.4. Viestintävalmiudet ja tietoverkko-osallistuminen

Kansalaisten näkökulmasta tietoverkko-osallistuminen on yksi toiminnan muodoista, sillä suurin osa kansalaistoiminnasta on edelleen ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä kokouksissa, tapahtumissa, mielenilmauksissa, tapaamisissa jne.

Tietoverkkovälitteinen toimijuus edellyttää uudenlaisia taitoja ja osaamista. Ilman yhteyttä tietoverkkoon ja viestintätarpeiden tunnistamista se ei ole mahdollista. Niin ikään motivaatio ja tarpeet tv:n käyttöön ovat edellytyksiä tämänkaltaiseen toimijuuteen.

Tilastokeskuksen (Nurmela et al. 2005) katsauksen mukaan tietotekniikasta on tullut osa suomalaisten arkipäivää. Kymmenen viime vuoden aikana enemmistö suomalaisista on siirtynyt käyttämään tietokoneen, internetin ja mobiiliviestinnän välineitä, ohjelmistoja, palveluja ja tuotteita.

Tietokone oli vuonna 2005 noin 66 prosentilla ja internetyhteys 58 prosentilla suomalaisista kotitalouksista. Kotitietokoneiden tai internetyhteyksien määrä kotitalouksissa on kasvanut viime vuosina enää hitaasti. Sen sijaan uudet tietotekniikan käyttösovellukset kuten laajakaistayhteydet, kamerapuhelin ja digitaalisen television vastaanotin (digisovitin tai digi-tv) yleistyvät Suomessa nopeasti.

Matkapuhelimen yleisyys on vakiintunut 95 prosentin tietämille; miehistä 97 prosentilla ja naisista 91 prosentilla on matkapuhelin. Alle 40-vuotiaista lähes kaikilla on matkapuhelin.

Tekstiviestejä lähettää viikoittain 80 prosenttia matkapuhelimen omistajista. Internetselailua harrastaa reilu viidennes matkapuhelimen omistajista. Kamerapuhelin on yleistymässä nopeasti erityisten nuorten miesten keskuudessa, ja se oli vuonna 2005 noin 11 prosentilla vastaajista. Kuvia lähettää puolet kamerapuhelimen omistajista. Joka viides matkapuhelimen käyttäjä (770 000 henkilöä) oli tosin saanut kuvaviestin tai osoitteen internetsivustolle, missä kuvat voi katsoa. Tämä osa on huomattavasti kasvanut viime vuosina.

Matkapuhelin on ensisijaisesti henkilökohtaisen yhteydenpidon väline: matkapuhelimen lisäpalvelujen käyttäjien kokonaismäärä on lisääntynyt vain vähän. Matkapuhelimella maksaminen ja maksullisten soittoäänien ja logojen hankkiminen ja tekstiviestien lähettäminen olivat suosituimpia nuorten ikäryhmissä.

Tietoyhteiskunnan narratiivissa (ks. luku 2) esiintyy piilo-oletuksia, mitä tv:t:lla voidaan tehdä ja edistää. Julkilausumattomia oletuksia ovat muun muassa tv:t:n rationaalisuus ja tehokkuus sekä tekniikan palvelussuhde käyttäjiään kohtaan. Ne luovat käsityksiä, miten ihmisten tulisi käyttäytyä, hoitaa asioitaan ja käyttää tv:t:n palveluja. Käyttäjän roolissa voi olla hankalaa tiedostaa omat viestintätarpeensa yhteiskunnallisten asioiden suhteen ja tv:t:n palvelujen hyödyntäjänä siinä yhteydessä.

Tietokone- ja tietoverkko-osaamista sekä niiden käyttöä ja niihin liittyviä asenteita tutkinut Timo Sirkiä (Nurmela et al. 2004: 18-29) tarkastelee suomalaisten viestintävalmiuksia ulottuvuuksien avulla. Niitä ovat verkko-osaaminen, julkaisuosaaminen, verkossa harrastaminen ja tekniikan arvostus. Internetiä vähintään kerran viikossa käyttävistä suomalaisista on julkaisuosaajia noin 10 prosenttia, harrastajia 25 prosenttia, keskivertoja noin 35 prosenttia ja syrjäytyneitä noin 25 prosenttia. Julkaisuosaajat ovat viestintävalmiuksien näkökulmasta sisältöjä luovia, harrastajat enemmänkin yleisöä ja keskiverroiksi nimetyssä ryhmässä tv:t:n käyttö on välineellistä, mutta siinä on eniten yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita. Mielenkiinto yhteiskunnallisiin asioihin saattaa nostaa tietoverkon käyttöä ja viestintäpalvelujen hankintaa. Syrjäytyneet kokevat, että he ovat jääneet uuden tietotekniikan etenemisen jalkoihin ja että heille riittävät yksinkertaiset laitteet.

Parhaiten tietokonetta ja tietoverkkoja osaavat käyttää 18-34-vuotiaat. Yli 54-vuotiaat ovat selvästi huonoimpia osaajia. Tietoverkkoyhteisöjä hallitsevat 15-24-vuotiaat nuoret miehet.

Julkaisuosaajat ja harrastajat ovat miesenemmistöisiä, keskiverrot ja verkosta syrjäytyneet puolestaan naisenemmistöisiä. Iän mukaan ryhmät eroavat siinä, että tietoverkkoon pääsystä syrjäytyneissä ei juuri ole alle 30-vuotiata, mutta siellä ovat yliedustettuina yli 54-vuotiaat. Naisten ja miesten väliset erot näkyvät parhaiten 30-54-vuotiaiden kohdalla, missä naiset ovat miehiä taitavampia osaajia. Ryhmien alueellinen jakautuminen on melko tasainen. Asenteet tietoyhteiskuntaan ovat kaikissa ryhmissä melko samanlaisia.

Mitä enemmän internetiä käyttää ja mitä nopeammat yhteydet ovat, sitä useampia käyttötarkoituksia esiintyy. Internetin käyttömuodoissa alle 30-vuotiaiden ikäluokassa painottuvat viihteelliset tarkoitukset ja yli 30-vuotiaiden keskuudessa asiapitoisuus.

Julkisista palveluista tietoa hankitaan yleisesti kunnasta, työpaikoista, työttömyysturvasta, liikenteen aikatauluista ja reiteistä sekä opiskelusta ja verotuksesta. (Sirkiä et al.. 2005: 24)

Yli 54-vuotiaiden tietokoneen ja verkon käyttötaidot ovat selvästi heikompia kuin nuorempien ikäluokkien. Eläkeläisistä vain joka viides käyttää internetiä säännöllisesti. Ikäryhmien väliset ja asuinpaikkojen luonteista johtuvat erot ovat lisääntymässä. Arkiseen toimintaan nivoutuvat palvelut kohdistuvat parhaiten ylempien toimihenkilöiden käyttötarpeisiin ja sama suuntaus on oletettavissa myös uudesta palvelutarjonnasta. (Nurmela & Sirkiä 2004:17).

Viestinnän, vuorovaikutuksen, yhteydenpidon, julkaisemisen ja itsensä ilmaisemisen välineistö ja palvelut ovat lisääntyneet määrällisesti paljon muutamassa vuosikymmenessä. Ihmisten arjen rutiinien hoitaminen on kasvattanut tv-t-palvelujen käyttöä, koska ihmiset osaavat etsiä omiin käyttötarpeisiinsa sopivia palveluja tieto- ja osaamistason nousun ansiosta.

Mitä monipuolisemmasta, säännöllisemmästä ja syvemmälle käyttäjän arkiseen toimintaan nivoutuvasta viestintävälineiden ja -palvelujen käytöstä on kyse, sitä suuremmaksi kasvavat ikäryhmien ja ehkä myös alueen mukaiset erot. Kyseessä ei kuitenkaan ole pelkästään ihmisten osaamisen vaihtelut, vaan selitystä voi hakea siitä, että internetin palvelutarjonnassa ei löydy ihmisten elämänkaaren eri vaiheisiin sopivia ja käyttöön motivoivia palveluja. (Nurmela et al.: 62)

Poliittisesta järjestäytyneestä toiminnasta Suomessa ovat eniten kiinnostuneita keski-ikäiset ja sitä vanhemmat ikäluokat. Tvt:n osaaminen puolestaan keskittyy nuorempiin ikäluokkiin. Osallistumis- ja vaikuttamisfoorumien aktivoimista tai yhteyksiä kansalaisten ja yhteiskunnallisten päättäjien välille muodostettaessa ilmenee siten haastetta. Modernit kansalaisliikkeet käyttävät runsaasti tv-t-palveluja toiminnassaan. Mahdollisesti esimerkiksi kansanedustajien enemmistö ikänsä ja asenteidensa perusteella ei osaa suhtautua uudenlaiseen politiikan tekotapaan muulla tavoin kun arvostelemalla sitä kielteisesti.

Internetin ihmisten elinkaareen sopivia palveluja, jotka motivoisivat palvelujen käyttöön ja viestintävalmiuksien kehittämiseen, ei ole riittävästi. Tämän perusteella voitaneen päätellä, että keski-ikäiset ja sitä vanhemmat ikäluokat eivät ole vielä löytäneet internetistä itselleen sopivaa tarjontaa tai havainneet käyttötarpeita.

Olen kiinnittänyt runsaasti huomiota tv-t:n palvelujen, viestintävälineiden ja -kanavien käyttöön kansalaistoimijoiden osallistumisessa ja vaikuttamisessa. Toimijuus nostaa esille ihmisten toimien ja käytäntöjen yhteydet, sen mihin ja minkälaisiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tasoihin ja toimiin ne liittyvät. Tietoverkkovälitteisessä toiminnassa ilmenee ongelma-alueita, joita syntyy niin kansalaisten osallistumisaktiivisuuden vähäisyyden, viestintävalmiuksien vajeiden kuin sopivien menettelytapojen puuttumisen takia. Kansalaistoimijoiden keräämää ja esittämää tietoa ei aina oteta huomioon, sillä se koetaan ei-asiantuntijoiden tuottamaksi.

Tietoverkkojen hyödyntämisessä tärkeitä näkökulmia ovat kansalaisten tiedon saanti, osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuus päätöksentekoprosesseissa sekä päätösten toteuttamisen seurantomahdollisuus. Tästä herää kysymyksiä: Syntykö osallistumisesta kahtiajako niiden välille, joilla on edellytyksiä ja valmiuksia toimia niihin verrattuna joilta nämä puuttuvat? Voiko tietoverkko-osallistumisen kautta vaikuttaa, osallistua ja saada valtaa?

Tietoverkkovälitteinen keskustelu ei ole vakiintunut muodoltaan. Keskustelukulttuuri vaatii kypsymistä ja asioiden esittämisen hiomista tietoverkkoon sopiviksi. Johtopäätökseni on, että vuorovaikutteisia kohtaamisia ei juuri järjestetä tai jos jotain on tarjolla, se löytyy vasta verkkosivustolta etsimällä. Mahdollisuuksia erilaisten näkemysten esille tuomiseksi ei siten vielä suuresti hyödynnetä.

Esittelyissä tapauksissa ja toimintamuodoissa tv:n palveluilla ja välineillä on työkaluominaisuuksia, muutamissa tapauksissa ne ovat toiminnan edellytys ja mahdollistaja. Tietoverkot luovat yhteisöille toimintapaikkoja ja -tilanteita.

Kansalaisten kyvykkyys tehdä aloitteita ja osallistua päätöksentekoon liittyy kansalaistaitojen alueeseen. Lisävarinsa kansalaisvalmiuksiin antaa lisäksi se, että kansalaisten tulisi hallita erilaisia "kielipelejä", kuten hallinnollista terminologiaa, tietotekniikkaan liittyvää sanastoa ja tietoverkoissa käytettävää ilmaisua lyhenteineen ja hymiöineen, jotka vielä ovat useimmille vieraita.

Kansalaistaitojen korostaminen on paikallaan, sillä monimuotoinen julkisuus edellyttää sen eri puolien ja muotojen tunnistamista. Julkista keskustelua järjestävien tulee osata nostaa aiheita ja näkökulmia esiin niin, että julkisuutta välittävä media kiinnostuu niistä. Tiedon etsimisessä ja hakutulosten erittelyssä viestintävalmiuksiin kuuluvat kyvykkyys punnita tiedonlähteitä ja arvottaa niitä. Omaehtoinen julkaiseminen vaatii taitoja. Julkisoksi ryhtyneiltä edellytetään motivaatiota opettelemaan julkista puhetta ja esiintymistä sekä fyysisissä tilanteissa että tietoverkoissa. Erilaisia lukutaitoja, kuten politiikan lukutaitoa, jokaisen toimijan on syytä hallita.

Tvt:n hyödyntämiseen suomalaisilla on edelleen eritasoiset edellytykset, joita selittävät muun muassa motivaatioon, osaamiseen, ikään, asuinpaikkaan, taloudellisiin olosuhteisiin ja tietoverkkoyhteyksiin liittyvät seikat.

Mielenkiinto yhteiskunnallisiin asioihin saattaa nostaa tietoverkon käyttöä ja viestintäpalvelujen hankintaa. Niillä, joilla on hyvät viestintävalmiudet, on muita paremmat mahdollisuudet toteuttaa kansalaisuuttaan. Motivaatio ja osaaminen kansalaistoiminnassa keskittyvät Suomessa hyvin koulutetulle väestönosalle, jolla on lisäksi viestintäosaamista, motivaatiota ja liittymiä tietoverkkoon. Polarisaation vaara on ilmeinen.

Ihmisten vapaa-ajasta käyvät kamppailua hyvin erilaiset ajankäyttö- ja palvelutarjoumat. Kansalaistoiminta tapahtuu lähes yksinomaan omalla vapaa-ajalla, joten silloin ajan- ja rahankäytön rinnalla kyse on innostumisesta ja motivaatiosta toimintaan.

6. CASE: VERKOSTO PAIKALLISENA TOIMIJANA

Kuinka paikallinen toimija, helsinkiläinen kansalaisverkosto Pro kuntapalvelut toteuttaa kansalaisuutta ja hyödyntää tv:n palveluja omassa toiminnassaan? Kuvailen kansalaistoiminnan esimerkkinä tässä luvussa, kuinka verkosto pyrkii muodostamaan asiapitoisen argumentoinnin avulla keskusteluyhteyttä julkiso-roolissa (ks. luku 3.1.) Helsingin kaupungin virkamiehiin ja luottamushenkilöihin sekä kansanedustajiin sekä sitä, miten se pyrkii mediajulkisuuteen. Verkoston toimintaedellytykset ja niiden ylläpito viestintäpalvelujen avulla ovat myös kuvailun kohteita.

Pro kuntapalvelut -verkostoa koskeva aineisto perustuu a) haastatteluihin, joita olen tehnyt vuonna 2004, b) Eveliina Forssellin (2005) luvalla hänen tekemäänsä pro gradu -tutkielmaan ja c) internetin kautta saataviin aineistoihin (verkoston sähköpostilista, www-sivut, uutisointi verkostosta jne.). Forssellin kokoama haastatteluaineisto on kerätty suurin piirtein samoihin aikoihin kuin omani vuoden 2004 syksyllä.

Kuvailen verkostoa seuraavista näkökulmista:

- paikallisen toimijuuden muoto, käytännöt ja toiminnan järjestäminen
- julkiso ja mediajulkisuuteen pyrkiminen
- toiminnan järjestäminen ja vaikuttaminen
- tv:n käyttötavat ja viestintävalmiudet

6.1. Pro kuntapalvelut ja paikallinen toimijuus

Toimijuuteen liittyvät yleiset ja yhtäläiset kansalaisoikeudet sekä vallitsevat sosiaaliset käytännöt erilaisissa sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostuneissa tilanteissa. Pro kuntapalvelut -verkosto hyödyntää tilanteista toimijuutta nykykehitystä arvioivana ja tulevaisuuteen suuntautuva proaktiivisena toiminnan järjestäjänä. Kunnalliseen politiikkaan osallistuminen on vähentynyt viime vuosikymmeninä erityisesti puolueiden ja äänestysten kautta, mutta tilalle on syntynyt uusia osallistumisen muotoja, jotka liittyvät kuntalaisten

omiin intresseihin ja lähiympäristön kehittämiseen esimerkiksi koulujen, päiväkotien, sairaaloiden tai asuntojen rakentamisen osalta. Pro kuntapalvelut edustaa tämänkaltaista uutta osallistumisen ja vaikuttamisen verkostomuotoa. Vapaasti organisoituneena ja rekisteröitymättömänä ryhmänä sillä ei ole nimettyä johtajaa, tilinpitovelvollisuutta tai muita yhdistyslain edellyttämiä vastuita. Verkoston ”toimisto” on internetissä (<http://koti.omatsivut.fi/prokuntapalvelut>).

Verkosto on toiminut muutaman vuoden ajan Helsingissä, ja sillä on jonkin verran järjestäytyntä toimintaa myös Jyväskylässä ja Vantaalla. Pro kuntapalvelut korostaa sosiaalista vastuuta ja oikeudenmukaisuutta ja niihin liittyen pyrkii toimimaan äänitorvena niille, jotka eivät siihen itse pysty tai eivät ole kiinnostuneet, mutta joita päätökset mahdollisesti eniten koskettavat. Pro kuntapalveluissa Helsingissä toimii liki sata erilaisissa ammateissa tai eläkkeellä olevaa ihmistä (syksyllä 2005). He ovat keski-ikäisiä tai vanhempia kansalaisia, joista useimmat ovat aktiivisia muissakin liikkeissä, järjestöissä ja verkostoissa. Liike toimii puoluepoliittisesti sitoutumattomana, mutta osa sen aktiiveista kuuluu eri puolueisiin. Myös Helsingin kaupungin palveluksessa olevia henkilöitä on mukana verkoston toiminnassa.

Ihmisiä motivoi verkoston toimintaan helsinkiläisessä arjessa näkyvät, usein omakohtaisesti koetut epäkohdat ja kuntapalvelujen säästötoimenpiteiden vuoksi huonontuneiksi mielletyt palvelut. Yleisempi toimintamotivaation synnyttäjä on huoli pohjoismaisen hyvinvointivaltion tulevaisuudesta ja heikoimmassa asemassa olevien palveluiden käyttäjien tilanteesta.

[... oli jo mielenosoituksia silloin kun ensimmäiset säästöt tulivat ja yritettiin saada keskusteluja näistä säästöistä. Koottiin ihmisiä kentältä joiden töihin ne kohdistuvat. Nimi tuli vuosi sitten, samoja henkilöitä on ollut, on saatu uusia jäseniä ja uusia järjestöjä.]B

Verkoston sisäinen sosiaalinen kontrolli on vähäistä, joten verkoston jäsenet ottavat itsenäisesti kantaa asioihin. Vain kerran liikkeen kokouksessa on jouduttu antamaan palautetta jäsenelle, joka liikkeen nimissä esitti Helsingin Sanomien yleisönosastolla sellaisia mielipiteitä, joita muut eivät voineet hyväksyä.

[On parempi, että toimitaan avoimesti ja kaikki ovat tervetulleita. Koska suurimpia

ongelmia tällaisella liikkeellä on uskottavuus ja luottamus. Se, että saadaan jonkin verran uskottavuutta viestillemme, vaatii tosi paljon töitä. Ei ole kovin helppoa.Näiden uusien juttujen suurin ongelma on se että miten rakennetaan se luottamus tai uskottavuus.] A

Toiminnan horisonttina on paikkalähtöisyys, helsinkiläisyys, mutta verkoston ajamat asiat ovat laajasti eri sosiaaliryhmiä koskettavia ja siinä mielessä paikkaan sitoutumattomia, kuten esimerkiksi hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen. Tässä verkosto noudattaa samaa toimintamallia kuin mitä on havaittu esimerkiksi Sitran hallinnoiman Oppivat seutukunnat (OSKU) -hankkeen Nettimaunula-osaprojektissa. Siinä asukkaat pyrkivät edistämään omaa asuinpaikoista lähtevää näkökulmaansa Helsinkiä koskeneessa suunnittelukeskustelussa mm. verkostoitumalla muiden toimijoiden kanssa, millä halutaan vahvistaa sekä omaa asiantuntijuutta suunnittelussa että vaikuttavuutta (Staffans 2003: 124).

6.2. Julkiso ja pyrkimys mediajulkisuuteen

Paikallistasolla vaikuttavat monet muutosvirrat: valtakunnalliset, alueelliset sekä paikkakuntaan liittyvät omat piirteet, kuten kuntatalouden rahoitus, työllisyyden hoitaminen, sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen, koulutuksen, sivistystyön, harrastustilojen jne. ylläpitäminen. Kansalaisuuteen liittyvät näkökulmat ovat kunnallisessa päätöksenteossa jääneet sivuun, sillä kunnallishallinnossa noudatetaan nykyään New Public Management -ajattelua, missä korostuu asukkaiden asiakkuusrooli kunnan tarjoamille palveluille (Forssell 2005: 23).

Pro kuntapalveluissa toimivat pyrkivät julkisiksi, minkä kautta pyritään määrittelemään ongelmia ja ehdottamaan niihin ratkaisuja. Pro kuntapalvelujen toimintatyö edustaa keskustelevaa, osallistuvaa demokratiaa, joten se tuo esille vaihtoehtoja ja pyrkii lisäämään valtuutettujen tietoa helsinkiläisten arjesta ohi siitä tiedosta, mitä he saavat poliittiselta johtaja- ja virkamieseliitiltä ja median avulla.

Helsingin päättäjien haastamisessa julkiseen mielipiteenvaihtoon on toistaiseksi ollut huono menestys, sillä hallinnon ja valtuuston puolelta ei ole juurikaan lähdetty mukaan eikä paikallinen valtamedia ole ollut kiinnostunut tuomaan verkostoa esiin. Tilaisuuksissa ja

tapahtumissa julkisoutta on voitu harrastaa muutaman kerran, kun paikalla on ollut kaupungin virkamiehiä ja valtuutettuja (Forssell 2005: 52-54).

Koska Pro kuntapalveluihin kuuluu eri puolueiden jäseniä ja kansalaisaktiiveja, joten liike on saanut niiden perusteella tietynlaisen leiman kaupungin virkamiesten ja valtuutettujen silmissä. Pro kuntapalveluissa mukana olevista useat eivät halua politiikkaan, koska he ajattelevat, että voivat vaikuttaa verkostonkin kautta riittävästi. Tässä ilmenee yleisempi suhtautuminen politiikan kiinnostamattomuuteen ja uudenlaisten toimintamuotojen kiinnostavuus.

[Helposti lyödään leimoja, taaskin se luottamus...eikä anneta leimata jonkun käsikassaraksi, siihen törmää nopeasti koska tietysti ne jotka tällaisista asioista ovat huolestuneita, ne ovat usein poliittisesti sitoutuneita pitkään. Se on julkisuuden kannalta hankala homma.] A

Verkostoa koskeva uutisointi lehdissä on ollut melko vähäistä, erityisesti Helsingin Sanomissa. Paikallislehdissä, pienemmissä helsinkiläisissä lehdissä ja radiossa tilaa on saatu jonkin verran. (Forssell 2005). Mediakontakteja ei hoideta keskitetysti, vaan jokainen kiinnostunut voi itse olla yhteydessä toimittajiin ja tarjota esimerkiksi omaa artikkelia tai uutista julkaistavaksi. Muutamat liikkeen aktiiveista ovat olleet myös valtakunnallisissa keskusteluohjelmissa mukana.

[Julkisuudessa on pyritty oleen esillä. Porukoista osa on kirjoittelut lehtiin ja osa on ollut tv:ssä ja radiossa ja sillai. Yritetty syöttää sinne tiedotusvälineisiin aina näitä juttuja, mutta ei ota kovin hyvin tulta.] A

Verkkosivuston, kansalaistilaisuuksien ja uutisten tarjonnan lisäksi Pro kuntapalvelut julkaisee omaa lehteä, Moilasta, joka tehdään talkoohengellä ja jäsenten omalla rahoituksella ja järjestämällä maksullisia brunssitilaisuuksia.

Internetin hyödyntämisessä verkostolla olisi nykyistä suurempia haluja, mutta resurssien vähäisyys estää sen toteuttamista. Sivustolla on harrastettu jo erilaisten sisältöjen levittämistä, kuten esimerkiksi videoitujen puheiden ja Moilanen-lehden sähköistä jakelua sekä

postikorttien ja julisteiden välittämistä. Internet toimii verkostolle ensisijaisesti tiedotuskanavana ja arkistona.

6.3. Toiminnan järjestäminen ja vaikuttaminen

Verkosto järjestää kansalaistoimintaa kuntapalveluiden puolesta ja arvokeskusteluja kunnallispolitiikan suunnasta ja pyrkii saamaan niissä muutoksia aikaan. Tähän liittyvät aloitteet, kunnallisvalitus ja ratkaisuehdotukset kaupungin budjettiin. Toinen merkittävä tavoite on koota yhteen ja innostaa mukaan järjestöjä ja organisaatioita, joilla on samansuuntaiset tavoitteet.

[”Kansalaisverkoston tehtävä on kertoa siitä mitä tapahtuu, siitä mikä on mahdollista, siitä mikä toivottavaa. Tiedotusvälineiden tehtävä on penkoa asioiden todellinen laita. ...tavoitteenakaan ei ole tulla vallankäyttäjäksi tai vallan asemaan, vaan jakaa tietoja, jotta ne olemassa olevat hyvät järjestöt ja muut organisaatiot rupeaisi tekemään niitä töitä, joista ollaan samaa mieltä] A

Vaikuttamisen kohteena ovat päättäjien ja virkamiesten (eduskunta, valtuusto, kaupunginhallitus, lautakunnat jne) tietoisuus ja asenteet sekä kaupungin hallinnon toimintatavat. Ensisijainen vaikuttamiskohde on Helsingin kaupunginvaltuusto ja virkamiehistö. Toinen merkittävä vaikuttamisen kohde on suuri yleisö median ja julkisuuden avulla. Suurta yleisöä verkosto herättelee tuomalla aiheitaan esille tapahtumissa, seminaareissa ja verkostotapaamisissa.

Pro kuntapalvelujen toimintatapana on esittää asiapitoista argumentointia ja tuottaa toista tietoa kaupungin päätöksentekoon. Sen pääasiallisia toimintamuotoja ovat kokoukset, yleisötilaisuuksien järjestäminen, yhteydenpito kunnallisiin päättäjiin, aloitteiden tekeminen sekä keskustelun herättäminen julkisuudessa. Kaikkien näiden funktiona on julkaista asiantuntevaa vastainformaatiota kunnallispolitiikan päätöksentekoon, missä tieto on useimmiten virkamieskunnan tai muun virallisen tahon tuottamaa. Kokoukset toimivat keskusteluareenana sekä toiminnan suunnittelun ja tehtävien delegoimisen paikkana. Kokouksissa liikkeen toimijat myös tuovat esille sen, mitä ovat omalla tahollaan tehneet ja antavat myös analysoimaansa materiaalia muiden käyttöön.

[Ei ole ideoitu mitään erityisen poikkeuksellista. Sehän on kiinni siitäkin ketkä ovat mukana. nuoret toimii eri tavalla. Aiheemme on hirveen vaikea, ei ole ydinvoima tms. yleinen.]A

Osallistuva demokratia vaatii mukana olevilta monipuolisia tietoja käsiteltävistä asioista. Vapaaehtois pohjalta toimivissa liikkeissä ja verkostoissa tiedonhankinta tapahtuu etupäässä vapaa-ajalla, joten se kohdistuu etupäässä internetissä olevaan tarjontaan ja joukkoviestinnän sisältöihin. Sähköpostien avulla voidaan myös kartuttaa tietoa, mutta tiedon jalostaminen ja arkistointi on sähköpostissa hankalaa. Pro kuntapalvelujen edustajat käyttävät tiedonhankinnassa Helsingin kaupungin sivustoja, mistä löytyvät muun muassa valtuuston pöytäkirjat, kaupungin eri elinten suunnitelmat ja muistioita eri aiheita. Lisäksi verkoston jäsenet hankkivat tietoa Helsingin kaupungin kanssa toimivista yrityksistä internetin avulla.

[Voitaisiin rakentaa foorumeita, joissa katsottaisiin totuuksia. Joudumme luottamaan ihmisiin eikä kaikkea voi tarkistaa. Netti antaa mahdollisuudet tarkistaa väitteet, ovatkone totta ja sitten vielä haastaa ne. Se ei todellakaan ole meidän liikkeen tehtävä kuin Helsingin osalta. Ei onnistuisi muuten kuin lautakuntien esityslistojen perusteella netistä.]A

Verkoston toimintamuotoihin kuuluvat myös mielenosoitukset (Kynttilämielenosoitus 2003), keskustelualoitteet, lisäbudjettiriihet, seminaarit, lehti, verkkosivut ja yhteydet kaupungin hallintoon. Kannanotot kootaan työryhmissä, joihin kaikki kiinnostuneet voivat osallistua. Yhteiset tavoitteet ja näkemykset muodostuvat keskusteluissa, joita käydään avoimissa yleisötilaisuuksissa. Toimintaa käynnistää ja järjestää ydinryhmä. Se hankkii resursseja verkoston avulla sekä perinteisin tavoin että viestintätekniikan avulla (sähköposti, puhelin, verkkosivut). Se hyödyntää verkoston osaamista ja hankkii lisäresursseja (asiantuntemusta) toiminnan tukemiseen mm. hankkimalla lisäinformaatiota käsiteltäviin asioihin sekä kutusumalla asiantuntijoita paikalle omiin kokouksiinsa. Lisäksi on kampanjointia (postikortit päättäjille).

Forssellin mukaan (2005: 59-62) verkoston jäsenet näkivät vaikuttavuuttaan jo siinä, että verkosto on saatu syntymään ja sen piirissä on käyty keskusteluja palveluista erittäin runsaasti osallistujien kesken. Tällä on ollut sosiaalista pääomaa lisäävä vaikutus.

Kaupunginvaltuustossa on verkoston esiin nostamien asioiden perusteella tehty muutamia ponsiesityksiä, vaikka verkoston roolia on tässä yhteydessä vaikea yksiselitteisesti näyttää toteen. Sosiaali- ja terveyslautakuntien kanssa keskusteluyhteyden syntymistä pidettiin onnistumisena.

Valtuutetut ovat Forssellin (emt.) mukaan ottaneet itse yhteyttä verkoston toimijoihin, mikä haastatteluissa nähtiin myönteisenä kehityksenä keskusteluyhteyden syntymiseksi ja osoituksena toiminnan vaikuttavuudesta.

Parhaimpina saavutuksenaan verkosto pitää vuodelta 2004 seuraavia asioita: Helsingin kaupungin liikelaitosten voitot tuotiin julki ja ne tulivat mukaan vuoden 2005 budjettikirjaan virallisiksi rahoituslähteiksi, vanhusten palvelukeskuksen yksityistämisen estäminen, Myllypuron sairaan myyntihankkeen torjunta sekä keskusteluilmapiirin muuttuminen.

6.4. Verkoston tvt:n käyttötavat ja viestintävalmiudet

Pro kuntapalvelujen viestintä tapahtuu pääasiallisesti tapaamisissa ja tvt:n palvelujen avulla, joita käytetään tarvelähtöisesti toiminnan tueksi. Kustannustekijät ovat olennainen syy käyttää sähköpostia ja ryhmätekstiviestejä tiedottamisessa ja kokousten koollekutsumisessa. Verkoston ensisijainen kriteeri tvt:n käytölle näyttäisi siten olevan rationaalisuus ja käyttötarpeet.

6.4.1. Liittymä

Liikkeessä mukana olevien informointi ja innostaminen kokousten ja tapaamisten rinnalla perustuu sähköpostilistan ja tekstiviestien käyttöön.

Pro kuntapalvelut -liikkeen sähköpostilistalla oli 85 henkilöä huhtikuussa 2005. Listalla käydään keskustelua liikkeen kannalta ajankohtaisista teemoista ja levitetään tietoa liikkeen toiminnasta ja tapahtumista. Sähköpostilistan merkitys nousi korostuneesti esille haastatteluissa.

”[M]iksi se (liike) pysyy näin pystyssä, niin siinä on tietysti pitkälti kysymys siitä,

että on sähköpostilistat olemassa. Muutenhan ei tämäntyyppiset organisaatiot vois pysyä pystyssä. [S]e tietenkin avaa sitten tämmöiselle hyvinkin heikosti järjestäytyneelle toiminnalle ihan hyviä mahdollisuuksia, mitä ei ole koskaan aikaisemmin ollut.” (Lainaus Forssell 2005)

[Ennen kaikkea minulle tulee sähköpostia eri verkostojen kautta ja mä informoin paljon eri ihmisiä sähköpostin kautta, lähetän ja otan vastaan, se on nopein tapa ja on vähentänyt aivan hirveesti puhelinneuvotteluja tää sähköpostimahdollisuus. Ennen oli se oli sitä että tavoitteli ihmisiä viis, seitsemän, kahdeksan kertaa puhelimella, onko paikalla vai eikö ole. Meni energiaa, nyt tää helpottaa hirvittävästi.]B

Kirjeposti vain vähän käytössä kustannusten vuoksi, joten sähköposti korvaa useimmissa tapauksissa perinteisen postin. Kirjeiden (sekä perinteisten että sähköisten) tarkoitus on hankkia uusia toimijoita verkostoon, ja niitä on lähetetty muun muassa puolueille ja organisaatioille. Sähköpostilla hoidetaan myös julisteiden, lentolehtisten ja koollekutsumisten materiaalit, jotka voi tulostaa ja jakaa paperilla.

Internetsivusto on toiminut etupäässä informaation jakamisen apuvälineenä ja arkistona sekä informaatiokanavana toiminnasta kiinnostuneille.

Sivusto on yhden liikkeen aktiivin perustama ja ylläpitämä palvelu, josta löytyvät ajankohtaisten uutisten lisäksi kokouksiin ja tapahtumiin liittyvää aineistoa, tehdyt aloitteet, tallenteita tilaisuuksissa käytetyistä puheenvuoroista sekä lehtiartikkeleita.

[Sehän toimii tavallaan arkistona. Mä olen pitänyt siinä uutispalstaa ja sit siinä on julkaistu eri paikoissa julkaistuja kirjoituksia ja siitä tulee samalla arkisto. Jos joku uusi kiinnostuu toiminnasta, riittää että antaa nettisivun osoitteen.] A

[Se on vähän niin kuin kirjasto ja tietokirja, johon kuka tahansa pääsee katsomaan mikä se on, mutta se on sellainen että sitä päivitetään koko ajan ja siihen tulee uusia sivuja lisää ja järjestyskin saattaa muuttua.] B

[Olennaisin on aktiivitoiminnan sisältö, välinettä voidaan käyttää tiedotukseen,

ilmoituksiin, vaatimuksiin jne..] C

Välillä verkkosivusto on ollut poissa näkyvistä internetissä operaattori- ja resurssiongelmien vuoksi.

Uusimmat tvt:n sovellukset, kuten blogit tai verkkovälitteiset kokoukset, eivät ole käytössä.

6.4.2. Motivaatio

Motivaatio käyttää tvt:n laitteita, verkkoja ja palveluja esiintyy haastattelujeni perusteella muutaman käyttötärpeen kautta. Niitä ovat työväline, vaihtoehtojulkisuuden tuottaminen, yhteydenpito, tiedottaminen, verkostoituminen ja kansalaistoiminnan aktivoiminen.

[Niiden arvo on työvälinearvo, ei itseisarvo tai viihdearvo, tekemistä on aina löytynyt. Tietotekniikka on helpottanut monia asioita, mutta sisältöä se ei ole muuttanut tai työn kohteita mun kohdalla. Se on vaan tuonut vain helpotusta ja itse asiassa jossakin tapauksessa mahdollistanut työmäärän lisäämisen.] C

[Motivaatio ensin asioihin ja niihin vaikuttamiseen ja sen jälkeen valitaan sopivat välineet.]B

Haastattelujen perusteella Pro kuntapalvelujen jäsenet käyvät verkkovälitteistä kansalaiskeskustelua vielä melko vähän muillakin tarjolla olevilla sähköisillä keskustelupalstoilla. Motivaatio ja aika eivät riitä näihin.

6.4.3. Osaaminen

Tietoteknisten taitojen ja osaamisen hankinnassa työelämä ja omakohtaiset kokeilut ovat merkittävimmät opinlähteet. Omatoiminen opettelu perustuu aiemmin opitun hyödyntämiseen ja vertaisapuun.

[...mä kuulun siihen sukupolveen että tietotekniikan itse opetteli. ... Tartun ohjekirjaan vasta sit kun mikään muu ei auta. Vielä ei ole tullut tarvis vaan aina on joku kaveri joka on jo kokeillut ja neuvo selkeästi käyttäjän kannalta.] C

[Osaaminen ei ole kovin vahvaa, mutta räpiköiden saadaan viestit perille. Osa aktivisteista varmaan menee sivuun sen takia, ettei ole mahdollisuutta tällaiseen sähköiseen vuorovaikutukseen.] A

Odotuksia digitaalisen television käyttöön ei juuri ilmennyt. Ajankohta (elokuu 2004) selittää osan tästä vähäisestä kiinnostuksesta, koska silloin digitaalisen television levinneisyys oli varsin pientä. Osaamisen ja muiden valmiuksien puute nousi esille, mutta myös näkemystä että tekniikan sovellusten ja laitteiden yleistyessä myös niiden helppokäyttöisyys kasvaa.

[Voishan sitä kuvitella, että joskus tulevaisuudessa olisi mutta eihän nyt ole minkäänlaisia valmiuksia sellaiseen. Kannattaa nyt yrittää kirjoittaa lehtiin ja sitten on noita vapaasana-palstoja eri paikoissa joten sinne voi levittäytyä.] A

[Kansalaisjärjestöt pystyvät toimittamaan ohjelmia, digimaailma avaa paljon suuremman kentän sekä toteuttaa että esittää liikkuvan kuvan muodossa asioita. Digitaalikuvaus voi viedä sisältöön niitäkin jotka ovat kiinnostuneita tekniikasta. (...) Laitteet ovat helppoja, ei tehdä elokuvaa vaan taltioita, joten oppiminen onnistuu. Aikuisilla tämä on erilaista. Informatiivista välitystä tulee lisää kansalaisilta, ja voidaan laittaa internetiin jolloin kaikkien käytössä.] C

6.5. Verkoston ja järjestöjen väliset tv:t:n käyttökulttuurierot

Pro kuntapalvelujen osallistujilla liittyä tietoverkkoon on useimpien kohdalla olemassa, vaikkakin osa potentiaalisista aktiiveista saattaa liittymän puuttumisen vuoksi jäädä syrjään. Osaaminen tietotekniikan käytössä on riittävää niihin tarkoituksiin, mitä verkosto käyttää (puhelin, tekstiviesti, sähköposti), mutta internetsivuston ylläpidossa taitoja ei ole kaikilla riittävästi. Tämä saattaa liittyä siihen, ettei taidon hankkimiseen ole tarvetta, sillä eräs verkoston jäsen on ottanut tehtävän hoitaakseen muiden puolesta.

Motivaatiota kansalaistoimintaan sen sijaan löytyy riittävästi, jotta verkosto pysyy pystyssä ja saa aikaan keskusteluja ja kannanottoja. Pro kuntapalvelujen Moilanen-lehden tekeminen kokoaa yhteen jäseniä ja luo yhteisöllisyyttä tekijätiimin kesken. Merkittävää on myös

motivaatio tuottaa lehteä talkoilla ja omakustanteena. Uusimpiin tvt:n mahdollisuuksiin verkoston jäsenillä on odottava suhde, sillä toiminta tapahtuu vapaaehtoisvoimin ja omalla ajalla, joten resursseja ei ole paljon käytössä. Käyttötarve ja kustannukset sekä verkoston jäsenten mahdollisuudet käyttää valittuja palveluja ovat ensisijaisia kriteereitä valinnoille.

Liikkeen toimintaedellytyksiin kuuluvat olennaisesti puhelin (matka- ja lankapuhelimet), sähköposti ja tekstiviestintä.

Sari Aalto-Matturi (2004) tutki lisensiaattityössään Suomen ammattijärjestöjen keskusliiton SAK:n ja sen jäsenjärjestöjen sekä kolmentoista kansalaisjärjestön verkkoviestintää ja viestintävalmiuksien tasoa. Järjestöjen viestintävalmiuksia tarkasteltiin Marja-Liisa Viherän kehittämän viestintävalmiuksien mittariston (osaaminen, motivaatio ja liittymä) avulla. Aalto-Matturin tutkimuksessa oli mukana järjestöjä, yhdistyksiä ja organisaatioita, joista useimmilla on oma toimisto, palkattua henkilökuntaa ja budjetoituja varoja toimintaa varten. Useat niistä saavat valtionavustuksia kulujen kattamiseen. Näiden piirteiden vuoksi se poikkeaa selvimmin Pro kuntapalveluista.

Aalto-Matturin tutkimuksesta (243-245, 251-262) selviää, että järjestökentällä tvt on monin tavoin käytössä työvälineenä ja toiminnan apuna, mutta vielä mikään hänen tutkimistaan kohteista ei ole siirtynyt pelkästään tietoverkkojen virtuaaliseen muotoon.

Sähköpostilla ja tekstiviesteillä on useimpien järjestöjen viestintästrategiassa marginaalinen merkitys. Sähköpostia järjestöt käyttävät vaihtelevasti jäsentiedotuksen välineenä. Joillekin se on pääasiallinen väline, mutta jotkut eivät käytä lainkaan käytännössä hankalien sähköpostilistojen perustamisen ja ylläpidon takia. Myös se, ettei kaikilla ole sähköpostiosoitetta, rajaa välineen käyttöä jäsentiedottamisessa, joten sitä on edelleen hoidettava myös kirjeitse, vaikka sähköposti toisikin säästöjä.

Yhteisöllinen ja osallistuva vuorovaikutus on järjestöissä vielä vähäistä ja enimmäkseen vasta idea-asteella. Toiminnan organisointi ja mobilisointi nousevat esille erityisesti kampanjointiin keskittyvissä järjestöissä, kuten Suomen Amnesty'ssa ja Greenpeace'lla.

Tvt:n mahdollisuuksien nykyistä laaja-alaisempaa hyödyntämistä ovat hidastaneet Aalto-Matturin (emt.: 255-256) mukaan ainakin seuraavat tekijät: osaamisen puutteet, asenteet,

rakenteet, toimintatavat, eriarvoistuminen verkkoon pääsyn mahdollisuuksissa, huoli jäsensidoksen heikentymisestä, tietotulvan jäsentymättömyys, kustannukset sekä nopeuden ja reaaliaikaisuuden vaatimukset.

Havaintoni on, että kansalaistoiminnan alueella tv:n käyttö on vielä melko vähäistä, kun sitä vertaa käytettävissä oleviin mahdollisuuksiin. Hyöty ja asiapitoisuus korostuvat käyttömuodoissa, joten toimintatarpeista lähtevä tv:n palvelujen valinta on ensisijaista. Yleisesti hyväksytyjen verkkoviestinnän keinojen käytölle voi etsiä selitystä myös verkoston jäsenten demografisista ominaisuuksista (kuten iästä, sukupuolesta ja ammatista) ja myös toimintamotiiveista.

Tvt:n palvelujen uudet ominaisuudet eivät ole vielä kotoutuneet käyttäjille eivätkä kansalaistoiminnassa mukana olevien viestintävalmiudet ole kehittyneet niin laajoiksi, että tarjoumasta tunnistettaisiin vielä kovin hyvin omiin tarkoituksiin sopivia uusia palveluja.

Muodollisesti järjestäytyneillä yhdistyksillä ja järjestöillä on paremmat edellytykset pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen verkkoviestintään ja muuhun tv:n käyttöön kuin verkostoilla ja liikkeillä, joiden voimavarat perustuvat motivoituneisiin ihmisiin ja vapaaehtoistyöhön.

Sähköpostin ja tekstiviestien avulla kokoontuminen ja toiminnan järjestäminen onnistuu parhaiten kampanjaluonteisissa järjestöissä, joissa henkilökohtaisilla tapaamisilla ei ole niin paljon merkitystä kuin järjestöissä, jotka toimivat pitkäjänteisten asioiden parissa.

Monilta kansalaisverkostoilta ja -järjestöiltä puuttuu edelleen pääsylippu tietoyhteiskuntaan: liittymä tietoverkkoihin, eri palveluiden käytön osaaminen sekä se, että tiedostaa tv:n tarjoamien palvelujen olemassaolon on vielä saavuttamatta.

7. TVT:N PALVELUJA KANSALAISSOSALLISTUMISESSA

Oletukset uuden tv:n palvelujen kansalaislähtöisestä käytöstä perustuvat niihin potentiaalisiihin mahdollisuuksiin, joita niiden kulttuuriset, tekniset ja poliittiset ulottuvuudet antavat. Kulttuurinen ulottuvuus liittyy käyttökulttuurien muotoutumiseen, tekniset ulottuvuudet puolestaan palvelujen soveltamiseen eri tarkoituksiin ja poliittisissa ulottuvuuksissa kyseessä ovat ennen muuta viestintäpoliittiset linjaukset, joita julkinen valta tekee käyttötarkoituksia ja -rajoituksia varten.

7.1. Verkottunut media

Tvt:n palvelujen käyttö onnistuu nykyään melkein missä ja milloin vain tiedon digitaalisuuden vuoksi. Koska tiedon prosessointi nopeutuu ja monipuolistuu tv:n avulla, periaatteessa on mahdollista yhdistää toisiinsa mitä tahansa ja mistä tahansa tulevaa tietoa joustavasti jaettavaksi erilaisissa sovelluksissa ja tilanteissa. Tämä piirre luo pohjaa tiedon luomiseen ja käsittelemiseen kaikkialla, muun muassa langattoman internetin ja mobiililaitteiden avulla. (ks. luku 2)

Verkottunut media antaa käytännössä kyvykkyyttä kansalaisille toimia sekä yksilöinä että verkostoina riippumattomasti ja itsenäisesti ilman organisoitumista sosiaalisiin tai taloudellisiin järjestelmiin. Yhdisteltävyyden ja verkottamisen vuoksi samoja sisältöjä voidaan versioida eri verkkoihin ja päätelaitteisiin. Osallistumisessa ja vaikuttamisessa verkkojen ja päätelaitteiden yhdisteleminen (konvergenssi) ei ole tärkeintä, vaan ne ovat apuvälineitä vaikuttamispyrkimyksissä. Usein viestintävälineen valinta perustuu siihen, että laite ja yhteys toimivat, hinnat ovat käyttäjäystävällisiä ja käyttö on helppoa.

Aiemmin esittelemäni esimerkit osoittavat, ettei mikään media ole yksinään käytössä, kun kansalaiset haluavat toimia edistääkseen omia tavoitteitaan. Tvt:n palvelujen rinnalla käytössä ovat painettu ja sähköinen viestintä sekä muut kanavat ja välineet seinäkirjoituksista lähtien. Niin ikään hallinto, instituutiot, yritykset ja media käyttävät laajasti eri välineitä ja verkkoja omassa toiminnassaan.

7.1.1. Internet

Internetiä on tutkittu monin tavoin, muun muassa liittymien levinneisyyden ja tietoverkkoon pääsyn perusteella, mediana, julkisuustilana, viihteenä, kulttuurisena ilmiönä, retoriikan kohteena, talouden ja kuluttamisen näkökulmista, teknisenä rakenteena, verkottumisvälineenä, feministisestä näkökulmasta jne.

Internet-tutkimus voidaan ymmärtää vähintään kahdella eri tavalla (Paasonen 2003). Se voi Paasonen mukaan olla internet-tutkimusta, joka vertautuu televisio- tai elokuvatutkimuksen tapaisiin vakiintuneisiin median kautta määrittyviin tutkimuskenttiin tai internetin tutkimisena, jolloin sitä voidaan ymmärtää yleisterminä internetiä eri tutkimusperinteissä tarkastelevalle ja hyödyntävälle tutkimukselle. Käytän tässä yhteydessä internetin suhteen jälkimmäistä lähestymistapaa ja käsitteelen sitä osallistumisen ja vaikuttamisen näkökulmasta.

Monissa kansalaistoimintaa käsittelevissä tutkimuksissa (muun muassa Meikle 2002, McCaughey & Ayers 2003 ja Lappalainen 2005) internet nähdään välineeksi vaikuttaa ja saada poliittista valtaa. Tällöin internetiä käytetään toiminnan tilana, välineenä ja päämääränä. Näissä tarkoituksissa internet luo puitteet vuorovaikutukselle, tietoprosesseille ja viestinnälle, jotka palvelevat verkottumista.

Internetissä portinvartijoiden merkitys on olematon. Julkaisutoimintaa verkossa ei siten voida helposti estää tai sensuroida. Mikäli jotain poistetaan, se ilmestyy jostain esille, koska materiaaleja tallennetaan eri puolille verkkoa. Verkossa kaikki ovat periaatteessa yleisöä, mutta myös tuottajia ja käyttäjiä.

Olen rajannut internetin tutkimisen palveluihin, joita siellä tai sitä kautta on mahdollista tarjota ja tuottaa kansalaisyhteiskunnan tarpeisiin. Rajanveto on useissa tapauksissa hankalaa, sillä ”ameebamaista” internetiä koskevat rajaukset ovat vaikeita. Internet verkkojen verkkona ja median mediana sisältää monitahoisia ulokkeita ja sisältää sekä uutta että vanhaa mediaa, erilaisia viestintämuotoja, käyttökulttuureja jne. Olennainen osa internetin palveluista välittyy käyttäjille www (World Wide Web)-sivustojen kautta. Muita palveluja ovat muun muassa sähköposti, postituslistat, uutisryhmät, pikaviestintä (chat, IRC), tiedostojen siirtäminen (FTP-protokolla), puhelu ja haku. Viime vuosina internetistä on tullut myös televisio-ohjelmien jakelukanava. Myös tämä ns. nettitelevisio voidaan luokitella palveluksi.

7.1.2. Mobiiliviestintä

Mobiiliviestintä on terminä laaja ja vakiintumaton. Tarkastelen myös sitä palvelujen kautta. Mobiiliviestinnän palveluja ovat muun muassa puhelu, tekstiviesti, ryhmätekstiviesti, kuvaviesti, videokuvan siirto, datasiirto, tilaaminen, paikannus, sähköposti, digitaalisen television ohjelmajakelu jne. Mobiiliviestintä ei rajoitu aikaan eikä paikkaan. Se toimii viestijöiden kesken sekä paikallaan että liikkeellä ollessa. Mobiiliviestinnän voi rajata muusta mediasta viestintään käytettävän välineen ominaisuuksilla. Mobiiliviestintäväline on langattomasti yhteydessä tietoverkkoon tai muihin mobiiliviestinnän käyttäjiin. Mobiiliviestinnän laitteisiin kuuluvat muun muassa matkapuhelin, älypuhelin, kämmentietokone, kannettava tietokone jne.

Mobiiliviestinnän käyttö on Suomessa laajaa mutta vielä kapea-alaista. Matkapuhelin on ensisijaisesti henkilökohtaisen yhteydenpidon väline. Potentiaalisia mahdollisuuksia on runsaasti tarjolla, kuten nopea tiedon hankinta ja saanti paikasta riippumatta, yhteyksien ottaminen tietoverkkoihin, muihin tietokoneisiin, puhelinverkkoon ja palveluihin ja vuorovaikutuksen mahdollisuudet (esimerkiksi suoran palautteen saaminen).

Mobiiliviestinnän palveluista otan seuraavassa palvelujen soveltuvuutta tarkastelevassa luvussa esille puhelut, tekstiviestit, ryhmätekstiviestit, kuvaviestit ja videoiden välittämisen. Valintaperusteena on se, että em. palvelujen käyttöön ei tarvitse kovin suuria investointeja ja myös siitä syystä, että niiden ominaisuudet ovat nopeasti hyödynnettävissä.

7.1.3. Digitaalinen televisio

Digitaalisen television lanseerausvaiheessa 2000-luvun alussa puhuttiin paljon sen ominaisuudesta kehittyä kansalaisten tietoyhteiskuntapäätteeksi. Lupaukset ohjelmien vuorovaikutusmahdollisuuksista eivät ole toteutuneet. Pertti Näränen (2006) mukaan digitaalisen television käytännössä merkittävin vaikutus on toistaiseksi television kanavatarjonnan lisääntyminen eikä vuorovaikutteisten ja tietoyhteiskuntapalvelujen mahdollisuuksilla tähänastisen kehityksen valossa ole suurta merkitystä. Uusi kanavatila periaatteessa tarjoaa tilaa yhteiskunnallisesti relevantin kansalaiskeskustelun ohjelmille. (Näränen 2006: 4)

Television digitaalisuus koetaan usein ominaisuudeksi, joka merkitsee pakkoa ja uutta kustannusta analogisen televisiovastaanoton päättymisen vuoksi. En käsittele tässä yhteydessä juurikaan digitaalisen television historiaa enkä välineeseen liittyvää markkinapuhetta, vaan kiinnitän huomiota niihin piirteisiin, joita televisio digitaalisena mediana voi tarjota muiden viestintävälineiden joukossa kansalaisille.

Juhani Wiion mukaan digitaalisen television roolia voi lähestyä julkisen palvelun yhteydessä laajimmillaan sosiaalisten arvojen välittämisen sekä kansalaisten oikeuksiin vastaamisen näkökulmasta. Taustaoletuksena on, että kansalaisten kannalta tärkeää ovat jäsenellisen tiedon saatavuus, kulttuurin uusiutuminen, itsenäisyyden lisääntyminen, osallistumismahdollisuuksien kasvu, yksilöidyt palvelut ja lopulta koko hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen. (Wiio 2004)

Television käyttökulttuurit ovat Tarkan (2002) mukaan kiinteästi kietoutuneet arjen sosiaalisiin ja aineellisiin käytäntöihin. Siten televisiota on vaikea nopeasti muuntaa sellaiseksi, miksi sitä markkinapuheissa on mainostettu. Joukkotiedotusvälineen, kuten television, luonteeseen kuuluu hierarkkinen tuotanto- ja toimitustapa. Televisiosta jää helposti tuttuuden taakse pimementoon sen näkymätön puoli: sen luo on helppo päästä, mutta sinne on esimerkiksi tiedontuottajana tai ohjelmantekijänä vaikea päästä (esim. Dahlgren 1995).

Digitaalinen televisio antaa mahdollisuuksia huomioida erityisyleisöjä sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Kaikille näkyvien lähetysten lisäksi mahdollisuuksia on myös muilta suljettuihin lähetyksiin, esim. yritysten omaan käyttöön koulutustilaisuuksissa tai järjestöissä vuosikokouksiin tai tapahtumiin. Erityisohjelmia voidaan sijoittaa valtakunnalliseen ohjelmakarttaan, alueellisiin lähetyksiin tai tarjota kanavaa jakelutieksi yhteisöjen omille tuotannoille.

7.1.4. Yhteenveto

Internetin, mobiiliviestinnän ja digitaalisen television ominaispiirteiden yhteenvedossa käsitelen em. välineiden käyttöä muuttujien avulla. Koska kaikki välineet ovat historialtaan nuoria ja käyttötarkoituksiltaan vakiintumattomia, kaavio on lähinnä viitteellinen. Esimerkiksi vuorovaikutusmahdollisuuksien tarkastelu on hankalaa, koska vuorovaikutteinen käyttö on riippuvainen käyttäjän omista tavoista. Huomiotta ei voida jättää myöskään ajan- tai

rahankäyttöhalukkuutta välineiden suomien vuorovaikutuksen ja osallistumismahdollisuuksien hyödyntämisessä.

Kuvio 3. Digitaalisten viestintävälineiden erityispiirteitä käyttäjän näkökulmasta välineiden nykyisillä käyttökulttuureilla

Internet*	Mobiiliviestintä**	Digitaalinen televisio***
- paikkasidonnainen tai mobiili	- mukana kulkeva ja liikkuva	- paikkasidonnainen tai mobiili
- avoin tai suljettu, henkilö- tai ryhmäkohtainen tai julkinen	- henkilökohtainen, uusia julkisen toiminnan muotoja syntynyt (esimerkiksi keskustelupalstat, tv-chat)	- julkinen, yhteinen, sosiaalinen, massajakelu helppoa
- joustava eri tarkoituksiin ja tarpeisiin sopiva, käytettävissä vuorovaikutuskeinoja	- joustava: nopea tiedonhankinta ja vuorovaikutusmahdollisuus	- vähän vuorovaikutuskeinoja
- tiedonhankinta, viihde, yhteydenpito, palvelut	- yhteydenpito, tiedonvälitys, palvelut	- tieto, viihde, ajankulu, rentoutus, palvelut
- yhteisöllinen tiedontuottaminen	- yhteisöllisen toiminnan apuväline	- heikko yhteisöllisen tiedontuottamisen mahdollisuus
- hyvä arkistointimahdollisuus	- vähäinen arkistointimahdollisuus	- arkistointi nauhoituksen tai tallentamisen avulla
- käyttöönotto vaatii ponnisteluja	- helppo käyttöönotto	- käyttöönotto melko vaivatonta
- oppiminen vie aikaa	- oppiminen helppoa	- oppiminen nopeaa
- päivittäminen jatkuvaa	- päivitystarvetta ei juuri ole	- ei vaadi jatkuvaa päivittämistä
- voi käyttää viestintävalmiuksien opettamiseen	- opetusikässä vielä alkuvaiheissa	- voi käyttää viestintävalmiuksien opettamiseen
- osallistumismahdollisuudet hyvät	- osallistumismahdollisuudet hyvät	- osallistamisen kanava

Salminen 2006

**Internet sisältää tarkastelussa sähköpostin, www:n, uutiskirjeet, pikaviestinnän, uutisryhmät

** Mobiiliviestinnästä mukana ovat puhe, tekstiviesti, ryhmätekstiviesti, multimediamviestit, datasiirto, palvelut, älypuhelimet

*** Digitaalisen television toimintamalli vuonna 2006

Internet osoittautuu tutkimukseni mukaan monipuolisimmaksi osallistumisen ja vaikuttamisen mediaksi. Siinä ja sen avulla voidaan toimia monin erilaisiin tavoitteisiin pääsemiseksi, eri tavoin, eri aikoina ja eri paikoista. Mobiiliviestinnän uusimmat välineet ja palvelut voivat tulevaisuudessa haastaa internetin valta-asemaa, mutta se tapahtunee, jos tapahtuu, vuosien kuluttua ja vaatii älypuhelin-leviämistä laajoihin piireihin. Tällöin olisimme tietoympäristössä jokapaikan (ubiikin) tietotekniikan käyttäjiä ja kohteita. Digitaalisen television tämänhetkinen käyttökulttuuri muistuttaa analogisen television käyttökulttuuria, mikä ei muutu kovin nopeasti, vaikka viestintäpolitiikassa tehtäisiin uudenlaisia avauksia yhteisöllisten tuottajien esiinpääsulle television ohjelmatarjontaan. Muitakin muutoksia laajentuvasta ja konvergoituvasta viestintäteknikasta on syntynyt tai syntymässä: televisiolähetys voidaan seurata tulevaisuudessa televisiopäätelaitteen lisäksi laajakaistayhteyden kuin matkaviestinten välityksellä.

Digitaalisessa mediassa on mahdollisuus lisätä osallistumis- ja vaikuttamisfoorumeihin niitä tukevia palveluja ja sisältöjä, kuten esimerkiksi hallinnon pöytäkirjoja, suunnitelmia, tilastoja, lisäinformaatiota luottamushenkilöiden käyttämistä puheenvuoroista ja käyttäytymisestä äänestyksissä. Hallinnon päätöksentekoprosessien visualisointi on mahdollisuus, jonka avulla voidaan hahmottaa päätettävää asiaa helposti ja kommentoida esim. tekstiviestein, internetissä tai paluukanavalla. Näillä turvataan kansalaisten tiedonsaantioikeutta ja tarjotaan taustaineistoa näkemysten muodostamiseksi kussakin käsiteltävässä asiassa. Ne eivät kuitenkaan vielä luo vuorovuorovaikutussuhdetta, mikäli kaikki osapuolet eivät ole foorumeilla mukana samanarvoisina toimijoina.

Onko digitaalisella televisiolla joitain ominaisuuksia, miksi sitä voidaan käyttää kansalaisosallistumisen ja -vaikuttamisen välineenä ja kanavana? Potentiaalisia mahdollisuuksia löytyy runsaasti.

Digitaalisen television kansalaislähtöinen hyödyntäminen voisi lisätä demokratiaa yhteiskunnallisen päätöksenteon prosesseissa ja saattaa julkisiin keskusteluihin kansalaisia ja päättäjiä, jolloin keskusteluihin voisivat osallistua muutkin kuin studiossa olevat. Suurta yleisöä palvelevassa tarjonnassa yhteiskunnalliseen osallistumiseen kannustavien ohjelmien yhteydessä voitaisiin järjestää muun muassa vaalikeskusteluja, joihin yhdistämällä yleisövuorovaikutusmuotoja internetin ja esimerkiksi tekstiviestien avulla saataisiin aikaan mielenkiintoisia uudenlaisia sisältösuoksia ja parhaimmillaan poliittista väittelyä katsojien ja ehdokkaiden välille. Internetissä voisi olla eduskuntavaaleihin liittyvä sivusto, jossa löytyy

tietoja edustajan äänestyskäyttäytymisestä täysistunnoissa ja puolueiden kannanottoja tärkeimpiin ajankohtaisiin asioihin ja poliittisten toimijoiden omat blogit. Tällä menettelyllä saataisiin aikaan politiikanteon seurantaa.

Digitaalisen television voi verkottaa muihin välineisiin, ja näin käyttäjille tarjoutuu tilaisuuksia valita monikanavaisessa mediaympäristössä itselleen mieluisin, sillä hetkellä tarpeeseen sopivin ja helpoiten saavutettava viestintätapa. Jo nyt käytössä olevia ohjelmatyyppejä (mielipidetiedusteluja, äänestyksiä, ohjelmiin liittyviä tausta-aineistoja ja muita lisäarvopalveluja) voitaisiin soveltaa hyvin digitaalisessa televisiossa kuten myös ohjelmakonsepteja (visailuja, tietokilpailuja, opetusohjelmia, pelejä) yhteiskunnallisten asioiden käsittelyssä.

Digitaalinen televisio tarjoaa hallinnolle uusia, saavutettavia tiedottamisen ja kuulemisen menetelmiä ja tiloja, joissa audiovisuaaliset ja vuorovaikutteiset keinot voivat tukea kansalaisten motivaatiota osallistua.

Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana -esiselvityksen (Tarkka et al. 2005) mukaan kansalaisvaikuttamisen ja -osallistumisen kehittämiseen vallitsee kasvava kiinnostus digitaalisen television toimijoiden keskuudessa. Ongelmana on, että toimijatahot ja tahdot eivät vielä kohtaa toisiaan: kansalaisyhteiskunnan toimijoilta puuttuu taitoja ja ympäristöjä, jotka mahdollistavat aidon osallistumisen, hallinto puolestaan kaipaa tehokkaampia keinoja saavuttaa ja motivoida kansalaisia osallistumiseen ja televisiotoimijat painivat digi-tv:n haasteiden parissa enemmän kuin kansalaisten huolissa.

Kansalaisjärjestöissä koetaan resurssien (ajan, rahan ja tekijöiden) puutetta, joten ajatus televisiotoiminnan aloittamisesta tuntuu kaukaiselta. Vakiintuneista informoinnin ja viestinnän tavoista järjestökentässä ei voitane helposti luopua, sillä menettelytavoista pitää saada koko jäsenistö tietoiseksi, ja tiedottaminen vaatii vähäisten resurssien uudelleen ohjaamista. Vuorovaikutuksellisuuden suhtautuminen on myös empivää, sillä jo nyt perinteisen television katselu ajanpuutteen tai ohjelmatarjonnan takia on rajautunut asia- ja uutisohjelmien katseluun. Tärkeä valintakriteeri on hinta. Mikäli palvelut ovat maksullisia, kiinnostus käyttää niitä vähenee. Periaatteessa vaihtoehtoiset ohjelmasisällöt esimerkiksi erilaisten yhteisöjen tuottamina kiinnostivat. Suomessa digitaalista televisiota on kokeiltu muutamia kertoja perinteisen televisiotoiminnan ulkopuolisten tahojen ohjelmien välittämiseen. SAK:illa on ollut lähetyskokeilu sisäisen koulutuksen yhteydessä ja Maunulan

kotikirkko lähettää jumalanpalveluksia. (emt.) Pirkanmaalla LähiTV-projektissa kokeillaan paikallistelevisiotoimintaa (Sirkkunen 2005: 93)

7.2. Haasteita ja edellytyksiä verkottuneen median käytölle

Verkottunut media on suuri mahdollisuus ja samalla valtava haaste kaikille osapuolille. Tietoverkkoihin liittyvät käyttötavat, -tarpeet ja -kulttuurit olisi osattava muokata erilaisten toimijoiden tarpeisiin ja tilanteisiin ja saada niille yleistä hyväksyntää, jotta kehitystyötä voitaisiin toteuttaa yhteisten tavoitteiden puolesta. Tämä visio on melko utopistinen, kun sen todentumista tarkastelee sitä taustaa vasten, mikä on tullut esiin suomalaisia tietoverkkoprojekteja tutkittaessa. Valopilkkuja ja hyviä perusteluja on olemassa, jotta visiosta tulisi totta.

Suurimmalle osalle kansalaisista internet on tähän mennessä tarjonnut lähinnä tietoa omasta ympäristöstä ja mahdollisuuden vaikuttaa esimerkiksi kaavoitukseen tai paikallisten palvelujen supistamisaikeisiin. Paikallistuntemusta sen sijaan näillä palveluilla on voitu lisätä. Jokaisella Suomen kunnalla on www-sivusto, kuten myös ministeriöillä, virastoilla ja instituutioilla. Informaatiota on siten tarjolla. Osallistumis- ja vaikuttamismielessä internet ei kuitenkaan ole vielä saavuttanut luottamusta kansalaisten parissa.

Seutuverkkojen käyttäjiä kiinnostavat paikalliset tapahtumatiedot, virastojen tiedot, kunnallinen päätöksenteko, sähköinen asiointi ja paikallisuutiset. Noin puolta Taloustutkimuksen vuonna 2004 tekemään kyselyyn vastanneista kiinnosti myös mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. (Inkinen & Matikkala 2005: 52-54)

Imatran paikallista julkisuutta ja kansalaisten osallisuuden toteutumista kuntademokratiassa selvittäneessä tutkimuksessa ilmeni, ettei tietoverkkojen kautta tapahtuva osallistuminen nouse paljoakaan esille kansalaisten haastatteluissa. Tietoverkkoihin suhtaudutaan kansalaiskeskustelun foorumina päätöksentekijöiden keskuudessa jopa kielteisesti. Julkisen mielipiteensä imatralaiset esittävät mieluummin paikallisen lehden yleisönosastolla eivätkä esimerkiksi sähköisellä foorumilla. (Korkiakoski et al. 2005: 44-45)

Sitran rahoittamasta Oppivat seutukunnat (OSKU) -hankkeesta tehty selvitys osoitti niin ikään, että osallistumis- ja vaikuttamismielessä internet ei vielä ole saavuttanut luottamusta kansalaisten parissa. (Nurmela et al. 2005)

Kuntien ja hallinnon verkkopalveluihin lisätään kansalaiskuulemisen, aloitteenteon ja keskustelujen foorumeita, jotta kansalaisten näkökulmia saadaan selville päätösten valmisteluvaiheista lähtien. Tarkoituksena on juurruttaa deliberatiiviseen demokratiaan liittyvää toimintakulttuuria ja lisätä tilaisuuksia niille, jotka muuten eivät osallistu mutta joilla on viestintävalmiudet tähän osallistumismuotoon.

Vehviläisen ja Tuuva-Hongiston (2005; 11) analyysissä Ylä-Karjalan ja Imatran mediajulkisuudesta ja kansalaisverkosta nähdään kansalaisten tietoverkkofoorumeilla merkitystä. Ne avaavat keskustelua ja antavat tilaa vaihtoehtoisille mielipiteille. Vaikka vaihtoehtoja esittävät ryhmät ovat suppeita, ne ottavat esille asioita, joita päätöksentekijät eivät tuo julkisuuteen, ja näin laajentavat keskustelujen aluetta ja hyödyttävät niitäkin, jotka eivät itse julkisesti osallistu keskusteluihin.

Seuraavassa kaaviossa on esillä tietoverkkovälitteisen kansalaistoiminnan arvio, jonka väitteet vahvuuksista, heikkouksista, mahdollisuuksista ja uhista olen koonnut tutkimusaineistostani.

Kuvio 4. Tietoverkkovälitteisen kansalaistoiminnan vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat Suomessa

<p>VAHVUUDET</p> <p>luku- ja kirjoitustaito kaikilla palveluja runsaasti tarjolla arjen asioiden hoitamiseen tvt:n avulla innostunut suhtautuminen innovointiin ja kokeilemaan uutta tekniikkaa viestintävälineitä ja tietoverkkoyhteyksiä yhä useammalla suomalaisella tiedon saatavuus laajaa: joukkoviestimet, internet, kirjastolaitos, koulu tvt sallii vapaan julkaisemisen ja mielipiteen ilmaisemisen - > julkisuuden aste kasvaa</p>	<p>HEIKKOUEDET</p> <p>viestintävalmiudet riittämättömiä osalla väestöstä yksinäisyyttä koetaan paljon vähenevä kiinnostus osallistumisesta demokratiakäytäntöihin julkisuuden muuttuminen ja medioitumisen lisääntyminen yhteiskunnassa kansalaisilla ei ole tasapuolista pääsyä kaikkeen olennaiseen tietoon kansalaisilla suuri luottamuspula politiikkaa ja mediaa kohtaan toiminnan vaikuttavuuden arviointia vähän tvt:an liittyvä pakko, riippuvuus ja vastustaminen hallinnon järjestämät osallistumisfoorumit ovat hiljaisia ja vähän kiinnostavia</p>
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <p>tvt:n palvelujen saatavuus parantaa pääsyä tietoverkkojen demokratiakäytäntöihin hallinto lisännyt digitaalisia osallistumisen ja vaikuttamisen tiloja ja tilanteita käyttöliittymät kehittyvät hyviä käytäntöjä kehitetään ja juurrutetaan</p>	<p>UHAT</p> <p>demokratia tietoverkoissa keskittyy osajille ja julkisuus medioituu entisestään mediajulkisuus etäännyttää ihmiset toisistaan, sosiaaliset siteet heikentyvät, moraalisuus laskee ja passiivisuus lisääntyy vaikuttamisen kohteita entistä vaikeampi paikantaa keskinäisten sidosten ja riippuvuuksien takia digitaalinen syrjäytyminen; syrjäytyminen yhteiskunnasta ja tietoverkoista internetin ongelmat riskiyhteiskunnan skenaario toteutuu: kansalaisten valvonta lisääntyy, "isoveli" valvoo</p>

8. LOPPUPÄÄTELMIÄ

8.1. Johtopäätöksiä

Tutkimuskysymykseni kuului: ”Minkälaisia edellytyksiä ja resursseja uutta tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntävä kansalaisosallistuminen vaatii?” Vaikka vastauksia annetaan, samantyyppiset kysymykset nousevat uudelleen esille, sillä suurten yhteiskunnallisten muutosten aikana esitettyä vastausta haastavat heti tuoreeltaan uudet ilmiöt ja tapahtumat. Alati muuttuvaisessa toimintaympäristössä tarkastelukohteen rajaaminen ei ole ollut helppoa. Tutkimukseni luonne on ollut katsaus- ja selvitystyyppinen ja tavoitteena on ollut kartoittaa maisemaa, jossa kansalaistoimijat liikkuvat tietoverkko-osallistumisen ja -vaikuttamisen yhteydessä.

Olen kartoittanut tutkimuksessani demokratian toteuttamistapoja ja -ehtoja tv:t:n avulla. Lähtöajatuksena on ollut, että kansalaiset osallistuvat ja vaikuttavat, mikäli heillä on toimintamotivaatiota. Se on toiminnan edellytyksenä perinteisille, tietoverkkovälitteisille ja niiden yhdistelemisen tavoille. Kansalaistaitojen osa-alueena viestintävalmiudet antavat toimijoille kykyä ja pätevyyttä hyödyntää itselleen ja verkostoilleen sopivaa tv:t:a. Tekniikka ei synnytä toimintaa, mutta voimistaa toimijoita toteuttamaan omia tavoitteitaan ja mahdollisesti parantamaan vaikuttavuuttaan. Uuden tv:t:n käyttö ei poista tai korvaa kokonaan toimijoiden perinteisiä keinoja, vaan täydentää ja uudistaa niitä.

Elämme paradoksaalista aikaa: kansalaisista puhutaan ja kansalaisille luvataan osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, mutta ei oikein tiedetä, mitä kansalainen tarkoittaa. Aluksi osallistumisen ja vaikuttamisen tietoverkkopalveluja suunniteltaessa olisi vastattava, millaisista osa-alueista tietoyhteiskunnan kansalaisuus koostuu. Vallalla olevassa puhettavassa kansalaista käytetään silloinkin, kun asiayhteyden henkeen ja kirjaimeen sopisi paremmin käyttäjä, kuluttaja, äänestäjä, toiminnan kohde tai jopa hallintoalamainen. Osallistuminen ja vaikuttaminen koetaan sekä kansalaisten että osallistumismahdollisuuksien järjestäjien puolella erillisiksi toiminta-alueiksi, vaikka ne tapahtuvat arkisissa yhteyksissä. On paikallaan ymmärtää, että osallistuva kansalainen on ”tavis”, joka ottaa kantaa asioihin, jotka liittyvät hänen elinpiiriinsä, elämäänsä, ajattelutapoihinsa jne. Rajoituksina aktiivisuudelle ovat muun muassa ajan niukkuus, motivaation vähäisyys, tietoisuuden puute

osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista sekä tunne, ettei oma kanta kiinnosta muita tai sitä ei oteta huomioon. Näitä esteitä tulee vähentää toimijoiden yhteisvoimin.

Kansalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen lomittuvat arkielämän yhteyteen. Tämä saattaa kuulostaa itsestäänselvyydeltä, mutta niistä puhutaan yleisesti arkielämän rutiineista ja tavoista irtaantuneina, erillisinä toimintoina.

Kansalaiseksi kasvaminen edellyttää henkilökohtaista motivaatiota, osallistumista, aikaa, paikkoja ja yhteisöjä. Kansalaisten kollektiivisen ja rooliperustaisen käsittelyn sijasta tietoverkon osallistumiskanavia suunniteltaessa tulee huomioida yksilöllisiä ja yhteisöllisiä eroavaisuuksia, kuten muun muassa ikään, toimintakykyyn ja etniseen taustaan liittyviä tekijöitä. Verkostoissa voidaan hyödyntää mukana olevien osaamista yhteisten tavoitteiden puolesta ja pilkkoa tehtävälaitteita niin, että kullekin tehtävälle voidaan löytää parhaat ja osaavimmat tekijät. Näin kokonaisuus muodostuu yhdessä tekemisen kautta. Mielestäni Pro kuntapalvelujen esimerkit ovat osoitus tästä tavasta toimia yhteisönä, vaikka hiukan ”räpiköidenkin”, uuden tv:n käytössä.

Mitä enemmän kansalaiset osaavat muotoilla viestintätarpeitaan, mitä motivoituneempia he ovat viestimään ja mitä paremmin he osaavat käyttää tv:tä, sitä todennäköisempää on, että kansalaistoiminnassa tulee esille uudenlaisia arjen toimintakäytäntöjä, ts. sosiaalisia innovaatioita. On olemassa vaara, että osa kansalaisyhteiskunnan jäsenistä putoaa tietoverkkovälitteisten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien ulkopuolelle siitä syystä, ettei heillä ole tarvetta, kykyä tai motivaatiota opetella uusien viestintäpalvelujen käyttöä.

Päätelmäosassa on hyvä tilaisuus ennustaa tulevaisuutta, vaikka se on vaikeaa. Tutkimusta tehdessäni olen pannut merkille kehitystrendejä, jotka todennäköisesti toteutuvat kansalaisyhteiskunnassa ja yleisemmällä tasolla verkostoyhteiskunnassa. Trendiennusteiden ohessa esitän, mitä edellytyksiä on tarpeen olla olemassa tai mitä edellytyksiä on luotava, jotta kunkin käsiteltävän kehityssuunnan mahdollisuuksia voidaan hyödyntää.

1. Viestintäpalvelujen käyttö kasvaa

Havaintojeni perusteella tv:n palvelujen käyttö kasvaa sekä kansalaisjärjestöissä että -verkostoissa. Palveluja hyödyntämällä tavoitellaan tehokkuutta, säästöjä ja nopeutta kansalaistoiminnan järjestämiseen, koordinointiin ja mobilisointiin. Digitaalisten palvelujen monipuolisten yhdistelymahdollisuuksien vuoksi tarjolla on yhä enemmän erilaisia viestintämuotoja, joista kukin voi valita itselleen ja tilanteeseensa sopivimmat. Jotta tarjoumaa voi hyödyntää entistä paremmin, edellytyksenä on, että viestintätarpeet tunnistetaan ja viestintävalmiuksia hallitaan ainakin jossain määrin kansalaistoimijoiden keskuudessa.

2. Omatoimisuus lisääntyy verkostoitumiskehityksen myötä

Toinen keskeinen kehitystrendi liittyy kansalaisten horisontaalisen viestinnän ja omatoimisuuden lisääntymiseen. Tv:n avulla omatuotantoa voidaan helposti jakaa internetissä eri viestintävälineille ja -kanaville. Julkisuutta voidaan rakentaa valtamediasta ja hallinnosta erillään tai valtamedian kanssa yhteistyössä. Sosiaaliset, yhteisölliset tietoprosessit lisääntyvät. Tietoprosessien organisoiminen, kustannukset ja tehokkuus ovat tekijöitä, jotka ovat vasta iduillaan omaehtoisessa toiminnassa. Kansalaismedia vaatii journalistisen toiminnan ja siihen liittyvien eettisten sääntöjen tuntemusta, joten ”katujournalistien” ja muiden uuden journalismin tekijöiden on opiskeltava niitä. Jotta kerääntyvää tietovarantoa voidaan käyttää tietoverkossa omiin ja muiden toimijoiden tarpeisiin, edellyttää se muun muassa luottamusta toimijoiden välille, työkaluja informaation totuudenmukaisuuden arviointiin, tiedottamista saatavilla olevista tietopalveluista muille verkon käyttäjille jne. Ratkaisu tähän voisi olla, että järjestelmiä kehitetään tietoturvallisuuden ja digitaalisen yksilösuojan periaattein.

Kansalaisten tv:n käyttö osallistumisen ja vaikuttamisen yhteydessä tuo haasteita edustukselliselle demokratialle, hallinnolle ja institutionaalisille valtaryhmille luoda muutoksiin sopivia menettelytapoja suhtautumisessa kansalaisaktiivisuuden uusiin ilmiöihin. Vanhaa kaavaa kanavoida vaikuttamishalua eivät voi noudattaa myöskään puolueet, järjestöt tai muut organisaatiot. Selitystä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamispyrkimysten ja hallinnon luomien osallistumiskanavien kohtaamattomuuteen voi etsiä myös eritempoisuudesta niiden kehittymisessä: kansalaisten toimintamuodot

muuttuvat nopeammin kuin käytännöt hallinnossa ja edustuksellisissa elimissä. Uudenlaisia toimintatapoja ei oteta todesta ja käsitellä hyväksyttävänä tapoina osallistua ja vaikuttaa.

Mikäli kansalaiset otetaan proaktiivisina toimijoina huomioon, on mahdollista, että tv:n ja toimintojen tietoisella vuorovaikutusprosessilla voidaan kehittää uutta, avointa ja monitoimijaista julkishallinnon päätöksentekoa, kuten Auli Keskinen (2003) on todennut.

Hallinnon, median ja instituutioiden olisi tarpeen miettiä keinoja, miten kohdata kansalaiset tietoverkkojen välityksellä. Osa tilaisuuksista menee ohi luultavasti sen vuoksi, ettei niistä ole laajasti tietoa. Tiedottamisessa auttaisi esimerkiksi se, että hallinto ilmoittaisi keskusteluista ja muista osallistumistilaisuuksista internetin suosituimmilla keskustelupalstoilla, paikallisissa lehdissä ja tekstitelevisiossa.

3. Kansalaisyhteiskunnat globalisoituvat

Kolmas kehitystrendeistä liittyy kansalaisyhteiskuntien globalisoitumiseen ja tv:n käyttötarkoituksiin tässä kehityksessä. Kampanjat, kokoontumiset ja kansalaismedian tuottaminen ylittävät valtioiden rajoja ja luovat puitteita kommentoida nopeasti kansainvälisiä tapahtumia ja järjestää niitä tukevaa toimintaa omassa maassa. Tiedot liikkuvat lähes reaaliajassa sosiaalisissa verkostoissa. Tv:n käyttö näissä yhteyksissä lisääntyy ja voimistaa glocal-ilmiotä, jolloin voidaan samanaikaisesti toimia sekä paikallisesti että globaalisti.

Gloaalien kansalaisyhteiskuntien toiminnan edellytys on tiedon vapaan liikkuvuuden, ilmaisun- ja kokoontumisvapauden ja muiden demokraattisten oikeuksien säilyminen ja niiden toteuttaminen maissa, joissa niitä ei vielä ole. Tällä saralla on paljon tehtävää, sillä maailmassa on edelleen paljon ihmisiä ilman luku- ja kirjoitustaitoa, puhelimia ja muita tv:n liittymiä ja palveluja. Viidenneksellä maailman väestöstä on pääsy valtaosaan kaikista tv:n liittyvistä infrastruktuurista, sovelluksista ja välineistä (Benkler 2006).

4. Hallinnon osallistumis- ja vaikuttamiskanavia perustetaan lisää

Hyvin toimivia osallistuvan demokratian tietoverkkovälitteisiä palveluja ja kanavia on toistaiseksi niukasti. Niiden määrä kasvaa tulevaisuudessa jo siitäkin syystä, että kansalaisten omaehtoinen toiminta haastaa hallintoa ja päätöksentekijöitä reagoimaan

tilanteeseen. Palautteisiin vastaamisen ja päätösten julkisen perustelemisen lisäksi edellytetään läpinäkyvyyttä ja avoimuuden lisäämistä päätösten valmisteluvaiheista ja toteutuksesta niiden seuraamisvaiheisiin asti. Tämän trendin vahvistaminen edellyttää hallintokulttuurissa muutoksia nykyistä avoimempaan ja keskustelelevampaan suuntaan. Toimijoilta edellytetään tietoyhteiskunnan kansalaistaitojen hallitsemista. Julkiset keskustelut edellyttävät harkintaa ja ohjaamista (moderointia), kun taas esillä olevien kysymysten monitahoisuuden esilletuominen on haaste tiedon tuotannolle. Siinä pitää huomioida sekä selkeys että eri näkökulmien esiin tuominen. Vuorovaikutteinen tietotekniikka tarjoaa monia keinoja, jotka tukevat näitä uusia tarpeita.

Osallistumis- ja kuulemisprosessien vaikuttavuus lisää kansalaisten motivaatiota. Julkisten toimijoiden olisi sähköisiä kanavia käyttäessään kiinnitettävä erityistä huomiota aloitteellisuuden, palautteen, käytännössä hallittavien prosessien ja oikea-aikaisuuden toteutumiseen. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tuleekin kehittää niissä yhteyksissä, jotka kansalaiset kokevat muutoinkin mielekkäiksi ja tarpeellisiksi. Yhteistoiminnan kaikkia osapuolia houkuttelevia ja innostavia menetelmiä tarvitaan. Uudet ja vanhat viestintätavat ja -välineet ovat rinnan käytössä, minkä takia olisi hyvä, jos olemassa olevista mahdollisuuksista ja välineistä hyödynnetään jo kaikki niistä saatavissa oleva.

Tietoverkkovälitteisen osallistumisen ja vaikuttamisen tilanteet ovat keskenään erilaisia, ja niissä on toiminnan luonteen perusteella suuria eroja kohteissa ja käytännöissä. Tämä piirre on syytä muistaa palveluja suunniteltaessa. Kansalaisilta saatava kokemusperäinen tieto on hyvää raaka-ainetta päätösten tekemisen pohjaksi. Yhteydenpito ja vuorovaikutus kansalaisten ja hallinnon välillä ei voi olla projektiluonteista, vaan sen on oltava jatkuvaa toimintaa ja kiinteä osa päätöksentekoprosessia. "Lupausteknologia" on yleensä käytössä, mutta käytännön sovellukset vuorovaikutukselle ovat vielä vähäisiä.

Yhteiskunnallisessa toiminnassa vuorovaikutuksellisuuden harhaa syntyy, mikäli luodaan kuvitteellinen vaikuttamisen ja vuorovaikutuksen mahdollisuus, mutta toiminnolla, esimerkiksi äänestämällä, ei kuitenkaan saada mitään aikaan, vaan se olisi tapahtunut ilman ihmisen aktiivista toimintaakin (Suoranta & Vadén 2005: 185-187). Ilman vuorovaikutusta olevat demokratiasovellukset voidaan pelkistetysti nähdä automaatteina, joissa voi valita tarjotuista vaihtoehdoista mieluisimman mutta tarjontaan ei ole tilaisuutta

vaikuttaa. Tämä voidaan nähdä osallistamisena, mitä ilmenee tilanteissa, joissa osallistujien toiminnalla ei ole vaikuttavuutta päätöksiin.

Kansalaisten ja hallinnon välille tarvittaisiin tietoverkkoja hyödyntäviä toimintatapoja, joissa syntyisi aitoa vuorovaikutusta. Tätä voi edistää niin, että hallinnon edustajien tulee ottaa palveluja suunnitellessaan huomioon käyttäjien tarpeet jo varhaisessa vaiheessa ja mahdollisuuksien mukaan antaa tilaisuuksia osallistua tietoverkkovälitteisten menetelmien suunnitteluun.

5. Vuorovaikutuksen tarve kasvaa

Vuoropuhelu tekniikan käyttäjien ja kehittäjien välillä on vielä heikkoa. Tämän seurauksia on muun muassa tietämättömyys palvelujen mahdollisuuksista. Tvt:n palveluja ei voi oppia vain lukemalla kirjoista ja manuaaleista, vaan niitä on itse kokeiltava ja arvioitava niiden tarpeellisuutta itselleen. Arjen käytäntöihin suunnittelut ja toteutetut palvelut luovat potentiaalia käyttää niitä myös vaikuttamistarkoituksissa. Käytön helppous ja kustannukset ovat huomioitavia asioita tässäkin yhteydessä. Tietoverkkovälitteisen osallistumisen ja vaikuttamisen kannalta tärkeintä ei kuitenkaan ole se, millä niitä toteutetaan, vaan se, että ne on luontevasti kytketty prosesseihin ja käytäntöihin, jotta kansalaistoiminnalla olisi vaikuttavuutta päätöksenteossa. Tärkeää on pysähtyä miettimään kysymyksiä, minkälaisina toimijoina kansalaiset nähdään päätöksenteon ja mediajulkisuuden areenoilla, minkälaisia edellytyksiä ja puitteita kansalaisille on tarjolla ja miten aktiivisesti kansalaiset itse järjestävät toimintaa.

Jotta nämä edellä mainitut aiheet saataisiin konkretisoitua ja toteutettua, tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä. Hyvillä demokratiasovelluksilla olisi kysyntää myös muualla maailmassa.

6. Viestintävalmiuksen kehittäminen tarpeen

Suomalaiset ovat ryhtyneet käyttämään tvt:aan perustuvia palveluja nopeasti, mutta vielä on menossa uusien palvelujen käytön omaksuminen osaksi arkirutiineja.

Viestintävalmiudet (liittymä, osaaminen ja motivaatio) ovat olleet tässä tutkimuksessa hahmotustapa tarkastella kansalaisten kyvykkyyttä osallistua ja vaikuttaa

yhteiskunnallisissa asioissa tietoyhteiskunnan oloissa. Kansalaistoiminta edellyttää informaation jäsentämistä ja erilaisten signaalien havaitsemista yhteiskunnallisessa kehityksessä, informaation jakamisesta sosiaalisissa verkostoissa ja motivaatiota toimintaan. Viestintävalmiudet ovat kansalaistaitojen osa-alue, joskin tietoteknistyvillä ja viestinnällistyvillä osallistumisen ja vaikuttamisen areenoilla taito- ja osaamisalueiden välinen erottelu voi olla turhaa, koska ilman viestintävalmiuksia kansalaisten vaikuttamispyrkimykset eivät enää ole kovinkaan helposti hoidettavissa, vaikka kansalaistaidot muuten olisivat kohdallaan. Osallistumisen osaaminen on edelleen myös tietoyhteiskunnassa perustaito.

Tvt:n taidot vanhenevat nopeasti, tarvitaan siis motivaatiota oppia lisää ja ymmärtää oman osaamisen kehittämistarpeet. Sitä ei pidä jättää yksilöiden tai yhteisöjen vastuulle, vaan osaamisen kehittäminen tulee liittää mukaan koulutuksen, opetuksen ja työelämän yhteyteen. Vapaaehtoisuuteen perustuva oman osaamisen edistäminen kantaa paremmin hedelmää kuin opettelemiseen pakottaminen, mitä ilmenee muun muassa asioinnin (pankit, vakuutukset, sosiaaliset etuudet jne.) suhteen.

Edellytykset liittyvät yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin ehtoihin ja käytäntöihin, jotka ovat muodostuneet monien yhteiskunnan alueiden ja niissä ilmenevien kehityssuuntien vuorovaikutuksessa. Valmiudet kuvaavat toimintakyvykkyyttä, jonka avulla ihmiset ja organisaatiot pystyvät selviämään myös muuttuneissa olosuhteissa. Valmiuksia on kehitettävä, sillä ne eivät synny itsestään.

Kansalaisosallistumisen edistämiseksi on toisaalta lisättävä jatkuvaa koulutusta taitojen hankkimiseksi ja lisäämiseksi, toisaalta on osoitettava, että toiminnalla on hyötyä. Näitä varten tarvitaan motivointia ja tietoisuuden lisäämistä. Tarpeita ja haluja kansalaisilla tuntuu löytyvän osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Kansalaistoiminnan ja viestintävalmiuksien oppimiseen ja yhteisölliseen tietoverkkotoimintaan sopivat kansalaisyhteiskunnan sivistystä ja kulttuurisia arvoja välittävät organisaatiot kouluista järjestöihin, tietotuvat, lastentarhat, kirjastot ja mediavälineet.

8.2. Arviota omasta tutkimuksesta

Kansalaistoiminnan, tv:n hyödyntämisen ja viestintävalmiuksien samanaikaista tutkimusta ei ole tähän mennessä harrastettu vielä kovin runsaasti meillä eikä muissakaan maissa. Tutkimusperinteen puuttuminen on tuonut mukaan haasteita erityisesti tutkimusmenetelmien valinnassa. Koska päädyin katsaustyyppiseen laadulliseen tutkimukseen, kohtasin aiheen rajauksessa monia haasteita ja suoranaisia ongelmia. Toivon, että tekstiäni lukiessa saa ainakin pintapuolisen läpileikkauksen siitä, mitkä aiheet tähän kokonaisuuteen mahdollisesti kuuluvat.

Olen käsitellyt kansalaisia ja toimijuutta sukupuolineutraalisti. Tiedostan hyvin tämän puutteen. Yleistä on, että tietoverkkojen kansalaisuuteen liittyy yksioikoinen kuva toimijasta, joka on useimmiten irrallaan sukupuolesta, rodusta, kielestä, kulttuurista ja muista yhteiskunnallisista kriteereistä. Vaarana tässä piilee, että ihmiset nähdään yhtäläisin oikeuksin ja mahdollisuuksin toimivina vaikka näin ei olekaan.

Digitaalisen television käsitteleminen oli alun perin tutkimussuunnitelmassani huomattavasti näkyvämmässä osassa kuin tässä tutkimusraportissa. Tätä näkyvyyden vähenemistä selittää erityisesti se, että aloittaessani vuonna 2003 tutkimussuunnitelman tekemisen, digitaaliseen televisioon liittyi odotuksia paluukanavasta, joka mahdollistaisi vuorovaikutteisten palvelujen ja muun muassa myös kansalaislähtöisten ohjelmien toteuttamista nykYTEKNIikkaa helpommin. Sittemmin digitaalista televisiota on alettu käsitellä digitaalisena mediana, jonka sisältöjä voidaan television lisäksi välittää internetissä ja mobiilivälineissä.

Valta ja valtarakenteet on vaikeasti määriteltäviä ja paikannettavia, mihin muun muassa mediajulkisuus ja tietoyhteiskuntakehitys globalisaatioilmiöineen ovat vaikuttaneet. Kansalaisten kannalta valtaa käyttäviä pitää pystyä paikantamaan, jotta toiminnalla olisi vaikuttavuutta. Samoin vallan välineistä on oltava ymmärtämystä. Viestintävalmiuksia omaavilla on tähän mahdollisuuksia, mutta valmiudet ovat osa valtaa, joka ei ole Suomessa tasaisesti jakautunut eri syistä. Tämä aspekti olisi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

KIRJALLISUUS

Aalto-Matturi, Sari (2004). Verkostako uusi työväentalo? Oulu: Kalevaprint

Airaksinen, Timo (2003). Tekniikan suuret kertomukset. Filosofinen raportti. Helsinki: Otava.

Alasuutari, Pertti (1999). Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Anttiroiko, Ari-Veikko (2003). Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Artikkeliteoksessa Bäcklund, Pia (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Anttiroiko, Ari-Veikko (1997). Tietoyhteiskunnan kansalainen.
<http://www.uta.fi/~kuaran/sosio.html> (luettu 2.3.2005)

de Armond, Paul (2000). The Battles Yet to Come. (<http://www.monitor.net/monitor/seattlewto/>)

Barabási, Albert-László (2002). Linkit. Verkostojen uusi teoria. Helsinki: Terra Cognita Oy.

Benkler, Yochai (2006). The wealth of networks: how social production transforms markets and freedom. <http://www.benkler.org>. (luettu 27.1.2006) .

Boeder, Pieter (2005). Habermas' heritage: The future of the public sphere in the network society. (http://www.firstmonday.org/issues/issue10_9/boeder/index.html) (luettu 30.8.2006)

Borg, Sami (2004). Mahdollisuuksien maa. Selvitys kansalaisvaikuttamisesta.
(http://www.fsd.uta.fi/ajankohtaista/hankkeet/KVPO/MahdollisuuksienMaa_Borg_OM10-04_kokoteksti.pdf) (luettu 19.3.2006)

Borg, Sami (2005). Kansalaisena Suomessa. (verkossa <http://www.om.fi/30641.htm>, linkki luettu 12.3.2005)

Castells, Manuel (2001). Informationalism ja verkostoyhteiskunta. Teoksessa Himanen, Pekka (2001). Hakkerietiikka ja informaatioajan henki. Juva: WS Bookwell Oy.

Dahlgren, Peter (1995). Television and the Public Sphere. Citizenship, Democracy and the Media. Sage Publications.

Day, Peter & Schuler, Douglas (2004). Prospects for a New Public Sphere. Artikkeliteoksessa Schuler, Douglas & Day, Peter (eds) Shaping the Network Society, The MIT Press, Cambridge, Mass.

Digitoday. (http://www.digitoday.fi/showPglas Page.php?uk=1&page_id=11&news_id=53915) (luettu 28.2.2006)

Eriksson, Kai (2002). Kommunikaatioyhteiskunnasta. Alustus Kriittisen korkeakoulun yleisöluentosarjassa 15.4.2002. (<http://www.kriittinenkorkeakoulu.fi/kriittinenkatsaus/2-2002/eriksson>). (luettu 1.5.2004)

Electronic Frontier Finland ry, www.ffi.org (luettu 15.4.2006)

Fornäs, Johan (1999). Digitaaliset rajaseudut. Identiteetti ja vuorovaikutteisuus kulttuurissa, mediassa ja viestinnässä. Artikkeliteoksessa Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (toim.) (1999). Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Tampere: Vastapaino

Forsell, Eveliina (2005). Kansalaisliike kunnallisen päätöksenteon areenoilla. Tapaustutkimus Pro kuntapalvelut -liikkeen toiminnasta Helsingissä. Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin laitos, Hallinnon ja organisaatioiden linjan pro gradu -tutkielma.

Granovetter, Mark (1983). The strength of weak ties: A network theory revisited Sociological Theory, Volume 1 (1983), 201-233.

Gray, Chris Hables (2001). Cyborg Citizen: politics in the posthuman age. New York: Routledge.

Habermas, Jürgen (2004). Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Tampere: Vastapaino.

Harju, Aaro (2004). Aktiivisten kansalaisten Suomi. <http://www.om.fi/29681.htm> (luettu 15.4.2006)

Heinonen, Sirkka, Hietanen, Olli, Manninen, Jari, Suvinen, Nina & Viherä, Marja-Liisa (2003). Digitaalinen tasapaino ja viestinnän siltapalvelut. Ympäristöklusterin KESTY-osaohjelman eTieto-hankkeen pilottiraportti. Helsinki: Soneran Tietoyhteiskuntayksikkö

Heikkilä, Heikki (2001). Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla. (<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5173-2.pdf>) (luettu 1.10.2006)

Helsingin Sanomat 6.2006 (<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Lordinettiadressin+nimet+ovat+valtaosin+todellisia/1135220235958>).

Hintikka, Kari A. (1999). Puheenvuorojen kirjasto 2. Keskusteluja tietoyhteiskuntastrategiasta. Sitra 219, Helsinki: Hakapaino.

Hintikka, Kari A. 2003. Julkishallinnon palvelut ja niiden mahdollisuudet digitaalisessa televisiossa. TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry:n julkaisusarja 12. Helsinki: TIEKE.

Hintikka, Kari & Leander, Ossi (2002). Myyrmanni: Net detectives found the bomber by themselves. <http://www2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20021022IE1> (luettu 17.4.2006)

Hintikka, Kari (2006). Verkkovoimaa informaatioyhteiskunnassa. Kolumni. <http://www.tietoyhteiskunta.fi/=uutiset/170692> (luettu 19.3.2006)

Himanan, Pekka (toim.) (2002). Hakkerietiikka ja informaatioajan henki. Juva: WS Bookwell Oy

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2003). Tutki ja kirjoita. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Hurme, Pertti (2003). Viestintä ja luottamus. Raportissa Pekonen, Osmo (toim.) (2003). Luottamus. Seminaarijulkaisu. Agora Center, Jyväskylän yliopisto, 25-28. (<http://www.cc.jyu.fi/~hurme/Viest&Luott-Hurme2003.html>) (luettu 20.1.2006)

Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko ja Lahti, Tuukka (toim.) (2005). Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Saarijärvi: Gummerus.

Ilmonen, Kaj (2004). Suomalainen kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnalliset muutostrendit 1990-luvun lopulla. Tiivistelmä. Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys. pdf-tiedosto (<http://www.sitra.fi/Julkaisut/Heiskala.pdf>) (luettu 19.3.2006)

Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) (1998). Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino.

Iltalehti. (http://www.iltalehti.fi/2005/05/07/200505073039595_uu.shtml) (luettu 20.1.2006)

Independent Media Center. Indymedia Network. <http://www.indymedia.org/en/index.shtml>

Inkinen, Tommi & Matikkala, Ulla (2005). Tietoyhteiskunta 2004: sitä saa, mitä tilaa – mutta voisiko teoriasta olla opiksikin. Tietoyhteiskuntainstituutin raportteja 1/2005. Tampere 2004. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino.

Juppi, Pirita (2003). Kuokkavieraat mediaspektaakkelin näyttämöllä. Artikkelimuistiossa Hoikkala, Tommi (toim.) Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta. (http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=110) (luettu 19.3.2006)

Järvinen, Aki, Mäyrä, Ilkka (1999). Johdatus digitaaliseen kulttuuriin. Tampere: Vastapaino

Jääskeläinen, Pirkko (2000). Tiedolla ja taidolla kansalaisten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Hakapaino Oy

Jyränki, Antero (2002). Oikeusvaltio ja demokratia. Artikkeliteoksessa Aarnio, Aulis & Uusitupa, Timo (toim.) Oikeusvaltio. Helsinki: Kauppakaari Lakimiesliiton Kustannus.

Kaasinen, Eija, Rentto, Katja & Norros, Leena (2005). Ihmisen ja jokapaikan tietotekniikan vuorovaikutus. Artikkelikirjassa: Kasvio, Antti, Inkinen, Tommi & Liikala, Hanna (toim) 2005. Tietoyhteiskunta. Myytit ja todellisuus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere University Press.

Karvonen, Erkki (2000). Elämmekö tieto- vai informaatioyhteiskunnassa? Teoksessa Vuorensyrjä, Matti & Savolainen, Reijo (toim.). Tieto ja tietoyhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Karvonen, Erkki (2005). Tietoyhteiskunnan mielikuvat ja todellisuus. Artikkelikirjassa: Kasvio, Antti, Inkinen, Tommi & Liikala, Hanna (toim.) 2005. Tietoyhteiskunta. Myytit ja todellisuus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print . Tampere University Press.

Kasvio, Antti (2005). Tietoyhteiskunta - edesmennyt idea? Artikkelijulkaisussa: Virtuaalihalleja ja hyvinvointia. Sitran raportteja 50.

Kauppalehti Presso 8.4.2006

Keskinen, Auli (1998). Participatory democracy and civil society – transforming societal decision making in the information age. Turku: Turun Kauppakorkeakoulu tulevaisuuden tutkimuskeskus. (http://www.tukkk.fi/tutu/Julkaisut/futu/FUTU_1_98.pdf) (luettu 5.4.2006)

Keskinen, Auli (2003). Päätöksenteon menetelmäkehitys tietoyhteiskunnassa. Artikkeliteoksessa Kamppinen, Matti, Kuusi, Osmo & Söderlund, Sari (toim.) Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896, 603-527.

Knuutila, Seppo (2001): “Taakse jäävä tietoyhteiskunta? Narratiivinen tarkastelu”. Uotinen, Johanna, Tuuva, Sari, Vehviläinen, Marja & Knuutila, Seppo (toim.): *Verkkojen kokijat paikallista tietoyhteiskuntaa tekemässä*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 190-213

Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005). Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen” Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. Tiedotustutkimus 2005

Korkiakoski, Jaana, Lehmusto, Liisa, Luhtakallio, Eeva, Nieminen, Hannu & Vehviläinen, Marja (2005). Kuuleeko kunta kansalaista? Paikallinen julkisuus ja kunnallinen demokratia Imatralla. Tutkimusraportti. Helsinki: Sisäasiainministeriö. ([http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/8C16F0BC1BABF99CC225709A004A44F2/\\$file/302005.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/8C16F0BC1BABF99CC225709A004A44F2/$file/302005.pdf)) (luettu 27.3.2006)

Kotilainen, Sirkku & Sintonen, Sara (toim.) (2005). Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5.

Kuronen, Timo (2000): Kansalaiskeskustelun edellytykset ja mahdollisuudet tietoverkkojen aikakaudella. Tampereen yliopisto. (<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4814-6.pdf>) (linkki luettu 17.4.2004)

Lehtonen, Mikko (2002). Medium 7 Media. Artikkeliverkossa. <http://netbak.m-cult.net/mediumi/> (luettu 10.5.2006)

Lehtonen, Pauliina (2004). Kansalaisten verkko - Sosiaalinen pääoma kansalaislähtöisessä verkkojulkisuudessa. Cida-raportti. Tampereen yliopisto Journalismin tutkimusyksikkö (<http://www.uta.fi/jourtutkimus/CIDaverkko.pdf>) (luettu 18.6.2006)

Liikenne- ja viestintäministeriö (2006). Arjen tietoyhteiskunta -tulevaisuuskatsaus. (<http://www.mintc.fi/oliver/upl211-Uusi%20arjen%20tyk%20raportti.pdf#search=%22Arjen%20tietoyhteiskunta%22>) (luettu 26.3.2006)

Luostarinen, Heikki (1998). Vahvojen asialla? Julkisuuden hallinnan mekanismit ja journalismin itsenäisyys. Artikkeliteoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) Viestinnän jäljillä. Juva: WSOY

McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (2003). Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. New York & London: Routledge.

Media Guardian. We are all reporters now. 11.7.2005

Meikle, Graham (2002). Future Active: Media Activism and the Internet. New York: Routledge.

Mäensivu, Vesa (2002). Ikääntyvien viestintävalmiudet ja digitaalinen epätasa-arvo. KELA 2002: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäkinen, Maarit (2004). Viestintävalmiudet ja digitaalinen voimistuminen. Artikkeliteoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.). Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja Sarja B44/2004. 27-48

Mäyrä, Frans (2005). Peliin ja elämysten tietoyhteiskunta? Artikkeliteoksessa: Kasvio, Antti, Inkinen, Tommi & Liikala, Hanna (toim.) 2005. Tietoyhteiskunta. Myytit ja todellisuus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print . Tampere University Press.

Nieminen, Hannu (2004a). Kansalaisvaikuttaminen mediayhteiskunnassa – puheenvuoro tutkimuksen tarpeista. Asiantuntija-artikkeli: Borg, Sami (2004). Mahdollisuuksien maa. http://www.fsd.uta.fi/ajankohtaista/hankkeet/KVPO/MahdollisuuksienMaa_Borg_OM10-04_kokoteksti.pdf (luettu 19.3.2006)

Nieminen, Hannu (2004b). Kansalaisyhteiskunta ja media. Muistio Sitralle. Helsinki: Sitra. <http://www.sitra.fi> (luettu 3.3.2006)

Nieminen, Hannu, Pantti, Mervi, (2006). Media ja demokratia Suomessa. Kriittinen näkökulma. Oikeusministeriön julkaisu 2005:11. Oikeusministeriö: Edita Prima Oy.

Niiniluoto, Ilkka. Uskomuksia ilman tietoa? (<http://mtl.uta.fi/~attove/NIINILUO.htm>) (luettu 30.8.2006)

Nordenstreng, Kaarle (1996) Sananvapaus. Porvoo: WSOY.

Nurmela, Juha, Melkas, Tuula, Sirkiä, Timo, Ylitalo, Marko ja Mustonen, Laura (2004). Suomalaisten viestintävalmiudet 2000-luvun vuorovaikutusyhteiskunnassa. Osa 1. Helsinki: Tilastokeskus. Katsauksia 2004/4.

Nurmela, Juha & Sirkiä, Timo (2005). Raportti asukkaiden tieto- ja viestintäteknikan käytön muutoksista OSKU-alueilla vuodesta 2001 vuoteen 2004. Helsinki: Tilastokeskus, Haastattelu- ja tutkimuspalvelut. (<http://www.sitra.fi/julkaisut/osku/osku52.pdf>)

Näränen, Pertti (2006). Digitaalinen televisio. Analyysejä alkuhistoriasta, viestintäpoliittisista haasteista ja tv-järjestelmän muuttumisesta. Acta Electronica Universitatis Tampereensis: 503 (<http://acta.uta.fi/haekokoversio.php?id=10822>) (luettu 27.3.2006)

OECD (2001). Citizens as Partners. (<http://www.oecd.org/dataoecd/53/57/2537528.pdf>) (luettu 22.3.2006)

Oikeusministeriö.

(<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Kansalaisvaikuttamisenpolitiikkaohjelma/Julkaisutjaaineistot/Muutjulkaisutjaaineistot>)

Oksa, Jukka & Turunen, Jarno (2000). Paikallinen kansalaisverkko - Oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/2000

Paasonen, Susanna (2003). Erityisyyttä, edistysuskkoa ja amnesiaa - Internet-tutkimuksen hankalat määritelmät. Verkkoartikkeli mediumi 2.2. (<http://www.mcult.net/mediumi/article.html?articleId=225&page=8>)

Palonen, Kari (1989). Hannah Arendt. Teoksessa Jukka Kanerva (toim.) Poliitiikan teorian moderneja klassikoita. Helsinki: Gaudeamus

Pantzar, Mika (1996). Kuinka teknologia kesytetään - kulutuksen tieteestä kulutuksen taiteeseen. Hämeenlinna: Otava.

Pietilä, Veikko (1999). Julkiso ja yleisö. Tiedotustutkimus 22(3): 4-13

Pietilä, Veikko (2005). Kansalaisvaikuttaminen ja julkinen keskustelu. Yhdyskuntasuunnittelu 2005:1: 90-96

Preston, Paschal (2001). Reshaping Communications. London: SAGE.

Rheingold, Howard (2003). Mobiilijoukot – seuraava yhteiskunnallinen kumous. Jyväskylä: Like

Rheingold, Howard (2002). The Next Social Revolution. <http://www.asahi-net.or.jp/~ny3k-kbys/contents/smartmobs.html>

Ridell, Seija (1999). Tutkimus julkisoa tuottamassa. Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä. Tiedotustutkimus 3(22): 28-41

Ridell, Seija (2002). E-demokratia kehittyä vain kansalaislähtöisesti. Kunta 21: 33-35.

Ridell, Seija (2003). Asukas, asiakas, osallistuja - kenelle ja kenen kanssa verkkoa kehitetään? Puhe, Kansalaisena verkossa -tapahtuma. (http://www.turku.fi/tietoyhteiskuntapaivat/seijaridell_puhe.html) (luettu 20.4.2005)

Ruostetsaari, Ilkka (2002). Valta muutoksessa. Vantaa: WSOY

Ruostetsaari, Ilkka (2005). Toimenkuva katomassa vai valoa ikkunassa? Paikallisen poliittisen järjestötoiminnan tila Suomessa. Oikeusministeriön julkaisuja 2005/10.

Räsänen, Pekka (2006). "Sosiologia: empiiristä yhteiskuntatiedettä?". Artikkelitieteessä tapahtuu 1/2006. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0106/rasanen.pdf> (luettu 27.3.2006)

Saarenpää, Ahti (2002). Oikeusvaltio ja verkkoyhteiskunta. Artikkelitieteessä Aarnio, Aulis & Uusitupa, Timo (toim.) Oikeusvaltio. Helsinki: Kauppa- ja lakimiesliiton Kustannus.

Salo, Petri & Suoranta, Juha (2002). Sivistyksellinen aikuiskasvatus. Helsinki: Kansanvalistusseura. http://www.kansalaisfoorumi.fi/sivu.php?artikkeli_id=99 (luettu 2.3.2005)

Sassi, Sinikka (2000). Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Väitöskirja. (<http://www.valt.helsinki.fi/staff/ssassi/thesis/>) (luettu 20.4.2005)

Seppälä, Jari (2000). Verkkomedia osallistumisen välineenä – case Tampereen kaupunkisuunnittelupeli. Kaupunkisuunnittelun ja Internetin interaktiivisuuden yhdistävä evaluointitutkimus. Tiedotusopin pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto.

Siisiäinen, Martti (2004). Kansalaisvaikuttamisen tutkimuksen ajankohtaiset haasteet. Asiantuntija-artikkeli: Borg, Sami(2004). Mahdollisuuksien maa. Verkkoyhteiskunta (http://www.om.fi/uploads/3muutx1fl(1).pdf) (luettu 6.3.2005)

Sirkkunen, Esa (2005). Paikallistelevisioiden henki pihisee, ainakin vielä. Tiedotustutkimus 2005/4-5: 93-102

Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.). Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja Sarja B44/2004.

Sirkiä, Timo, Muttilainen, Vesa, Kangassalo, Pertti ja Nurmela, Juha (2005). Suomalaisten viestintävalmiudet 2000-luvun vuorovaikutusyhteiskunnassa. Katsauksia 2005/2. Helsinki: Tilastokeskus.

Stenius, Henrik (2003). Kansalainen. Artikkelitieteessä: Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija 6 Stenius, Henrik 2003. Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Jyväskylä: Vastapaino.

Suhonen, Pertti (1994). Mediat, me ja ympäristö. Tampere: Hanki ja jää.

Suoranta, Juha & Vadén, Tere (2005). Kuin kalat verkossa. Artikkelitieteessä: Kasvio, Antti, Inkinen, Tommi & Liikala, Hanna (toim) 2005. Tietoyhteiskunta. Myytit ja todellisuus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print . Tampere University Press.

Tarkka, Minna (2003). Digitaalinen televisio ja kuluttajanäkökulma. Kuluttajatutkimuskeskus.

Tarkka, Minna, Hintikka, Kari, & Salminen, Oili (2005). Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana. Esiselvitys. (http://www.arvid.tv/micaj_storage/ED3C89ABD6006D275510D6473EB29031/29/ArviD-2005-05_Digi-tv_kansalaisvaikuttamisen_kanavana.pdf) (luettu 19.3.2006)

Tekes TEKAR-projektin yhteenveto.

(http://proact.ktm.fi/chapter_images/3272_Globalisaatio.pdf)

Tekniikan sanastokeskus <http://www.tsk.fi/termitalkoot/>

Tietoyhteiskuntaneuvoston raportti (2005). Tulevaisuuden verkottuva Suomi.

(<http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/pdf/fi/91989.pdf>) (luettu 19.2.2005).

Tilastokeskus .Tiedote ”Tietotekniikasta tullut osa suomalaisten arkipäivää”. Tilastokeskus 8.3.2006. (http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2006/tiedote_017_2006-03-08.html)

Uotinen, Johanna, Talja, Sirkka, Vehviläinen, Marja & Knuuttila, Seppo (2001). Verkkojen kokijat. Saarijärvi Gummeruksen Kirjapaino Oy,

Uotinen, Johanna (2006). Artikkelit ”Kansalaiset kilpailukykyisessä innovaatiotoiminnan kärkimaassa”. Tekes TEKAR-projektin yhteenveto.

(http://proact.ktm.fi/chapter_images/3272_Globalisaatio.pdf) (luettu 27.3.2006)

Vehviläinen, Marja & Tuuva-Hongisto, Sari (2005). Citizen’s nets and the shaping of publicly articulated agency. Draft, julkaisematon käsikirjoitus.

Viherä, Marja-Liisa (1999). Ihminen tietoyhteiskunnassa. Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Turun kauppakorkeakoulu.

Viherä, Marja-Liisa & Viukari, Leena (2005). Mapping of Customer Needs for eEurope 2005. Konferenssijulkaisu Paul Cunningham & Miriam Cunningham (eds.) eAdaption and the Knowledge Economy: Issues, Applications, Case Studies, Part. IOS Press 2004.

Valkonen, Tarja (2003). Puheviestintätaitojen arviointi. Näkökulmia lukiolaisten esiintymis- ja ryhmätaitoihin. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

(<http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studhum/9513915468.pdf>) (luettu 10.5.2006)

Valtiovarainministeriö (2005). Kuuleminen ja osallistuminen tietoverkoissa.

Työryhmämuistioita. Helsinki: Edita Prima Oy.

Wiio, Juhani (2004). Tietoyhteiskunnasta tiedon yhteiskuntaan –

Digitaalinen televisio tulevaisuuden tietoyhteiskunnan toimijana.

Mediatutkimuksen päivät 30.-31.1.2004 Tampere

(<http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/Mediatutkimuspaiivat/PAPERIT/MTP04JuhaniWiio.pdf>)

(luettu 26.6.2006)

Wiio, Juhani (2006). Media uudistuvassa yhteiskunnassa. Median muuttuvat pelisäännöt. Sitran raportteja 65. Helsinki: Edita Prima Oy.

VNK (2005). Kuuleminen ja osallistuminen tietoverkoissa – Selvitys kansalaisvaikuttamisen kanavista tietoverkoissa. Työryhmämuistioita, 2/2005. Valtiovarainministeriö.

VNK (2000). Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittämisestä.

([http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/\\$file/osallisuusselonteko.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/$file/osallisuusselonteko.pdf)) (luettu 20.3.2006)

www-lähteet

www.adressit.com (luettu 12.10.2006)

www.theyworkforyou.uk (luettu 11.4.2006)

www.moveon.org/ (luettu 11.4.2006)

www.adage.fi/artikkelit/havaitseminen_tuotteen_kaytto.html (luettu 15.4.2006)

www.jonhs.net/sauliniinisto/index.php (luettu 29.3.2006)

www.seiska.fi/toimitus/_a38189/anteeksi+lordi/ (luettu 12.10.2006)

LIITE 1

Haastattelut**Pro kuntapalvelut**

(elokuu 2004)

Raija Korhonen
 Juha Nurmela
 Heikki Takkinen

Digi-tv kansalaisvaikuttamisen kanavana -esiselvitys

(joulukuu 2004 - huhtikuu 2005)

Sari Aalto-Matturi, SAK
 Ahmed Akar, Kulttuurikeskus Caisa
 Ville-Veikko Ahonen, Valtioneuvosto / Tietoyhteiskuntaohjelma
 Paul Bason, Culture Online (UK)
 Frank Boyd, Creative London, BBC (UK)
 Jukka Bergman, Tampere TV
 Esa Blomberg, Blombergconsulting / DSP
 Pia Bäcklund, Helsingin kaupunki
 Maria Bäck-Palmen, FAMI
 Outi Caven-Pöysä, Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu
 Eppie Eloranta, Zento , Diges
 Jaakko Harno, Digita
 Olli-Pekka Heinonen, YLE
 Larri Helminen, Kontula.com
 Seppo Kalli, Ortikon Interactive
 Urpo Kallio, Helsingin Aikuisopisto
 Anna-Mari Kantola, Helsingin työttömät ry.
 Vesa Kantola, DINA
 Kaisa Kekkonen, Rovaniemi
 Markku Kekäläinen, Helsingin työttömät ry
 Maisa Krokfors, Enter ry
 Pekka Krook, Diges
 Tuomas Kylänpää, Lasipalatsin mediakeskus / TARU-projekti
 Jari Lahti, YLE
 Markus Petteri Laine, (ATV)
 Teemu Lehto, freelance
 Kimmo Lehtonen, Lasipalatsin mediakeskus / Kontupiste
 Kari Lämsä, Helsingin kaupunginkirjasto / Kirjasto10
 Johanna Maula, Kulttuurikeskus Caisa
 Timo Mielonen, Maailma.net
 Martti Mäntylä, HIIT
 Seppo Niemelä, Oikeusministeriö/Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma

Leila Oravisto, Helsingin kaupunki
Marita Rainbird, YLE MUNDO
Jyri Ratia, HTV
Dick Rijken, VPRO (NL)
Richard Rogers, govcom.org / University of Amsterdam (NL)
Gustav Schildt, Helsingin työttömät ry.
Jyrki Sipilä, Helsingin Aikuisopisto
Caj Södergård, VTT Media
Heikki Takkinen, Käpylä klubi
Lassi Tasajärvi, Pixoff
Jarmo Viteli, eTampere